

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Rigorózní práce

Volební právo a volební soudnictví v 1. ČSR

Mgr. Jan Jaroš

Plzeň, 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Obor: Právní dějiny

Rigorózní práce

Volební právo a volební soudnictví v 1. ČSR

Mgr. Jan Jaroš

Plzeň, 2019

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, únor, 2019

.....

Mgr. Jan Jaroš

OBSAH

Úvod	6
1. Historický exkurz volebního práva a volebního soudnictví	8
2. Volby a volební právo	18
2.1. Volby do obcí	18
2.1.1. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do obecního zastupitelstva	23
2.2. Volby do župních zastupitelstev a okresních úřadů	26
2.3. Volby do zemských a okresních zastupitelstev	29
2.4. Volby do Národního shromáždění	32
2.4.1. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do Poslanecké sněmovny	35
2.4.2. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do Senátu	38
2.4.3. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu po novelizaci volebního práva do Národního shromáždění	38
2.5. Volba prezidenta republiky	40
2.6. Volební právo žen	42
3. Volební soudnictví	47
3.1. Vznik zákona o volebním soudu	47
3.2. Postavení a působnost Volebního soudu	57
3.3. Personální obsazení Volebního soudu a jeho rozhodování	58
3.4. Reklamační řízení	62
3.4.1. Principy ovlivňující průběh reklamačního řízení	62
3.4.1.1. Princip dispoziční	63
3.4.1.2. Princip materiální pravdy	64
3.4.1.3. Princip koncentrace	65
3.4.1.4. Princip písemnosti	66
3.4.2. Vlastní reklamační řízení před reklamační komisí	66

3.5. Vlastní řízení před Volebním soudem	67
3.5.1. Instrukce stížnosti do voleb	67
3.5.1.1. Důvody stížnosti	68
3.5.2. Procesní zásady uplatňované před Volebním soudem	69
3.5.2.1. Zásada dispoziční	69
3.5.2.2. Zásada projednací	69
3.5.2.3. Zásada rovného slyšení stran	70
3.5.2.4. Zásada ústnosti	70
3.5.2.5. Zásada veřejnosti	70
3.5.3. Subjekty řízení a řízení před Volebním soudem	70
3.5.3.1. Řízení o stížnost do konečného rozhodnutí o námitkách, podaných proti stálým voličským seznamům	71
3.5.3.2. Řízení o stížnost do Národního shromáždění, zemských zastupitelstev, zemských výborů a komisí	75
3.5.3.3. Řízení o rozhodování v případech o ztrátě mandátu	77
3.5.3.3.1. Ztráta mandátu	79
3.5.3.4. Řízení o tom, zdali u určitého člena Národního shromáždění nastal případ neslučitelnosti	84
3.5.3.4.1. Inkompatibilita (neslučitelnost)	85
3.6. K otázce verifikace mandátů	87
3.6.1. K otázce verifikace mandátů ve vybraných zemích	87
3.6.2. K otázce verifikace mandátů v 1. Československé republice	92
Závěr	93
Resumé	99
Seznam použité literatury a pramenů	102

Úvod

Téma volebního práva a volebního soudnictví je poměrně často rozebíráno. Z tohoto důvodu bylo vybráno toto téma pro tuto rigorózní práci.

Volby hrají velmi důležitou roli v moderních zastupitelských demokraciích. V demokratických politických zřízeních mají volby celou řadu důležitých funkcí. Avšak k naplnění těchto funkcí je třeba, aby se jednalo o volby demokratické a svobodné, aby nedocházelo ke korupci a uplácení voličů, jak se v dnešní době v některých případech nadále děje.

Objevují se také názory na zakotvení povinnosti účastnit se voleb. Tak se v nedávné době veřejně vyslovil ve prospěch obnovení volební povinnosti a otevřel diskusi o této problematice prezident republiky Miloš Zeman.

Nejedná se však o žádné novum, neboť právě za první Československé republiky každý oprávněný volič byl povinen volit, jak bude podrobněji v této práci ukázáno. Klade se tak zde otázka, zda ve volebním právu nastanou v budoucnosti nějaké změny, právě v povinnosti volit či nikoliv.

Každopádně je pak na místě si vývoj volebního práva připomínat nejen v této záležitosti ale i jako případný kladný či záporný inspirační základ v případě tvorby nové legislativy.

V neposlední řadě je velmi důležitá kontrola voleb a přezkumu voleb nezávislým soudním orgánem – Volebním soudem. Proto tématem práce je i problematika volebního soudnictví ve sledovaném období. Volební soudnictví patří v moderních demokratických státech k důležitým prvkům, bez kterého nelze si představit fungování voleb.

Cílem práce je podat proces voleb do jednotlivých zastupitelských orgánů, popsat změny a reformy, týkající se volebního systému. Práce se zaměří i na další problematiku s volebním právem související, jako např. na volební právo žen, které představovalo zásadní změnu ve vývoji volebního práva.

Předmětem práce bude také představení a analýza organizace, působnosti a řízení před Volebním soudem v období první Československé republiky. K tomu budou použity nejen sekundární prameny, ale i primární prameny a judikatura volebního soudu předmětného období, kde budu vycházet ze Sbírky zásadních rozhodnutí a usnesení volebního soudu, které v pěti dílech uspořádal soudce Nejvyššího správního soudu Karel Koschín.

1. Historický exkurz volebního práva a volebního soudnictví

Jako důležitý mezník v oblasti volebního práva můžeme označit revoluční rok 1848. V tomto roce dochází k prvním pokusům o prolomení tradičního stavovského zastoupení. V březnu 1848 se konala první politická schůze českého národa ve Svatováclavských lázních v Praze. Na této schůzi byly účastníkům předloženy programové požadavky liberálního křídla české politické scény (první pražská petice). Na prvním místě se mezi nimi prosadilo doplnění zemských sněmů o svobodně zvolené zástupce měst a venkovských obcí, zřízení společného sněmu pro české země a svobodné volby do samosprávných obcí. Na tyto, mimo jiné, požadavky reagoval císař v kabinetním listu z 23. března 1848 velmi vyhybavě. Vyhověno bylo pouze jazykovým požadavkům.¹

Nespokojenost s touto odpovědí se projevila v obsahu tzv. druhé pražské petice z 29. března 1848, která již požadovala úplné zrušení stavovského zastoupení ve sněmu a utvoření zastupitelského orgánu, který by reprezentoval všechny složky společnosti, tedy zavedení volebního práva pro všechny obyvatele, avšak ještě omezené majetkovým cenzem. Kabinetním listem ze dne 8. dubna 1848 byla přislíbena jazyková rovnoprávnost, svolání českého zemského sněmu a stanovení zásad voleb. Výkon volebního práva byl vázán na placení přímých daní a ve městech na příslušnost k měšťanstvu. Aktivní volební právo bylo stanoveno na 25 let, pasivní na 30 let. Úpravu volebního práva do zemského sněmu lze vnímat jako jistý kompromis, kde si ale Češi vydobyli lepší pozici. Volby do zemského sněmu dokonce proběhly, avšak po potlačení červencové revoluce 1848 se zemský sněm nikdy nesešel.²

V dubnu 1848 z rozhodnutí císaře došlo k vyhlášení ústavy, označované jako dubnová, či Pillersdorfova.³ Podle prováděcích předpisů mělo dojít k vytvoření dvoukomorového sněmu pro neuherské části monarchie. Horní komora – senát se měl skládat z 200 členů, z nichž jednu čtvrtinu měli tvořit zletilí princové císařského domu spolu s císařem doživotně jmenovanými senátory. 150 senátorů mělo být voleno největšími velkostatkáři. Dolní komora

¹ Srv. MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2010, s. 203 an.

² Tamtéž.

³ Publikována pod č. 49/1848 ř.z.

– poslanecká sněmovna měla být volena v nepřímých volbách. Poslanecká sněmovna měla mít 383 poslanců, kteří měli být voleni v městské a venkovské kurii.⁴

Dne 8. května došlo k vyhlášení volebního řádu,⁵ a to pro volby do dolní komory. Vysoký volební census vylučoval však některé vrstvy obyvatelstva z volebního práva. Koncem května došlo k rozšíření volebního práva v tom směru, že volební právo získali i samostatní dělníci starší 24 let. Nadále byly ale ponechány nepřímé volby. Poslance měli volit volitelé, u kterých se požadoval věk 24 let, stálé bydliště ve volebním okrese a zachovalost výkonu občanských práv. Na 500 voličů připadal jeden volitel a poslanec na 50 tisíc obyvatel. Poslanci se volili podle zásad absolutní většiny hlasů volitelů, přičemž byla požadována účast alespoň 75%.⁶

Volby do Říšského sněmu se konaly v červenci 1848. K zahájení Říšského sněmu došlo 22. července 1848. Hlavním cílem tohoto orgánu bylo vypracování nové rakouské ústavy. V návrhu ústavy byl zakotven Říšský sněm, který měl být dvoukomorový. Říšský sněm měl mít Komoru lidu, skládající se z 300 poslanců volených voliči přímo na dobu 3 let a Komoru zemí, kam mělo být vysíláno po šesti poslancích za každou zemi a jednom poslanci z každého kraje, pokud se země skládala ze dvou či více krajů. Funkční období poslanců Komory zemí bylo šestileté.

V přímých volbách aktivní volební právo měl každý občan starší 24 let, vykonávající občanská práva, samostatný, který nepobíral chudinskou podporu a platil alespoň 5 zlatých přímých daní či měl v nájmu zdanitelný objekt. Podmínky volitelnosti byly obdobné, navíc se požadoval roční pobyt na území říše a věk 28 let. U nepřímých voleb do Komory zemí byla úprava ponechána na zemských zákonech, neboť zástupcem mohl být volitelný ten, kdo byl volitelný do zemského sněmu, ovšem starší 33 let.

Návrh ústavy, který byl sněmem připraven, nebyl však nikdy přijat, neboť počátkem března 1849 vláda sněm rozpustila, když již předtím vydala další oktrojovanou ústavu dne 4. března 1849, známou jako ústavu Stadionovou. Ústava byla důsledně centralistická a měla platit pro celou monarchii. Dle ústavy měl být Říšský sněm dvoukomorový. Podmínky

⁴ KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional publishing, 2006, s. 159.

⁵ Publikován pod č. 57/1848 ř.z.

⁶ Srv. KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional publishing, 2006, s. 159.

volebního práva se podstatně zhoršily, již s ohledem že volit mohli jen největší daňoví poplatníci, volby byly veřejné s vysokým cenzen apod. Členy horní sněmovny měly volit zemské sněmy, dolní sněmovna měla být volena. Jeden mandát poslance dolní komory připadl přibližně na 100 000 obyvatel. Volební právo bylo omezeno na muže starší 24 let a placení přímých daní ve výši 5-20 zlatých.⁷

Poslanci do dolní sněmovny měli být voleni na funkční období 5 let a horní komory na funkční období 10 let veřejnými a ústními volbami. Počet poslanců byl rozvržen u obou komor vzhledem k velikosti země. U poslanců dolní sněmovny se vyžadoval věk 30 let a u poslanců horní sněmovny 40 let. Podrobnější vymezení volebního systému měl přinést volební řád, který ale nebyl vydán z důvodu, že roku 1851 byla Stadionova ústava na základě Silvestrovských patentů zrušena.

V období Bachova absolutismu se o volbách do zastupitelských nehovořilo vůbec a tato otázka byla nastolena až po ukončení tohoto období v únoru 1861, kdy byla vydána další tzv. únorová či Schmerlingova ústava. Tato ústava předpokládala spolu s prováděcími předpisy, dvojí volby, a to do říšské rady a do zemských sněmů.

Prvý sbor byl tvořen sněmovnou panskou, jejíž členové byli ustanovováni z titulu úřadu či roku, nebo byli jmenováni. Druhý sbor se skládal z poslanecké sněmovny, jejíž členové byli voleni nepřímou zemskými sněmy, a to na základě kuriového systému na dobu šesti let. Své zástupce vysílala kurie velkostatku, obchodní komory, měst a venkovských obcí.

Kuriový systém představoval krok zpět, neboť zabezpečoval, že na říšské radě budou zastoupeny ty zájmy, které potřebovala vláda a nikoliv, aby byly skutečným odrazem složení zemských sněmů. Tato skutečnost se odrážela i v ustanovení, které zakazovalo poslancům přijímat příkazy zemských sněmů. Nezávislost poslanců podtrhovalo i ustanovení, na základě kterého měl císař právo vypsat přímé volby v kurii měst a korporací v případě, že by mimořádné okolnosti zabránily jejich zvolení zemskými sněmy.

V případě právní úpravy voleb do zemských sněmů, šlo o stejnou úpravu, jakou přinesly předpisy v letech 1848 až 1850. Volby se tedy konaly podle zájmového systému.

⁷ CHITILEK, R., ŠEDO, J., LEBEDA, T., ČALOUŠ, D. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009, s. 263.

Vláda se navíc pojistila tak, že převahu měly ty složky, které byly oporou monarchie. Tato úprava samozřejmě nemohla vyhovovat a z tohoto důvodu čeští poslanci začali bojkotovat tuto úpravu ve smyslu, že se neúčastnili na jednání zastupitelských sborů. Ani prosincová ústava z roku 1867 nepřinesla žádné změny. Nadále byl ponechán dvoukomorový sněm, nepřímé volby a kuriový systém.

Roku 1873 byl vydán nový volební řád říšské rady,⁸ který ale nadále setrval na zásadě zastoupení zájmů, tj. systému čtyř volebních kurií – velkostatkářské, průmyslových měst, obchodních a živnostenských komor a venkovských obcí. Aktivní volební právo bylo stanoveno na 24 let. Volič musel mít státní občanství a musel být svéprávný. Volit mohli pouze muži. V případě žen jedinou výjimkou byli ženy v kurii velkostatkářské, volit však mohli pouze prostřednictvím zástupce. Pasivní volební právo měli pouze muži, kteří dosáhli alespoň 30 let, byli tři roky státními občany a směli volit do říšské rady nebo byli volitelní do zemských sněmů.⁹

Volebním řádem z roku 1873 došlo k navýšení počtu poslanců z 203 na 353 a volební období bylo stanoveno na šest let. Další změnou, kterou volební řád přinesl, byla skutečnost, že se říšská rada volila již přímo, a nikoliv prostřednictvím zemských sněmů.

V následujícím období v oblasti volebního práva byla provedena reforma na základě Taaffeho novely z roku 1882. Došlo ke snížení volebního censu v městské a venkovské kurii. K dalším změnám došlo roku 1896 na základě Badeniho reformy. Reformou byl zachován systém kurií, avšak k dosavadním čtyřem výše uvedeným kuriím přibila ještě pátá, všeobecná kurie. Tu tvořili všichni muži starší 24 let. Opět došlo k navýšení poslanců na 425.

Výraznou změnu ve vývoji volebního práva představoval rok 1907, kdy došlo k zavedení všeobecného aktivního volebního práva do poslanecké sněmovny říšské rady a zrušení kuriového volebního systému. Aktivní volební právo k volbě poslance měl každý muž starší 24 let, mající rakouské státní občanství, kterému nebylo z nějakého důvodu volební právo odebráno a který bydlel v místě volby nejméně rok, volen mohl být každý, kdo mohl volit a byl starší 30 let.

⁸ Publikován pod číslem 41/1873 ř.z.

⁹ SCHELLE, K. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 26.

Volební řád se mohl změnit pouze souhlasem dvoutřetinové většiny, tj. 343 poslanci. V případě panské sněmovny byl určen numerus clausus, podle kterého počet doživotních členů nesměl překročit hranici minimálně 150 a maximálně 170, aby tak bylo zabráněno ovlivňování rozhodování sněmovny náhlým jmenováním většího množství nových členů.

Podle volebního řádu nadále nemohli volit ženy, příslušníci ozbrojených složek a osoby pobírající chudinskou podporu. V případě zemských sněmů došlo volebním řádem pouze ke snížení majetkových cenzů a na Moravě byla zavedena všeobecná kurie. Všeobecné volby do zemských sněmů se až do zániku Rakouska-Uherska nepodařilo prosadit.

S právní úpravou v případě volebního práva do samosprávných orgánů se setkáváme v roce 1849 v zákoně č. 170/1849 ř.z. V období Bachova absolutismu dochází k výrazným zásahům do samosprávné soustavy. Nové obecní řízení bylo vydáno až roku 1859,¹⁰ z kterého ale byly realizovány jen domovskoprávní předpisy. Na základě únorové ústavy byl vydán říšský obecní zákon,¹¹ kterým se stanovovala základní pravidla, podle kterých se měly uspořádat obecní záležitosti. V důsledku jeho realizace došlo pak v letech 1863-1864 k vydání zemských obecních zřízení a volebních řádů.

Obce,¹² které představovaly nejnižší článek místní samosprávy, měly jako hlavní orgány obecní výbor a obecní představenstvo. Členové obecního výboru a představenstva byli voleni na dobu tří let. Každý volitelný a řádně zvolený občan byl povinen přijmout volbu. Volební právo měli pouze státní občané mužského pohlaví starší 24 let, kteří nebyli zákonem z výkonu volebního práva vyloučení a platili přímou daň v předepsané výši.¹³

Bez ohledu na placení daně, měli volební právo příslušníci tzv. honorace, mezi níž se řadili úředníci dvora, země a veřejných fondů, duchovní křesťanských vyznání v duchovní správě, rabíni židovských náboženských obcí, důstojníci a vojenští zaměstnanci s důstojnickou hodností i bez ní, kteří byli na odpočinku a nechali si vojenský charakter,

¹⁰ Zákon č. 58/1859 ř.z.

¹¹ Zákon byl publikován pod číslem 18/1862 ř.z.

¹² K vývoji volebního práva do obcí vycházím z SCHELLE, K. *Vývoj volebního práva do obecních orgánů*. Brno 1994.

¹³ SCHELLE, K. et. al. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 65.

doktoři, kteří dosáhli akademického titulu na některé zdejší univerzity a představení a vyšší učitelé obecních škol a ředitelé, profesori a učitelé středních škol a vyšších učilišť'.¹⁴

Jiná situace byla na Moravě. Podle volebního řádu mělo volební právo do obcí čestní občané, pak sousedé a příslušníci obce, kteří platili ze svého majetku, živnosti nebo příjmů ročně alespoň jeden zlatý přímé daně a pak z příslušníků obce, bez ohledu na to, zda platili jakou daň, členové honorace. Větší část obyvatelstva byla tímto systémem z výkonu volebního práva do obcí vyloučena. Volit nesměli občané, kteří byli nesvéprávné a občané pobírající chudinskou podporu. Volební právo z počátku neměli ani služebníci, dělníci a ti zaměstnanci, kteří pobírali denní nebo týdenní mzdu a v neposlední řadě ti, kteří neplatili daně v požadované výši.¹⁵

Voliči byli rozděleni podle majetku do tří volebních sborů. V případě menších obcí mohly být dva sbory. Každý z těchto sborů reprezentoval plátce jedné třetiny úhrnného obnosu z obce odváděných přímých daní. Každý voličský sbor vysílal, bez ohledu na počet voličů do obecního výboru stejný počet zástupců. Váha hlasů jednotlivých voličů byla tímto způsobem odstupňována podle poplatnosti. Avšak právo měli nejen ti, kteří platili přímou daň, k níž obecní přírážka nebyla přiřazena, a kteří na obecní potřeby nijak nepřispívali. Naproti tomu nenáleželo volební právo těm, kteří na obecní potřeby přispívali přírážkami k nepřímým daním nebo dávkami.¹⁶

Volební právo náleželo také právnickým osobám – akciovým a obchodním společnostem, družstvům apod. Ženy byly povinny vykonávat volební právo prostřednictvím plnomocníků. V prvním voličském sboru volili též čestní měšťané a státní úředníci. Toto rozdělení poplatníků představovalo, že v prvním sboru volil nejmenší počet voličů, ale největších poplatníků. V některých větších městech byl připojen ještě třetí, všeobecný sbor, ve kterém volil každý zletilý občan, mravně bezúhonný, pokus se mohl vykázt určitým pohybem v místě, bez ohledu na daňovou poplatnost. V oblasti volebního práva se setkáváme i s privilegovaným volebním právem úředníků, což dávalo vládě možnost ovlivňovat jejich prostřednictvím výsledky voleb v obcích. Oprávnění k volbě bylo přiznáno i státnímu majetku, kdy toto oprávnění vykonával příslušný státní úředník. V Čechách existovalo i tzv.

¹⁴ SCHELLE, K. et. Al. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 65 an.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

virilní zastoupení každého poplatníka, který platil nejméně šestinu z obce odváděných přímých daní v obecním výboru. Na Moravě měl takový poplatník poradní hlas za včlenění velkostatku do obecního svazku. Této výhody mohli využít i stejně situovaní průmysloví podnikatele.

Tento systém volebního práva se ž do vzniku Československé republiky nezměnil.

Co se týče volební soudnictví za Rakousko-Uherské monarchie, je nutno konstatovat, že myšlenka volebního soudnictví pronikala velice pomalu. To lze snad vysvětlit tím, že rakouské zákonodárství přijalo pro volby do zemských sněmů v Předlitavsku a pro volby do poslanecké říšské rady zásadu, že jedině tyto sbory samy rozhodují o platnosti vykonaných voleb a o připuštění zvolených poslanců. Tato zásada byla pak respektována i po celou dobu platnosti prosincové ústavy až do zániku monarchie.¹⁷

Již během monarchie se ale několik málo návrhů o volebním soudnictví a zřízení volebního soudu objevilo. Úplně prvním návrhem a poprvé v historii rakouského parlamentu byl návrh na zřízení volebního soudu hraběte Coroniniho, který podal v poslanecké sněmovně dne 19. února 1885. Podání tohoto návrhu mělo jen historický význam, neboť pro předčasné rozpuštění sněmovny k jeho dalšímu projednávání nedošlo.

Avšak již 3. října 1885 podal hrabě Coronini svůj návrh znovu, a to za účinné podpory poslance Jaquesa. Návrh Coronini-Jaquesa ve svém nadpisu uváděl, že jde o takovou úpravu, jíž se mění některá ustanovení volebního řádu pro říšskou radu, vydaného zákona č. 41/1873 ř.z., ze dne 2. dubna 1873 a zákona č. 94/1873 ř.z., ze dne 12. května 1873, o jednacím řádu říšské rady.

I tento návrh se přidržel ve své základní koncepci anglické úpravy, jelikož rozlišoval mezi volbami přikázanými do kompetence jednak poslanecké sněmovny, jednak zvláštního soudu. Dle něho usnášela se poslanecká sněmovna, rozdělená losem na devět oddělení, bez bližšího zkoumání jen o platných volbách. Za takovou pak platila volba, proti které nepodala včas oprávněná osoba protest.

¹⁷ A dále níže k návrhům viz HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 23 an.

Oproti tomu zvláštní soud, tzv. soud pro napadené volby do říšské rady měl rozhodovat o platnosti nebo neplatnosti voleb. Buď takových, proti kterým byl prodán náležitý protest nebo při kterých místodržitel odepřel zvolenému vydat volební certifikát. Aby se k protestu mohlo přihlížet, byly stanoveny jeho bližší náležitosti. Jednou z podmínek bylo, aby protest byl uplatněn oprávněnou osobou,¹⁸ aby byl podán včas.¹⁹ Výjimkou z pravidla, že každý protest musel být podán do lhůty, bylo ustanovení, dle kterého nedostatek volitelnosti při zvoleném mohl být uplatňován jakoukoliv osobou, i po lhůtě a po eventuálním již prohlášení volby za neplatnou.

Zvláštní soud měl být ustaven vždy na počátku volebního období říšské rady na celou dobu jeho trvání. Měl se skládat ze tří členů říšského soudu, nejvyššího soudního a zrušovacího dvora a správního soudu. Devět členů tohoto zvláštního soudu se mělo určit losem v plenárních sezeních uvedených soudů z jejich vlastních členů s vyloučením prezidentů.

Řízení před tímto zvláštním soudem mělo dbát zásady veřejnosti, mělo být postaveno na vyhledávací zásadě a končit vynesemím nálezu, proti kterému nebylo odvolání. Podle návrhu měl nález obsahovat výrok, že volba se uznává za platnou nebo neplatnou.

K prvnímu výroku (volba se uznává za platnou) měl soud dospět na základě dvou různých základů: buď proto, že rozhodoval na podkladě podaného protestu nebo protože si poslanec stěžoval, že místodržitel mu odepřel vydat certifikát. V prvním případě provizorní přípuštění poslance do sněmovny a k hlasování stává se definitivní, v druhém případě prezident sněmovny měl vyzvat poslance ke vstupu do sněmovny, čímž bylo úplně nahrazeno vydání certifikátu.

V případě druhého výroku (volba se uznává za neplatnou) musel být nález ihned vyhlášen v plném znění v poslanecké sněmovně, přičemž zvolený pozbýval vlastnosti poslance již tímto publikováním.

¹⁸ Za osobu oprávněnou byl považován některý z poslancových voličů nebo osoba, které bylo odepřeno požadované zapsání do voličských seznamů.

¹⁹ Byla stanovena třídní lhůta, v případě doplňujících voleb čtrnáctidenní lhůta.

Osnova návrhu Coronini-Jaquesa se vůbec jako první tohoto druhu dostala na pořad sněmovního jednání,²⁰ a vyvolala zajímavou a obšírnou debatu. Navrhovatelé Coronini a Jaques usilovali, aby věc byla přidělena zvláštnímu 18tičlennému výboru zvolenému z pléna. Tento návrh však narazil na připravené již pozice majority, které se vyhýbala věcnému právníckému pojetí věci tím, že zdůrazňovala politické zřetele. Při hlasování návrh na zvolení zvláštního 18členného výboru byl většinou zamítnut.²¹ Věc byla přikázána jen výboru pro volební reformu, kde zapadla.

Naposled se Coronini s Jaquesem pokusili podat svůj návrh dne 20. dubna 1891. Jelikož ale brzy dospěli k názoru, že ani tentokrát by věc neprošla, ještě dne 20. května 1891 odvolali svůj návrh, aby věc byla přikázána zvláštnímu výboru volenému z pléna. I tento jejich nově podaný návrh byl pak podruhé přikázán výboru pro volební reformu. I když se jejich návrhy neseťkaly s úspěchem, každopádně přinejmenším ukázali cestu svým nástupcům a osnova jejich návrhu se stala nadále předlohou pro budoucí návrhy o zřízení volebního soudu.

Dalším návrhem byl např. návrh dr. Olešnického ze dne 16. července 1907, který se týkal přímo zřízení volebního soudu. Návrh kromě zřízení volebního soudu poukazoval na nutnost nestrannosti a odpolitizování při rozhodování o volebních záležitostech a obracel se na vládu s dotazem, zda je ochotna předložit co nejdříve osnovu zákona, který by se týkal zřízení volebních soudů.

Posledním návrhem, který se týkal volebního soudnictví, byl návrh osnovy poslance dr. Liebermanna ze dne 1. prosince 1911, který však jako předcházející návrhy, nebyl poslaneckou sněmovnou akceptován.

Tento návrh osnovy zákona o volebním soudnictví oproti předcházejícím návrhům lze označit jako nejpodrobněji vypracovaný. Podle návrhu osnovy zákona měly příslušet do kompetence volebního soudu pouze případy v zákoně uvedené, zatímco ostatní volby, považované za platné, měla schvalovat poslanecká sněmovna.

²⁰ Dne 12. února 1886.

²¹ 130 hlasů pro a 146 hlasů proti.

Dle návrhu měl podle toho volební soud rozhodovat, když výsledek volby byl od oprávněné osoby včas vzat v odpor u prezidenta poslanecké sněmovny, dále byl-li zvolenému odepřen volební certifikát, dále když většina oddělení poslanecké sněmovny, jež měla věc přikázánu, označila platnost volby za pochybnou a v poslední řadě měl Volební soud rozhodovat, byla-li u prezidenta poslanecké sněmovny vzata v odpor volitelnost voleného.

Do své osnovy pojal Liebermann některé ustanovení úplně nově, novotou se např. jeví obnova řízení, která se měla připustit, pokud vyšly najevo nové důležité důkazy, či stanovení požitků a náhrad členům volebního soudu. V dalších ustanovení vycházel zcela z předchozích návrhů či svá ustanovení navrhoval s menšími modifikacemi.

2. Volby a volební právo

2.1. Volby do obcí

Otázka voleb do obcí v nové Československé republice byla řešena na zasedání Národního shromáždění dne 6. listopadu 1918. Došlo k vytvoření tříčlenné komise,²² která měla za úkol předložit ve lhůtě osmi dnů osnovu volebního řádu do obcí a osnovu novely obecního zřízení.²³

Na podkladě podnětu komise byla svolána na 10. a 13. listopadu 1918 porada Svazu českých měst a okresů, kde byly probírány návrhy prvních verzí osnov. Činnost komise tímto ale neskončila, neboť další legislativní přípravy byly přeneseny na pole prozatímního Národního shromáždění, které se poprvé sešlo dne 14. listopadu 1918.²⁴

Již dne 21. listopadu došlo v prozatímním Národním shromáždění k předložení návrhu na vypracování volebního řádu do obcí. Tento návrh byl předložen ze strany poslance Brankeho, Belly, Kaliny, Meissnera, Udržala a dalších.²⁵ Ústavnímu výboru bylo uloženo, aby do tří neděl předložil Národnímu shromáždění k projednání osnovu volebního řádu do obcí na základě všeobecného rovného hlasovacího práva pro muže a ženy s poměrným zastoupením.

Následně dne 26. listopadu 1918 byl prozatímnímu Národnímu shromáždění předložen návrh poslanců Hudce, Meissnera a Slavíčka na rozpuštění okresních zastupitelstev a některých obecních výborů.²⁶ V tomto návrhu byla vyzvána vláda, aby rozpustila všechna okresní, pak obecní výbory všech předměstských pražských, brněnských obcí, plzeňské obce, okolních a jiných obcí, jejichž sloučení mělo být v nejbližší době provedeno, nebo, kde toho požadovala jedna čtvrtina obyvatelstva. K řízení správy místo rozpuštěných sborů měly být zřízeny též správní výbory, ve kterých by byla nejméně jedna polovina zástupců dělnictva.

²² Komisi tvořili B. Bobek, J. Hoetzel a V. Joachim.

²³ SCHELLE, K. *Vývoj volebního práva do obecních orgánů*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 12.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Viz http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0027_00.htm.

²⁶ Viz http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0087_00.htm.

V lednu roku 1919 ústavní výbor předložil Národnímu shromáždění zprávu o předloze volebního řádu do obcí,²⁷ ve které bylo ústavním výborem vyčítáno, že základ volebního řádu je čistě výsadní a nespravedlivý, volební právo se opírá o předpis přímé státní daně v obci a dále o jistý úřad nebo akademickou hodnost. Za další podstatnou vadu označil ústavní výbor výkon volebního práva, který nebyl považován za akt politický, který byl vázán na osobu, ale za akt spíše správy jmění. Další vadu spatřoval v tom, že výkonem volebního práva se pověřovala osoba, která byla povolána toto jmění spravovat. Dále zpráva poukazovala na nepřipustnost osobního výkonu hlasovacího práva žen, v tom smyslu, že hlasovací právo dle osnovy volebního řádu vykonávaly ženy prostřednictvím plnomocníka, tím tedy nepožívaly ochrany tajnosti volby.

Volebnímu řádu bylo dále ze strany ústavního výboru vytýkáno, že i mezi těmi, kterým bylo právo přiznáno, byla vytvořena značná nerovnost a že složení obecního zastupitelstva je nahodilé a umělé, neodpovídající rozvrstvení občanů v místě. Voliči nevolí stejně, neboť jsou roztrženi na sbory, pro jejichž rozdělení je vodítkem souhrn daně připadající na jednotlivý sbor. Nad to je pak jistým „honoracím“ přiznáno výsadní právo v prvních sborech, bylo přeneseno celé těžiště do prvních dvou sborů, ve kterých rozhoduje nepatrné procento voličů, zatímco velká část voličů – poplatníků je odkázána na jednu třetinu mandátů v třetím sboru.²⁸

Volební řád byl přijat a publikován ve Sbírce zákonů a nařízení.²⁹ Byl rozčleněn do 11 hlav a 77 paragrafů. Do obecního zastupitelstva měli právo volit všichni občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří dosáhli věku alespoň 21 let, v obci bydleli alespoň 3 měsíce, počítajíc zpět ode dne vyložení voličských seznamů, a kteří nebyli přímo vyloučení z práva volit tímto zákonem.³⁰

Vyloučení z práva volit bylo zákonem velmi podrobně popsáno.³¹ Z práva volit byly vyloučeny osoby, které byly výrokem soudu zbaveny práva volně nakládat se svým majetkem; osoby, které upadly do konkurzu, pokud konkurzní trvalo, stejně i ti, na jejichž žádost se provádělo vyrovnávací řízení, dokud nebylo prohlášeno za skončené; osoby, které

²⁷ Viz http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0302_01.htm.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé.

³⁰ § 1 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

³¹ § 3 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

měly povinnost skládat účty za správy obecního jmění nebo obecního statku, jmění obecního ústavu nebo podniku, jmění spravovaného obcí, ale neučinily tak ve lhůtě, která jim byla stanovena zastupitelstvem nebo dozorčím úřadem; osoby, které byly soudem odsouzeny, za takový zločin, přečin či přestupek, s nímž zákon spojoval ztrátu volebního práva do obcí a osoby, které byly v donucovací pracovně.

Pasivní volební právo bylo zákonem stanoveno pro ty, kteří měli aktivní volební právo do obcí. Dále zde byla stanovena podmínka alespoň 26 let, v obci musel volič bydlet alespoň jeden rok a nebyl výslovně vyloučen z volitelnosti.³²

Dle zákona za členy obecního zastupitelstva a obecních komisí nemohli být voleni obecní zaměstnanci, nad nimiž obecnímu zastupitelstvu či obecní radě příslušela pravomoc. Avšak toto platilo pouze u obcí s méně než 5000 obyvatel. U větších obcí nemohli být voleni pouze za starostu, náměstka nebo člena obecní rady. Do obecních zastupitelstev a komisí nemohli být voleni úředníci všech správních úřadů, kterým příslušela nad příslušnou obcí dohledávací pravomoc a osoby, které déle než rok nezaplatily nějakou obecní veřejnou dávku.³³

Členy stejné obecní rady nebo obecní komise nemohli být současně manželé, rodiče a děti, tchán nebo tchýně se zetěm nebo snachou, sourozenci, manžel se sourozencem druhého manžela. Pokud i přesto došlo ke zvolení těchto osob a jeden ze zúčastněných se ve lhůtě tří dnů nevzdal mandátu, pozbyl členství v obecní radě nebo obecní komisi mladší člen. Pokud byli stejného věku, rozhodlo se losem.³⁴

Zákonem o volbách v obcích byla stanovena povinnost volit a být volen, tj. přijmout volbu. Avšak v případě této povinnosti byly stanoveny pro určité osoby výjimky.³⁵ Od povinnosti volit byli osvobozeni lékaři, osoby starší 70 let a osoby, které se nemohly do volební místnosti dostavit z důvodu nemoci či tělesné vady, pro neodkladné povinnosti vyplývající z jejich povolání, pokud byly v den volby vzdáleny od místa volby nejméně 25 kilometrů, nebo pokud v den volby byly zdrženy přerušáním dopravy nebo nepřekonatelnými okolnostmi.

³² § 4 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

³³ § 5 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

³⁴ § 6 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

³⁵ § 7 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

V případě přijetí volby byly zákonem taktéž pro určité osoby stanoveny výjimky.³⁶ Od této povinnosti byly osvobozeny osoby starší šedesáti let, ženy, ti, kteří byli po celá dvě předchozí volební období členy obecního zastupitelstva nebo obecní komise, ti, kteří prokázali vážnou nemoc nebo tělesnou vadu, osoby, které z důvodu svého povolání často pobývaly mimo obec, zaměstnanci, kterým jejich povolání bránilo funkci náležitě vykonávat, osoby, které byly členy zákonodárných, veřejnoprávních správních nebo poradních sborů a profesionální vojáci.

Zákonem byla přímo stanovena trestní sankce za odmítnutí převzít volenou funkci.³⁷

Jako přečin se trestalo vězením od jednoho roku do šesti měsíců, odepřel-li starosta nebo obecní zřízenec přijmou kandidátní listinu a vyhovět i jinak povinnostem uvedených v §§ 20 a 24 zákona o volbách do obcí a dále dal-li starosta nebo obecní zřízenec úmyslně nebo z hrubé nedbalosti vyhlásit nebo rozmnožit nesprávně kandidátní listiny.

Jako přestupek se trestalo soudem pokutou od 50 do 500 korun nebo vězením od týdne do tří měsíců, když někdo:

- proti ustanovení § 2 se snažil vykonat voličova práva ve více než jedné obci
- proti ustanovením tohoto zákona odepřel vydat oprávněné osobě legitimační nebo hlasovací lístek
- nedal svým zaměstnancům nebo podřízeným k výkonu volebního práva volno
- užil neprávem označení volební skupiny, která již dříve tohoto označení veřejně užívala
- neodvedl správně volební komisi nedodaných legitimačních lístků
- proti ustanovení § 18 měnil na voličských seznamech
- jednal zákazu o výčepu, prodeji a podávání nápojů, obsahujících alkohol.

Jako přestupek se trestalo politickými úřady pokutou od 20 do 500 korun nebo vězením od 24 hodin do jednoho měsíce, když někdo:

- agitoval v budově, ve které byla volební místnost nebo v té budově zřídil volební kancelář

³⁶ § 8 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

³⁷ § 68 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

- bez omluvného důvodu se neúčastnil volby
- bez zákonného důvodu odepřel přijmout volbu nebo odmítl úřad podržet, ač k tomu byl dvakrát vyzván
- neoprávněně podepsal voliče na kandidátní listině předložené obecnímu úřadu, nebo kandidáta na prohlášení k ní připojeném
- vědomě kandidoval na několika kandidátních listinách

Volby se vyhlášovaly v úředním listě a současně v každé jednotlivé obci zvlášť vyhláškami, které měly být umístěny na veřejném místě po dobu 14 dnů. Vyhláška v úředním listě musela obsahovat, ve kterých obcích, a ve který den se volby konají, výzvu, aby strany ve stanovené lhůtě navrhly své zástupce do komisí u dohledacího úřadu.³⁸

V zákoně se projeví dva principy voleb obecního zastupitelstva. Volby obecního zastupitelstva se konaly buď podle principu poměrného zastoupení, nebo podle principu relativní většiny. Zákonem bylo přesně stanoveno, který princip se bude aplikovat ve kterém typu obce podle počtu obyvatel. Podle principu poměrného zastoupení se konaly volby v obcích s více než 700 obyvateli, na Slovensku do 1. ledna 1928 s více než 1000 obyvateli.

Podle principu relativní většiny se konaly volby v ostatních obcích. I v těchto obcích bylo možné uplatnit princip poměrného zastoupení, avšak pouze v případě, že o to ve lhůtě do osmi dnů požádala alespoň desetina voličů, kteří byli zapsáni ve voličských seznamech této obce. Žádost se předkládala obecnímu úřadu. O této žádosti pak rozhodoval dohlédací úřad.

Kandidátní listiny musely volební strany předložit obecnímu úřadu nejpozději čtrnáctý den před volbou a to do 12. hodiny polední.³⁹ Každá kandidátní listina musela obsahovat označení volební strany, seznam kandidátů, jejichž počet směl být větší jen o polovinu, než počet osob, jež měly být voleny do obecního zastupitelstva. Obsahem kandidátní listiny muselo být také označení zmocněnce volební skupiny, tj. osoby, která volební skupinu zastupovala, a jeho náhradníka. Ke každé kandidátní listině muselo být připojeno písemné, vlastnoručně podepsané prohlášení všech kandidátů, že kandidaturu přijímají. Každá

³⁸ § 11 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

³⁹ § 20 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

kandidátní listina byla obecním úřadem opatřena číslem podle pořadí, jak mu byly doručeny.⁴⁰

V obcích, kde byla přihlášena pouze jedna kandidátní listina, nebo pokud bylo navrženo několika skupinami tolik kandidátů, kolik mělo být voleno členů zastupitelstva, mohlo dojít k odpadnutí voleb.

V hlavě páté volebního zákona do obcí byl upraven průběh voleb. Volby obecního zastupitelstva se konaly vždy v neděli od 8 hodin ráno. Konečná hodina voleb byla určována dohlédacím úřadem. V den před volbou a v den volby bylo v obci zakázáno podávat, čepovat nebo prodávat alkoholické nápoje.⁴¹

Pravomoc vyhlášovat volby měl starosta, a to nejméně osm dnů před dnem, v němž se volby měly konat.⁴² Starosta měl za povinnost nejméně tři dny před volbami doručit každému voliči kandidátní listiny. V obcích s více než 1000 obyvateli musel starosta doručit i legitimační lístky, které musely být opatřeny obecní pečeti.⁴³

2.1.1. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do obecního zastupitelstva

Volební komise řídila volby v obci. Členy volební komise jmenoval dohlédací úřad, a to po jednom zástupci za každou kandidující stranu. Povinností komise před zahájením voleb bylo prohlédnutí volebního osudí. Jako volební osudí měla být použita pouze neprůhledná schránka, která byla uzamykatelná. Následně se přistupovalo k odevzdání volebních lístků. Volební komise převzala od voliče legitimační lístek a předala mu úřední obálku, do které volič sám v odděleném prostoru vložil hlasovací lístek, a následně volič vhodil obálku do volebního osudí. Všechny obálky musely být stejných rozměrů, jakosti, barvy, opatřeny obecním razítkem na stejném místě a nesměly být jinak odlišeny. Nejprve odevzdali hlasy

⁴⁰ § 21 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴¹ § 29 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴² § 30 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴³ § 31 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

členové komise a až poté následovali ostatní voliči. Do volebních místností měli přístup pouze voliči, kteří byli uvedeni ve voličských seznamech.⁴⁴

Volební místnosti se uzavíraly po uplynutí doby určené pro volby. Avšak odvolit mohli ještě ty osob, které před ukončením byly ve volební místnosti, čekárně nebo přímo před volební komisí.⁴⁵ Po skončení hlasování bylo provedeno sčítání hlasů. Po vyloučení neplatných lístků a následném sečtení hlasů volební komise rozdělila počet mandátů pro jednotlivé strany podle poměru hlasů, které byly pro tyto strany odevzdané. Nejdříve volební komise vypočetla volební číslo. Součet všech odevzdaných platných hlasů všem stranám rozdělila počtem mandátů, které se měly obsadit, zvětšeným o jednu. Celé číslo nejbližší výši výsledku dělení bylo číslem volebním. Prostřednictvím tohoto volebního čísla se pak dělil počet hlasů odevzdaných pro každou kandidátní listinu. Volební komise následně přiznala každé straně tolik mandátů, kolikrát bylo volební číslo obsaženo v součtu hlasů odevzdaných pro danou stranu.⁴⁶

Pokud tímto způsobem nedošlo k rozdělení všech mandátů, pak zbylé mandáty se přikázaly postupně těm volebním stranám, které při dělení vykazaly největší zbytek dělení. Pokud byly zbytky dělení u více stran rovné, mandát získala strana, která získala větší počet hlasů. Pakliže byl počet hlasů stejný, rozhodl o přidělení mandátu los. Kandidátní listina, která nedosáhla ani tolik hlasů, kolik činilo volební číslo, neměla nárok na mandát. To se ale netýkalo jednotlivých listin, které byly sdruženy.⁴⁷ Pokud by byl dělením počtu hlasů volebním číslem obsazen o jeden mandát více, než mělo být původně obsazeno, odečetl se tento mandát straně, která měla nejmenší zbytek dělení a při stejném zbytku menší počet hlasů. Pokud byl počet hlasů stejný, rozhodl los.⁴⁸

Pokud se volby konaly podle principu relativní většiny, byli zvoleni kandidáti volební strany, která získala největší počet hlasů.⁴⁹ Zvoleni byli kandidáti podle pořadí, ve kterém byli uvedeni na kandidátní listině.⁵⁰

⁴⁴ § 38 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴⁵ § 42 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴⁶ § 45 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴⁷ § 46 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴⁸ § 47 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁴⁹ § 49 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁵⁰ § 50 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

Po ukončení voleb byly výsledky voleb zveřejněny veřejnou vyhláškou, ve které muselo být uvedeno do kdy, a kde bylo možno podat proti volbám námitky. Námitky proti volbě mohl písemně podat u obecního úřadu v obci oprávněný volič, a to do osmi dnů od vyhlášení výsledků voleb. V případě osob, které neuměly nebo nemohly psát, bylo možné podat námitky ústně u obecního úřadu, který je sepsal. Pokud úřad zjistil vady volebního řízení, které mohly mít vliv na výsledky voleb, zrušil volební řízení nebo část a nařídil v určitý den volby nové.

Pokud nedošlo k výše uvedenému, následovaly další volby uvnitř zvoleného zastupitelstva, neboť bylo třeba zvolit starostu, jeho náměstký, obecní radu a obecní komisi. Po složení slibu členové nově zvoleného obecního zastupitelstva na první své schůzi a za předsednictví nejstaršího člena, si ze svého středu volili starostu obce, jeho náměstký a ostatní členy obecní rady. K platné volbě byla nutná přítomnost více než poloviny členů obecního zastupitelstva.⁵¹

Nejprve se konala volba obecního starosty, následně prvního a poté druhého náměstký. Dva náměstci se volili pouze v obcích, kde počet členů obecního zastupitelstva dosahoval minimálně počtu 24 členů. Jeden náměstek se volil pouze v obcích, kde se konaly volby podle principu relativní většiny. V těchto obcích se obecní starosta a jeho náměstek volil nadpoloviční většinou přítomných z celého sboru. Pokud žádný z kandidátů tuto většinu nezískal, konala se následně užší volba mezi dvěma kandidáty, kteří dosáhli největšího počtu hlasů. V případě rovnosti hlasů rozhodoval hlas.⁵²

V obcích, ve kterých probíhaly volby podle principu relativní většiny, se členové obecní rady a obecních komisí volili nadpoloviční většinou přítomných členů obecního zastupitelstva. Pokud potřebný počet kandidátů této většiny nedosáhl, konala se užší volba. Užší volba probíhala mezi těmi kandidáty, kteří získali největší počet hlasů, přičemž se do užší volby pojalo dvakrát tolik kandidátů, kolik se mělo volit členů obecní rady. Pokud došlo k situaci, že byl počet hlasů stejný, rozhodl los. Při této užší volbě se za zvolené kandidáty považovali ti, kdo obdrželi největší počet hlasů. Při rovnosti hlasů opět rozhodl los. Hlasy, které připadly na kandidáty, nepojaté do užší volby, byly neplatné.⁵³

⁵¹ § 60 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁵² § 60 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁵³ § 61 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

V obcích, ve kterých se konala volba obecního zastupitelstva podle principu poměrného zastoupení, se volba starosty a jeho náměstků provedla následovně: Pokud prohlásila před volbou obecního starosty menšina, která měla alespoň čtvrtinu všech členů obecního zastupitelstva, že činí nárok na úřad druhého náměstka, volila ho sama nadpoloviční většinou. Ostatní členové zastupitelstva pak volili obecního starostu a jeho prvního náměstka nadpoloviční většinou. Pokud prohlásila strana, která měla nejméně třetinu všech členů zastupitelstva, že si činí nárok na úřad prvního náměstka, volila ho pak sama nadpoloviční většinou a ostatní členové volili obecního starostu i druhého náměstka nadpoloviční většinou. Jestliže si činilo nárok na prvního nebo druhého náměstka několik stran, přiřkl se nárok nejpočetnější straně. V případě, že strany měly stejný počet členů, rozhodl los.⁵⁴

Volba obecní rady a komisí v obcích, kde bylo voleno podle principu poměrného zastoupení, se rovněž konala podle principu poměrného zastoupení. Komise, která řídila volbu, určila podle principu poměrného zastoupení počet členů obecní rady a komisí připadající každé z volebních stran, přičemž starosta i náměstkové se přičítali stranám, ke kterým náleželi. Samotnou volbu prováděli členové příslušné strany nadpoloviční většinou hlasů. K platnosti volby bylo zapotřebí přítomnosti více než poloviny členů dané strany. Jednotlivé strany se pro volbu mohly sdružovat. V obcích, kde po volbě starosty a náměstka měl být volen jen jeden člen obecní rady, volila toho člena ta skupina, která při volbě starosty a náměstka vyšla na prázdno. Pokud taková skupina nebyla, nebo tato skupina měla pouze jednoho člena, volil se i třetí člen obecní rady nadpoloviční většinou přítomných.⁵⁵

2.2. Volby do župních zastupitelstev a okresních úřadů

Na volby členů do župních zastupitelstev a okresních úřadů pamatoval zákon o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé,⁵⁶ který byl přijat současně s ústavou roku 1920. Podle zákona bylo území Československé republiky rozděleno na 21 žup, kde předpokládal vytvoření župních zastupitelstev.

⁵⁴ § 62 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁵⁵ § 64 zákona č. 75/1919 Sb. z. a n.

⁵⁶ Zákon č. 126/1920 Sb. z. a n.

Župní zastupitelstvo mělo mít 35 volených členů, měla-li župa více než 700 000 obyvatel, o jednoho člena více na každých dalších 20 000 obyvatel.⁵⁷ Členové župního zastupitelstva byli voleni na období šesti let. Předsedou župního zastupitelstva byl župan. Své předsednictví na schůzích župního zastupitelstva mohl ale delegovat na některého člena župního výboru nebo některého úředníka župního úřadu.⁵⁸

Župní zastupitelstvo si dle zákona mělo volit ze svých členů stálý župní výbor, který se měl skládat z osmi členů a osmi náhradníků. Předsedou župního výboru byl opět župan. Župní výbor měl charakter stálého orgánu župního zastupitelstva, k jehož úkolům náleželo např. sestavování rozpočtu, připravování podkladů a návrhů pro jednání župního zastupitelstva atd.

V pravomoci župního zastupitelstva bylo zřizování župních komisí, s výjimkou komise finanční, která měla obligatorní povahu. Členem župní komise mohl být člen župního zastupitelstva, avšak i občané, kteří byli v župě usedlí a byli volitelní do župního zastupitelstva.

Volby do župních zastupitelstev upravil zvláštní zákon O volbách župních zastupitelstev a okresních úřadů,⁵⁹ který byl přijat v dubnu 1920. Dle tohoto zákona se volby měly konat na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasování, dle principu poměrného zastoupení.

K volbě členů župních zastupitelstev (aktivní volební právo) byli oprávněni všichni státní občané Československé republiky, bez rozdílů pohlaví, kteří v den vyložení voličských seznamů dosáhli věku 21 let, měli v některé z žup minimálně tři měsíce bydliště, a kteří nebyli zákonem výslovně vyloučeni z práva volit.⁶⁰ Z práva volit byli vyloučeni ti, kdo byli vyloučeni ze zápisu do stálých voličských seznamů. V případě vojáků tříměsíční podmínka pobytu neplatila.

⁵⁷ § 12 zákona č. 126/1920 Sb. z. a n.

⁵⁸ § 17 zákona č. 126/1920 Sb. z. a n.

⁵⁹ Zákon č. 330/1920 Sb. z. a n.

⁶⁰ § 1 zákona č. 330/1920 Sb. z. a n.

Právo být volen (pasivní volební právo) náleželo občanům Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří v den voleb měli alespoň třicet let a bydleli minimálně jeden rok v některé obci župy.⁶¹

Zákon řešil otázku zániku členství člena v župním zastupitelstvu. Členství zanikalo tím, že župní zastupitelstvo zaniklo uplynutím volebního období nebo svým rozpuštěním, rezignací, smrtí, výrokem volebního soudu, sesazením, a tím, že člen župního zastupitelstva byl zvolen za člena Poslanecké sněmovny nebo senátu, když se stal úředníkem nebo zřízencem. Pokud došlo k tomu, že členství některého člena župního zastupitelstva zaniklo, měl na jeho místo nastoupit náhradník, z téže politické strany, v pořadí, v jakém byl uveden na kandidátní listině.

Zákon dále stanovil, že nikdo nemohl být současně členem dvou nebo více župních zastupitelstev. Pokud by se někdo stal členem více župních zastupitelstev, měl povinnost do osmi dnů ode dne poslední volby ohlásit, ve kterém župním zastupitelstvu zůstane. Toto ohlášení byl povinen učinit příslušným županům a v případě, že by tak neučinil, pozbyl by členství ve všech župních zastupitelstvech. Členem župního zastupitelstva nemohl být také člen Národního shromáždění, okresního výboru, úředník, zřízenec župního nebo okresního úřadu, nadřízených úřadů nebo okresních ústavů a podniků.⁶²

Volby byly prováděny za účasti místních, obvodních a župních volebních komisí. Jejich kompetence a složení byly upraveny stejně, jak tomu bylo u komisí do Národního shromáždění. Volby do žup a okresních úřadů se od voleb do Národního shromáždění odlišovaly pouze možností sdružovat kandidátní listiny. Předsedovi volební komise mohli zmocněnci volebních stran předložit společné písemné prohlášení, že kandidátní listiny navzájem sdružují, což pak způsobilo, že při rozdělování mandátů se k nim hledělo jako k celku.⁶³

V případě voleb do župního zastupitelstva se konala jen dvě skrutinia. Župní volební komise po zjištění součtu všech platných hlasů, odevzdaných jednotlivým stranám vypočetla volební číslo. Součet všech platných hlasů, odevzdaných všem stranám, se rozdělil počtem

⁶¹ § 5 zákona č. 330/1920 Sb. z. a n.

⁶² § 6 zákona č. 330/1920 Sb. z. a n.

⁶³ § 28 zákona č. 330/1920 Sb. z. a n.

mandátů, které se měly v dané župě obsadit, zvětšeným o jeden. Nejbližší vyšší celé číslo, které vyšlo tímto dělením, bylo volebním číslem. Poté se součet hlasů odevzdaných pro každou kandidátní listinu vydělil tímto volebním číslem. Každá strana získala tolik mandátů, kolikrát se volební číslo vešlo do součtu hlasů odevzdaných pro danou stranu. U kandidátních listin sdružených stran, se sečetly hlasy zvlášť u každé strany, ovšem při rozdělování mandátů se počítaly jako jedna listina a mandáty se jim přikázaly společně.⁶⁴

Mandáty, které se v prvním skrutiniu nepodařilo obsadit, obsadily se ve druhém skrutiniu. Mandáty se přiřadily postupně stranám, které při dělení v prvním skrutiniu vykázaly největší zbytek dělení. Pokud byly zbytky dělení u více stran stejné, přidělil se mandát straně, která dosáhla většího počtu hlasů. V případě stejného počtu hlasů rozhodl los.⁶⁵

V případě že kandidátní listina nezískala ani tolik hlasů, kolik bylo volební číslo, nezískala nárok na mandát.

2.3. Volby do zemských a okresních zastupitelstev

Volby do zemských a okresních zastupitelstev se konaly na základě zákona O organizaci politické správy.⁶⁶ Tento zákon představoval zásadní revizi výše zmíněného zákona č. 126/1920 Sb. z. a n. Tímto zákonem byly župy zrušeny a vytvořeny čtyři zemské správní celky: země Česká, Moravskoslezská, Slovenská a Podkarpatskoruská. V každé zemi byl zřízen zemský úřad. V čele zemského úřadu stál zemský prezident, podřízený ministru vnitra, přednostou okresního úřadu byl okresní hejtman, podřízený zemskému prezidentu a ministru vnitra.⁶⁷

Nově vytvořené zemské a okresní orgány v sobě koncentrovaly jak principy státní správy, tak principy samosprávy. Organizačním zákonem došlo k omezení původně zamýšlené zemské i okresní samosprávy. Došlo také k zúžení kompetence zemských zastupitelstev na vydávání podrobnějších předpisů k zákonům, které přijalo Národní shromáždění, a to v případě, byly-li k tomu zmocněny vládou.

⁶⁴ § 45 zákona č. 330/1920 Sb. z. a n.

⁶⁵ § 46 zákona č. 330/1920 Sb. z. a n.

⁶⁶ Zákon č. 125/1927 Sb. z. a n.

⁶⁷ § 7 zákona č. 125/1927 Sb. z. a n.

Dle zákona bylo v každé zemi zřízeno zemské zastupitelstvo. Zde došlo oproti župnímu zákonu ke změně počtů členů v zastupitelstvu. Došlo ke stanovení pevného počtu členů zemského zastupitelstva, a to tak, že v zemi České mělo 120 členů, v zemi Moravskoslezské 60 členů, v zemi Slovenské 54 členů a v zemi Podkarpatskoruské 18 členů. Ve volbách byli občany voleni 2/3 členů zemských zastupitelstev, 1/3 členů byla jmenován vládou z řad odborníků.⁶⁸

Funkční období volených a jmenovaných členů zemského zastupitelstva bylo šestileté. Předsedou zemského zastupitelstva byl zemský prezident. Své předsednictví v zemském zastupitelstvu mohl delegovat na viceprezidenta zemského úřadu nebo některého člena zemského zastupitelstva.⁶⁹ Zemské zastupitelstvo si také volilo ze svých členů zemský výbor. Zemský výbor se skládal z 12 členů a 12 náhradníků v zemi České, Moravskoslezské a Slovenské. V zemi Podkarpatskoruské ze šesti členů a šesti náhradníků.⁷⁰ Zemskému výboru zasedal opět zemský prezident, který mohl své předsednictví v zemském výboru svěřit viceprezidentovi.

Okresní hejtmanství dle organizačního zákona představovaly nižší správní jednotky. Kromě měst se zvláštním statutem a se zřízeným magistrátem se pro obvod každého okresního úřadu zřizovalo okresní zastupitelstvo. Dvě třetiny členů okresního zastupitelstva se volilo a jedna třetina byla jmenována ministrem vnitra. Funkční období členů okresního zastupitelstva bylo šestileté. Předsedou okresního zastupitelstva byl okresní hejtman. Okresní hejtman byl jmenován ministrem vnitra na návrh zemského prezidenta.

Okresní zastupitelstvo si na své první schůzi volilo ze svých členů okresní výbor, který byl tvořen osmi členy a osmi náhradníky.⁷¹ Okresnímu výboru předsedal okresní hejtman. K úkolům okresního výboru náležela např. příprava programu jednání okresního zastupitelstva, prováděl dozor nad obcemi, schvaloval usnesení obecních zastupitelstev a obecních rozpočtů atd.

⁶⁸ § 13 zákona č. 125/1927 Sb. z. a n.

⁶⁹ § 17 zákona č. 125/1927 Sb. z. a n.

⁷⁰ § 27 zákona č. 125/1927 Sb. z. a n.

⁷¹ § 73 zákona č. 125/1927 Sb. z. a n.

Volby do zemských a okresních zastupitelstev podrobně stanovoval zákon O volbách zemských a okresních zastupitelstev.⁷² Volby se konaly na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva a podle principu poměrného zastoupení. Aktivní volební právo měli všichni státní občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří v den vyložení voličských seznamů dosáhli alespoň věku 24 let, měli v zemi bydliště nejméně jeden rok, z toho alespoň tři měsíce v obci, o jejichž seznamy šlo. Pasivní volební právo náleželo státním občanům Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kterým v den volby bylo alespoň třicet let, v zemi bydleli v zemi alespoň dva roky před vypsáním voleb.

Zákonem byl stanoven zánik členství člena zemského zastupitelstva. Členství zanikalo vyloučením, vzdáním se, rozpuštěním zemského zastupitelstva, dále pokud pozbyl volený člen členství ve straně, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen, dále pokud vznikla nebo dodatečně vyšla najevo okolnost, pro kterou by příslušný člen ani původně nemohl být zvolen. V tomto naposled uvedeném případě o ztrátě členství u volených členů rozhodoval volební soud a u jmenovaných členů rozhodovala vláda.⁷³

Volby se prováděly prostřednictvím místních, obvodních a zemských volebních komisí. V případě voleb do zemských a okresních zastupitelstev mohlo dojít ke sdružení kandidátních listin. Předsedovi zemské volební komise mohli zmocněnci stran předložit společné písemné prohlášení, že listiny navzájem sdružují. Při rozdělování mandátů se ke sdruženým kandidátním listinám přihlíželo jako k jednomu celku.⁷⁴

Po skončení voleb zemská volební komise zjišťovala počet všech platných hlasů odevzdaných jednotlivým stranám a vypočítala volební číslo. Všechny platné hlasy se dělily počtem mandátů, které se měly v dané zemi obsadit, zvětšeným o jednu. Nejbližší celé číslo, které vyšlo tímto dělením, pak bylo volebním číslem. Součet hlasů odevzdaných pro každou kandidátní listinu se následně dělil tímto volebním číslem. Každá strana získala tolik mandátů, kolik bylo volební číslo obsaženo v součtu odevzdaných hlasů pro danou stranu. U sdružených kandidátních listin, se každá kandidátní listina sečetla zvlášť, ale při rozdělování mandátů se listiny počítaly jako jedna jediná listina a mandáty se jim prikazovaly společně.⁷⁵

⁷² Zákon č. 126/1927 Sb. z. a n.

⁷³ KADLECOVÁ, M., MATES, P., SCHELLE, K. a kol. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 59.

⁷⁴ § 28 zákona č. 126/1927 Sb. z. a n.

⁷⁵ § 45 zákona č. 126/1927 Sb. z. a n.

2.4. Volby do Národního shromáždění

Jako první zákon, který se dotkl voleb Národního shromáždění, nám představuje Prozatímní ústavní listina z roku 1918. Tato ústava zahrnuje nejnútnejší úpravu o Národním shromáždění, a dále hovoří, že byla přijata Národním výborem československým, který byl ustaven ze zástupců politických stran na základě výsledků voleb do Říšské rady z roku 1911, který měl 38 členů a který byl již 28. října 1918 recepčním zákonem prohlášen za vykonavatele státní svrchovanosti.⁷⁶ Prozatímní ústava dále stanovila, že Národní shromáždění vykonává zákonodárnou pravomoc pro celý stát i jednotlivé jeho části a pravomoc dozorčí nad mocí výkonnou až do doby, kdy dle ústavy konečné se sejde a ustaví sněmovna vyšlá z voleb.⁷⁷

Volby do Národního shromáždění dále upravovala ústavní listina z 29. února 1920.⁷⁸ Ústavou byly zakotveny dvě komory Národního shromáždění – Poslanecká sněmovna a Senát.⁷⁹ Ústavou bylo také definováno volební právo, a to jako obecné, rovné, přímé a tajné.⁸⁰ Volební právo bylo přiznáno i ženám. Jako základ volebního systému se stal jak pro Poslaneckou sněmovnu, tak Senát princip poměrného zastoupení.⁸¹

Do Poslanecké sněmovny se volilo 300 poslanců podle všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva, podle zásady poměrného zastoupení.⁸² Aktivní volební právo měli všichni občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří dosáhli věku 21 let. Pasivní volební právo měli státní občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří dosáhli alespoň 30 let.⁸³ Funkční volební období člena Poslanecké sněmovny bylo stanoveno na 6 let.⁸⁴

⁷⁶ Čl. 1 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n.

⁷⁷ §. 4 úst. zákona č. 37/1918 Sb. z. a n.

⁷⁸ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁷⁹ § 6 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸⁰ § 8 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸¹ Princip poměrného zastoupení byl v Ústavě pro Poslaneckou sněmovnu zakotven v § 8 a pro Senát v § 9.

⁸² § 8 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸³ § 9 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸⁴ § 11 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

V případě druhé komory, se do Senátu volilo 150 senátorů podle všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva, podle zásady poměrného zastoupení.⁸⁵ Aktivní volební právo měli všichni občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří dosáhli věku 26 let.⁸⁶ Pasivní volební právo měli státní občané Československé republiky starší 45 let.⁸⁷ Funkční volební období člena Senátu bylo stanoveno na 8 let.⁸⁸

Pro volbu kandidátů do obou komor byla ústavním zákonem stanovena ještě další podmínka, kterou bylo státní občanství a trvalé bydliště kandidáta v některé obci Československé republiky. To byl i důvod proč se v roce 1920 nevolilo v Těšínsku, Oravě, na Spiši, Podkarpatské Rusi, Hlučínsku, Valticku a Vitorazsku. Členové obou komor vykonávali svůj mandát osobně a mohli se kdykoliv svého mandátu vzdát.⁸⁹ Dle ustanovení ústavního zákona bylo dále stanoveno, že členové obou komor nesměli od nikoho přijímat příkazy.⁹⁰

Ústavou z roku 1920 bylo stanoveno, že o platnosti voleb do Poslanecké sněmovny i do Senátu rozhoduje volební soud.⁹¹

Volební systém Národního shromáždění byl podrobně pak upraven volebním zákonem č. 123/1920 Sb. z. a n.⁹² a volebním zákonem č. 124/1920 Sb. z. a n.⁹³ V případě Podkarpatské Rusi volby poslanců a senátorů na první volební období se uskutečnily dle výše uvedených zákonů. V roce 1920 se voleb týkal taktéž zákon O zastoupení sibiřských legionářů v Poslanecké sněmovně,⁹⁴ kterým měly připadnout čtyři mandáty. Sibiřským legionářům, kteří se stali členy legií nejdéle 27. října 1918, se zaručovalo tímto zákonem pro první volební období zastoupení v Poslanecké sněmovně čtyřmi mandáty. Mandáty se měly obsadit volbou příslušníků sibiřských legií, jakmile by se navrátily veškeré oddíly na území Československé republiky.

⁸⁵ § 13 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸⁶ § 14 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸⁷ § 15 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸⁸ § 16 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁸⁹ § 21 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁹⁰ § 22 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁹¹ § 19 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

⁹² Řád volení do poslanecké sněmovny.

⁹³ O složení a pravomoci senátu.

⁹⁴ Zákon č. 234/1920 Sb. z. a n.

Výše uvedený zákon č. 123/1920 Sb. z. a n. se opíral o zásadu poměrného zastoupení. Aktivní volební právo dle tohoto zákona příslušelo všem státním občanům Československé republiky bez rozdílu pohlaví starších 21 let, majících bydliště v některé z obcí Československé republiky alespoň tři měsíce, počítajíc zpět ode dne vyložení voličských seznamů. Volební právo musel každý vykonávat osobně a pouze v jedné obci.⁹⁵ Pasivní volební právo náleželo všem občanům Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří v den volby dosáhli alespoň 30 let. Další podmínkou bylo, že museli být státními občany Československé republiky alespoň tři roky. Avšak tato podmínka nebyla platná pro volby konané do 31. prosince 1924.⁹⁶

Z volitelnosti do Národního shromáždění, jak stanovovala i ústava, byli vyloučeni župané a okresní náčelníci. V zákoně č. 123/1920 Sb. z. a n. bylo navíc vysloveno, že tyto osoby „nemohou býti ani kandidováni“. A dále stanoveno, že pokud by se tak stalo „škrtne je krajská volební komise z kandidátní listiny“.

Zákonem o volbách do Poslanecké sněmovny byla přímo stanovena povinnost účastnit se voleb. Od této povinnosti ale byly některé osoby osvobozeny. Jednalo se o osoby starší 70 let, osoby, které se nemohly pro nemoc nebo vadu dostavit do volební místnosti, osoby, které se nemohly dostavit včas k volbám pro neodkladné povinnosti svého úřadu nebo povolání.

Od povinnosti účastnit se voleb byly také osvobozeny osoby, které byly od místa voleb vzdáleny nejméně 100 kilometrů a osoby, které byly zdrženy přerušením dopravy nebo jinými nepřekonatelnými překážkami.⁹⁷ Tato povinnost účastnit se voleb byla převzata z obecního volebního řádu.⁹⁸ Pouze byla změněna vzdálenost, a to z 25 kilometrů na 100 kilometrů.

⁹⁵ § 1 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

⁹⁶ § 5 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

⁹⁷ § 6 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

⁹⁸ Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n.

2.4.1. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do Poslanecké sněmovny

Ve všech komisích, které připravovaly a prováděly volby, měly být zastoupeny všechny kandidující strany. Zřizovaly se komise místní, obvodní, krajské a ústřední.

Místní volební komise sestavovala podle zákona č. 663/1919 Sb. z. a n., o stálých seznamech voličských.⁹⁹ Obvodní volební komise se zřizovaly pro každou volební místnost a řídily volby v obcích. Obvodní volební komise měly neomezený počet členů. Každá z kandidujících stran měla právo být zastoupena v komisi svým členem a také měla právo stanovit si náhradníka. Pokud strana včas nejmenovala svého zástupce, mohl sám politický úřad jmenovat členy a náhradníky za tuto stranu. Členy krajské volební komise byli zmocněnci volebních stran. Aby při velkém počtu volebních stran nebyla krajská volební komise příliš těžkopádným aparátem, zákon č. 123/1920 Sb. z. a n. určil, že její počet členů je 10 až 12. V případě počtu členů pro ústřední volební komisi platila obdobná zásada s tím rozdílem, že členů bylo dvanáct a zmocněnci ostatních stran mohli být přítomni jako důvěrníci. Avšak do jednání krajské volební komise nesměli žádným způsobem zasahovat.

Všechny strany, které ve volbách kandidovaly, měly povinnost předložit kandidátní listiny. Kandidátní listiny se předkládaly předsedovi krajské volební komise ve dvojím stejnopise nejpozději 21 dnů před volbami. Pro platnost kandidátní listiny bylo nutné, aby byla opatřena úředně ověřenými podpisy nejméně 100 voličů, kteří byli zapsáni do voličských seznamů v obcích volebního kraje, o který šlo. V případě Slovenska a Podkarpatské Rusi bylo zapotřebí nejméně 1000 podpisů. U každého podpisu musela být uvedena obec, v jejíž seznamech byl volič zapsán. Platnost kandidátní listiny neovlivnila smrt, odvolání podpisu či ztráta volebního práva toho kdo kandidátní listinu podepsal.¹⁰⁰

Vyjma výše uvedeného musela kandidátní listina obsahovat také označení strany. U každého kandidáta muselo být uvedeno jeho jméno, příjmení, zaměstnání a bydliště. Pořadí jednotlivých kandidátů bylo označeno arabskými číslicemi.

⁹⁹ Zákon č. 663/1919 Sb. z. a n.

¹⁰⁰ § 22 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

Kandidátní listina musela také obsahovat označení zmocněnce strany a jeho náhradníků s vyznačením jejich adresy. Pokud zmocněnec a náhradníci nebyli označeni, požadoval se za zmocněnce první podepsaný a voličové, kteří byli podepsáni na druhém a následujícím místě za jeho náhradníky. Za zmocněnce strany a jeho náhradníky nemohli být označeni jednotliví kandidáti.

Strana mohla kandidovat nejvýše o třetinu více osob, než mělo být ve volebním kraji voleno poslanců. Výslovně bylo také stanoveno, že nemohl kandidovat župan a okresní náčelník.

Kandidátní listiny museli mít připojené písemné, vlastnoručně podepsané prohlášení všech kandidátů, že kandidaturu přijímají, a že nejsou na jiné kandidátní listině, ani nekandidují v jiném volebním kraji. Pokud se kandidát nacházel mimo území Československé republiky, nebylo tohoto prohlášení třeba.¹⁰¹

V případě, že kandidátní listina trpěla nějakou formální vadou, vyzval předseda krajské volební komise zmocněnce k odstranění vad do tří dnů. Jestliže bylo několik kandidátních listin označeno stejným nebo obdobným označením strany, opět vyzval předseda krajské volební komise zmocněnce těchto kandidátních listin, aby ve lhůtě tří dnů listiny opravili. Pokud ani poté neměla kandidátní listina dostatečný počet hlasů, nebo potřebné označení strany, byla komisí prohlášena za neplatnou.

Kandidát, který byl uveden na více kandidátních listinách, musel být předsedou krajské volební komise dotázán do tří dnů, kterou z kandidatur přijímá.¹⁰² Pokud kandidát do tří dnů neodpověděl, komise ho následně vyškrtla z listiny, ke které nebyl připojen jeho vlastnoručně stvrzený souhlas s kandidaturou, jinak byl vyškrtnut z kandidátní listiny, která došla později.¹⁰³

¹⁰¹ § 23 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

¹⁰² § 24 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

¹⁰³ § 25 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

Svou kandidaturu mohli kandidáti odvolat. V těchto případech postupoval kandidát tak, že předložil předsedovi krajské volební komise ověřené písemné prohlášení, že se vzdává kandidatury. Pro tento akt byla zákonem stanovena lhůta. Kandidát mohl tak učinit nejpozději do pěti dnů před termínem konání voleb. Pokud kandidát svou kandidaturu odvolal po čtrnáctém dni před volbami, jeho jméno na kandidátní listině zůstalo, avšak při skrutiniu k němu nebylo přihlíženo.

Kandidátní listiny se vyhlášovaly předsedou krajské volební komise nejméně 14 dní před termínem konání voleb v úředních listech daného volebního kraje.¹⁰⁴ Starosta obce měl povinnost nechat dodat nejdéle tři dny před konáním voleb každému voliči do jeho bydliště kandidátní listiny, které mu byly zaslány předsedou krajské volební komise. V obcích nad tisíc obyvatel ještě také legitimační lístek. Vlastní volby se měly konat vždy v neděli od osmé hodiny ranní. Co se týče konečné hodiny voleb, tu měl pravomoc určovat politický úřad, kterému příslušel přímý dozor v obci.

Obvodní volební komise měla povinnost před začátkem voleb prohlédnout osudí. Až následně se přikročilo k odevzdávání hlasů. Volební komise převzala od voliče legitimační lístek a zjišťovala, zda volič má všechny kandidátní listiny.¹⁰⁵ Poté mu vydala úřední obálku.¹⁰⁶

Všechny úřední obálky musely být stejné velikosti, jakosti a barvy a nesměly být jakkoliv odlišně označeny. Následně volič sám vkládal hlasovací lístek do obálky. To se dělo v odděleném prostoru, tak aby nemohl být pozorován. Poté před komisí vhodil obálku do volebního osudí. Kandidátní listiny, které voliči zbyly, se odkládaly do zvláštní schránky.¹⁰⁷

Výše uvedeným způsobem odevzdávali své hlasy nejdříve členové komise, poté až ostatní voliči. Volič mohl odevzdat kandidátní listinu kterékoliv strany. Škrty, nebo jakékoliv změny neměly účinku. Ustanovením, že škrty a jiné změny na kandidátních listinách nemají významu, byl vyjádřen princip přísně vázaných listin.

¹⁰⁴ § 28 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

¹⁰⁵ V případě, že by volič neměl všechny kandidátní listiny, nesmělo se mu bránit ve volbě. Komise měla povinnost mu dát zbývající kandidátní listiny.

¹⁰⁶ § 38 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

¹⁰⁷ Tamtéž.

Volební místnosti se uzavíraly po uplynutí volební doby. Avšak odvolit mohli ještě osoby, které se zdržovaly ve volební místnosti, čekárně nebo přímo před volební místností.¹⁰⁸

2.4.2. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do Senátu

Jak bylo výše naznačeno, společně s ústavou byl přijat i zákon č. 124/1920 Sb. z. a n., o složení a pravomoci Senátu. Pro volby do Senátu platilo ustanovení řádu volení do sněmovny poslanecké,¹⁰⁹ avšak pokud zákon o složení a pravomoci senátu nestanovil jinak.

Volby do Senátu se konaly na základě všeobecného, přímého, rovného a tajného hlasovacího práva, tedy stejného principu jako tomu bylo u voleb do Poslanecké sněmovny.

K provedení voleb do Senátu byly povolávány obvodní volební komise a ústřední volební komise, které prováděly volby do Poslanecké sněmovny. V každém volebním kraji se ustanovovala krajská volební komise, pro kterou platilo ustanovení řádu volení do poslanecké sněmovny. Pokud prezident republiky rozpustil Senát nebo došlo k ukončení volebního období Senátu, ministerstvo vnitra vypisovalo nové volby do Senátu a to tak, aby se konaly do 60 dní.¹¹⁰

2.4.3. Postavení a pravomoci volebních komisí při volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu po novelizaci volebního práva do Národního shromáždění

K úpravě volebního řádu došlo přijetím zákonů č. 205/1925 Sb. z. a n. a 206/1925 Sb. z. a n. Na základě těchto zákonů došlo k úpravě počtu volebních krajů na 22 krajů. Tato změna byla vyvolána vymezením československo-polské hranice. Tak došlo ke zrušení těšínského volebního kraje. Uvolněné mandáty se rozdělily mezi kraj pražský a brněnský.

Výrazné změny se dotkly volebních lhůt. Byly zkráceny lhůty k podání kandidátních listin, a to z původních 21 dní na 16 dní z důvodu urychlení volebního procesu. Nejpozději

¹⁰⁸ § 42 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n.

¹⁰⁹ Tj. zákon č. 123/1920 Sb. z. a n.

¹¹⁰ § 10 zákona č. 124/1920 Sb. z. a n.

šestnáctý den před dnem voleb do 12. hodiny polední měly strany předložit kandidátní listiny předsedovi krajské volební komise.¹¹¹

K dalším změnám náleželo předepsání nejméně 100 úředně ověřených podpisů voličů k podání kandidátních listin, jinak by kandidátní listina pozbyla platnosti. Ke kandidátním listinám se připojovalo písemné, vlastnoručně podepsané prohlášení všech kandidátů, že kandidaturu přijímají a údaj o tom,¹¹² ke které národnosti se hlásí.¹¹³

Avšak nejvýznamnější změny se týkaly přepočtu hlasů a mandátů. Došlo ke zvýšení kvóra pro druhé skrutinium a ke změně třetího skrutinia. V případě druhého skrutinia se přihlíželo k hlasům strany, která dosáhla alespoň v jednom volebním kraji mandátu a odevzdala kandidátní listinu.

V tomto případě hrála volební komise důležitou roli při sčítání. Volební komise sečetla všechny zbytky hlasů z celé republiky a tento součet zbytků vydělila prostým průměrem volebních čísel všech volebních krajů. Číslo beze zbytku, které tímto dělením vyšlo, dalo počet mandátů, které se měly obsadit ve druhém skrutiniu. V případě, že by počet mandátů takto určených byl stejný, nebo větší než počet mandátů dosud neobsazených, odpadlo třetí skrutinium. Pro zjištění volebního čísla pro druhé skrutinium se vydělil součet zbytků počtem mandátů, které se ve druhém skrutiniu měly obsadit, zvětšeným o jednu. Celé číslo beze zlomku, vyšlé tímto dělením, bylo číslem volebním.

Volební komise následně přikázala každé straně tolik mandátů, kolikrát bylo volební číslo obsaženo v součtu zbytků hlasů pro stranu ze všech krajů vykázaných. Mandáty, které se nepodařilo ve druhém skrutiniu obsadit, se obsazovaly ve třetím skrutiniu.¹¹⁴

V případě třetího skrutinia se již od roku 1925 nepoužívala metoda největších zbytků. Ústřední volební komise rozdělovala strany, ke kterým se přihlíželo při druhém skrutiniu, do dvou skupin. První skupina byla tvořena stranami, na jejichž kandidátních listinách byla nadpoloviční většina kandidátů jedné nebo více národnostních menšin – německé, maďarské

¹¹¹ § 21 zákona č. 205/1925 Sb. z. a n., kterým se mění řád volení do poslanecké sněmovny.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ To bylo významné při rozdělování při rozdělování mandátů ve třetím skrutiniu.

¹¹⁴ § 52 zákona č. 205/1925 Sb. z. a n., kterým se mění řád volení do poslanecké sněmovny.

nebo polské. Druhá skupina byla tvořena ostatními stranami. Podle stejných zásad rozdělovala ústřední volební komise strany, ke kterým se ve druhém skrutiniu nepřihlíželo.¹¹⁵

V případě problematiky druhého a třetího skrutinia přinesl změnu ještě zákon č. 58/1935 Sb. z. a n. dle kterého se druhého a třetího skrutinia mohly účastnit pouze strany, které získaly ve volbách minimálně 120 000 hlasů v celé Československé republice, nebo 20 000 v jednom volebním kraji ve volbách do Poslanecké sněmovny a 35 000 pro volby do Senátu. Touto změnou se mělo omezit přílišné rozdrobení politického života, z druhé strany to ale znesnadňovalo existenci menších politických stran.

2.5. Volba prezidenta republiky

Jako první zákon, který se dotkl voleb prezidenta republiky, byla Prozatímní ústava z roku 1918. Postup při volbách prezidenta republiky zde nebyl podrobně popsán, pouze zde bylo stanoveno, že prezidenta volí Národní shromáždění a úřad prezidenta trvá až do doby, kdy bude podle ústavy konečně zvolena nová hlava státu.¹¹⁶ Tato pravomoc Národního shromáždění byla realizována pouze jednou, když na prvním zasedání Národního shromáždění dne 14. listopadu 1918 byl zvolen Tomáš Garrigue Masaryk. Pro volbu prezidenta platil požadavek kvalifikované většiny. Ke zvolení prezidenta republiky pak byl po celou dobu platnosti Prozatímní ústavy vyžadován souhlas nejméně dvoutřetinové většiny přítomných poslanců. Toto pravidlo bylo poté s účinností od 31. května 1919 zmírněno novelou Prozatímní ústavy zákonem č. 271/1919 Sb. z. a n. na přítomnost nadpoloviční většiny poslanců, aniž by novelizovaná úprava, kdy byla využita.

Následující vydaná ústava ze dne 29. února 1920,¹¹⁷ opět stanovila, že v čele státu stojí prezident republiky, který je volen na společné schůzi obou sněmoven Národního shromáždění,¹¹⁸ a to na sedmileté jeho funkční období. O volbě a postavení prezidenta republiky pojednávala samostatná hlava ústavního zákona.¹¹⁹

¹¹⁵ § 53 zákona č. 205/1925 Sb. z. a n., kterým se mění řád volení do poslanecké sněmovny.

¹¹⁶ § 7 úst. zákona č. 37/1918 Sb. z. a n.

¹¹⁷ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n.

¹¹⁸ Zde oproti předcházejícímu ústavnímu zákonu, který zakotvil jednokomorový parlament, ústava z února 1920 zakotvila dvoukomorový parlament a podmínila volbu prezidenta republiky oběma komorami na společné schůzi.

¹¹⁹ Hlava III. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

Za prezidenta republiky mohl být zvolen státní občan Československé republiky, který byl volitelný do Poslanecké sněmovny a dosáhl věku třiceti pěti let. Avšak původně tato věková hranice byla ze strany ústavního výboru z počátku odhlasovaná na pětadvacet let. Zde došlo poté k intervenci ze strany A. Švehly, který chtěl dodržet slib daný T. G. Masarykovi, že se přičiní, aby po něm byl zvolen dr. E. Beneš.¹²⁰ Právě z jeho strany nakonec bylo prosazeno, že věková hranice kandidáta na prezidenta republiky byla snížena na pětadvacet let, v té době právě věk E. Beneše, a umožňovala tak v případě potřeby jeho kandidaturu na prezidenta republiky.

Dle únorové ústavy dále bylo stanoveno,¹²¹ že nikdo nemohl být zvolen víc jak dvakrát po sobě. V případě, že již někdo byl po sobě zvolen za prezidenta republiky, mohl být opět znovu zvolen, avšak až po uplynutí sedmi let po skončení posledního jeho volebního období. Toto ustanovení se však nevztahovalo na prvního prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka.¹²²

Podrobněji volbu prezidenta republiky upravoval ještě další zákon „O volbě prezidenta republiky“.¹²³ Dle tohoto zákona k volbě prezidenta republiky svolával předseda vlády Národní shromáždění.¹²⁴ Volba prezidenta republiky se dle tohoto zákona měla konat nejpozději 14 dní před koncem jeho volebního období, nebo nejdéle 14. den ode dne, kdy se uprázdnilo místo prezidenta republiky.¹²⁵

K volbě prezidenta republiky mělo dojít na veřejné schůzi obou komor, a to za přítomnosti nadpoloviční většiny všech členů jak Poslanecké sněmovny, tak Senátu. Hlasování probíhalo na základě hlasovacích lístků.¹²⁶ V případě prvního hlasování rozhodovala třípětinová většina přítomných hlasů.¹²⁷ Pokud tento výsledek nebyl dosažen, následovalo druhé hlasování. Pokud se nedosáhlo výsledku ani při druhém hlasování, pak se konala užší volba mezi dvěma kandidáty, kteří dosáhli při druhém hlasování největšího počtu

¹²⁰ Viz PEROUTKA, F. *Budování státu III 1920*. Praha: Lidové noviny, 1991, s. 962.

¹²¹ § 58 odst. 4 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

¹²² A to na základě § 58 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kde bylo stanoveno, že „nikdo nemůže být zvolen prezidentem více nežli dvakrát po sobě, pro Masaryka neplatí – on zůstane naším prezidentem až do smrti.“

¹²³ Zákon č. 161/1920 Sb. z. a n.

¹²⁴ § 3 zákona č. 161/1920 Sb. z. a n.

¹²⁵ § 2 zákona č. 161/1920 Sb. z. a n. s odkazem na ustanovení § 59 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

¹²⁶ § 4 zákona č. 161/1920 Sb. z. a n.

¹²⁷ § 7 zákona č. 161/1920 Sb. z. a n.

hlasů. V případě rovnosti hlasů určil los, kdo postoupí do užší volby. Prohlášen za zvoleného byl ten, kdo získal větší počet hlasů. Při rovnosti hlasů rozhodoval los.¹²⁸ Jestliže za prezidenta republiky byl zvolen člen Poslanecké sněmovny, Senátu nebo vlády, pozbýval tohoto členství složením prezidentského slibu.¹²⁹

2.6. Volební právo žen

V této práci nelze opomenout problematiku volebního práva žen a jejich politické činnosti. S masovějšími protesty žen, bojujících za svá politická práva se setkáváme v našich zemích přibližně od 60. a 70. let 19. století, kdy dochází k jejich organizovanosti,¹³⁰ především v ženských spolcích a v případě volebního práva ve spolcích usilujících o rovné volební právo i pro ženy. V druhé polovině 19. století se pak postupně začaly objevovat hlasy požadující volební právo i pro ženy.

S vývojem univerzálního volebního práva, kde došlo k velkému posunu, se tento posun začal týkat i rozšiřování volebního práva na ženy. V případě Evropy lze toto prosazování volebního práva žen spatřovat v severoevropských zemích britských dominií koncem 19. století. Od roku 1906 získaly ženy volební právo ve Finsku, od roku 1913 v Norsku a během první světové války získaly volební právo ženy v Dánsku. V případě amerického kontinentu, první ústava, která zakotvila volební právo žen, pochází z roku 1890,¹³¹ jejíž text odhlasovali obyvatelé vznikajícího státu Wyoming, patřící k Spojeným státům americkým.

První světová válka v podstatě urychlila zrovnoprávnění žen, neboť během ní se ženy staly nepostradatelnými. Ženy se v tomto období staly pracovním a později i intelektuálním elementem. Po skončení války začaly získávat ženy volební právo v dalších zemích včetně nově vzniklé Československé republiky.¹³²

¹²⁸ § 9 zákona č. 161/1920 Sb. z. a n.

¹²⁹ § 10 zákona č. 161/1920 Sb. z. a n. s odkazem na ustanovení § 65 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

¹³⁰ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice 2007, s. 9.

¹³¹ KREJČÍ, O. *Kniha o volbách*. Praha 1994, s. 52.

¹³² BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc, 2001, s. 28.

V našich zemích již revolučním rokem 1848 při revolučním hnutí dostaly ženy první možnost politického vystoupení, když se některé z nich zúčastnily Slovanského sjezdu. Otázka ženské emancipace se však objevovala zřídka a ženy v tomto období požadavek na politickou rovnoprávnost nevznesly.¹³³

Jeden z velkých propagátorů emancipačního hnutí včetně požadavku volebního práva žen byl Vojtěch Náprstek, který založil po svém návratu z Ameriky v 60. letech 19. století spolek Americký klub dam. Tyto tendence postupně v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století sílily. Projevem bylo úsilí žen o naplňování politických a občanských práv včetně získání volebního práva.¹³⁴ To představovalo značné problémy a útrapy, neboť žena v tomto výše uvedeném období byla nadále většinou českou společností vnímána jako osoba pracující v domácnosti, průmyslu nebo v zemědělství. Zaměstnání v tradičně mužských povoláních nebylo možné,¹³⁵ i když již v devadesátých letech 19. století se setkáváme se ženami, které se aktivně prosazovaly např. jako spisovatelky či umělkyně. V tomto období je založeno i první dívčí gymnázium v Praze s myšlenkou prosadit vysokoškolské vzdělávání pro ženy, což se nakonec uskutečnilo roku 1897.

Počátkem 20. století dochází na našem území ke zvýšené aktivitě liberálních ženských spolků. V případě volebního práva žen, významnou roli hrálo založení Ženského klubu českého v Praze roku 1903, který sdružoval všechny ženy bez rozdílů společenských vrstev i politického smýšlení. Tento spolek roku 1904 přijal rezoluci, že ženy mají mít od svých 21 let volební právo do obce a říše a že mají mít právo být voleny do všech zastupitelských orgánů. Roku 1905 se členky tohoto spolku zúčastnily manifestace za všeobecné volební právo. Je zcela patrné, že hlavním cílem klubu bylo dosažení větší rovnoprávnosti žen v právní, pracovní i politické oblasti včetně uskutečnění volebního práva žen.¹³⁶

¹³³ NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999, s. 33.

¹³⁴ MALINSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005, s. 11.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Srv. MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice 2007, s. 23 a NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999, s. 214.

Důležitým aktem bylo zaslání petice do vídeňského parlamentu, čímž došlo k zahájení činnosti Výboru pro volební právo žen, významné politické organizace českých žen.¹³⁷ Výbor, v jehož čele stála Františka Plamínková, se snažil o dosažení politického zrovnoprávnění jednak podporou u vlivných českých politiků, ale také četnými schůzemi a sepisováním peticí, pořádáním schůzí, přednášek apod.

Roku 1907 delegace Výboru pro volební právo žen podala petici prvnímu zasedání nového zemského sněmu v Praze. Ženy v této petici důrazně apelovaly, aby do opravy volebního zákona pro český sněm bylo poslanci zahrnuto volební právo žen.¹³⁸ Bohužel se tak nestalo a ženy tak nadále neměly právo volit.

Roku 1912 Výbor pro volební právo žen nasadil do voleb do českého sněmu vlastní kandidátku, když za mladočeskou stranu nastoupila Božena Viková-Kunětická ve volebním okrese Mladá Boleslav-Nymburk. Ta se nakonec stala prvním zvoleným ženským poslancem na českém území, a dokonce i ve střední Evropě.¹³⁹ Na místo poslance českého zemského sněmu ale nenastoupila,¹⁴⁰ neboť proti její kandidatuře se objevil silný odpor u místodržitele Františka Thuna, ale i u některých voličů.¹⁴¹

V boji za rovné volební právo nezůstávali aktivistky ženských spolků a organizací osamoceny. Byly podporovány i některými českými poslanci říšské rady, jako byl pozdější prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk či Václav Choc nebo Bohuslav Franta. V letech 1891-1911 dokonce vypracovali společně několik variant reformy volebního práva, která by zrovnoprávnila muže s ženami.¹⁴² Nešlo ale jen o výše uvedené poslance říšské rady, o zapojení žen do volebního systému usilovala i různá, zejména levicová uskupení, která

¹³⁷ BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc, 2001, s. 41-42.

¹³⁸ NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999, s. 268.

¹³⁹ Tamtéž, s. 82.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Blíže k této volbě KOŘALKA, J. Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912. In: *Ženy v dějinách Prahy*. Documenta Pragensia XIII. Praha 1996, s. 307-319 nebo VELEK, V. První v Rakousku! Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a ženského hnutí v habsburské monarchii. In: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha 2007, s. 266 an.

¹⁴² MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice 2007, s. 25.

jako první začala přijímat do svých řad i ženy. O ženy se začaly také čím dál více zajímat i různé politické strany, spatřující v ženách své budoucí voliče.¹⁴³

Např. volebních schůzí mladočeské strany, které se podařilo po volbách do říšského sněmu 1891 a tak se dostala do čela české politiky, se mohly účastnit i ženy navzdory zákonu, který povoloval účast na politických schůzích jen voličům.¹⁴⁴ Zájem mladočeské strany o ženskou otázku se ještě více rozrostl v souvislosti s aktivizací ženského hnutí na počátku 20. století a pochopením, že ženy v budoucnu budou představovat významný voličský potenciál.¹⁴⁵

Jako první strana, která dostala do svého politického programu požadavek volebního práva pro ženy, byla sociální demokracie, kdy v proklamaci 1. sjezdu československých žen v květnu 1897 v Praze, požadoval tento program stejný přístup ke vzdělání, stejná politická práva i povinnosti.¹⁴⁶ Národně sociální strana nabídla ženám možnost účastnit se vnitrostranického života, ještě před koncem 19. století, když na svém sjezdu v roce 1898 přijala požadavek rovného volebního práva pro obě pohlaví.¹⁴⁷

Ve vymezení ženských práv učinila významný posun rakouská sociální demokracie, která na svém sjezdu roku 1901 odmítla výsadu pohlaví a vyslovila požadavek odstranění všech zákonů, které poškozují ženu proti muži.¹⁴⁸

Z druhé strany zde ještě před vypuknutím první světové války nebyla půda pro volební právo žen připravena. Strany, výše jmenované, tj. Sociální demokraté a národní socialisté sice zakotvily požadavek rovného volebního práva do svých volebních dokumentů, avšak v praxi jejich postup byl velmi obezřetný. Shodně jejich argumentace směřovala k obavám z posílení

¹⁴³ MALINSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005, s. 112.

¹⁴⁴ NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999, s. 257.

¹⁴⁵ VELEK, V. První v Rakousku! Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a ženského hnutí v habsburské monarchii. In: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha 2007, s. 269.

¹⁴⁶ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 269.

¹⁴⁷ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice, 2007, s. 21.

¹⁴⁸ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice, 2007, s. 20.

klerikalismu, pokud by ženám bylo přiznáno volební právo.¹⁴⁹ Proto se za prosazení volebního práva žen angažovali spíše jednotlivci, než strany jako celek. Sociální demokracie ni nevyužila možnosti spolupráce v průběhu boje za všeobecné volební právo s Výborem pro volební právo žen. Program Výboru odsoudila jako program, který nevyhovuje pro dělnické ženy.¹⁵⁰

Dále zde byly strany, jako např. čeští katolíci, kteří odmítali do svého programu vložit požadavek rovných politických práv.¹⁵¹ Katolické a konzervativně orientované politické strany buď problematiku ženské rovnoprávnosti ignorovaly,¹⁵² nebo se stavěly dokonce na odpor.

Velký obrat nastal začínajícím bojem za všeobecné volební právo. Až rozšířením volebního práva na všechny vrstvy obyvatelstva se vytvořila nová politická situace. V ní bez ohledu na trvalý zákaz přijímání žen do politických spolků uplatňovaly již i političky. Mnohem dříve, než mohly volit, mohly být voleny. Koncem prvního desetiletí 20. století již i další strany přijímaly ženy do svých řad.

České ženy se dočkaly volebního práva až vznikem Československé republiky. Na základě zákona č. 75/1919 Sb., ze dne 31. ledna 1919, kterým byl vydán nový volební řád pro volení v obcích republiky Československé, došlo k zavedení všeobecného, přímého a rovného volebního práva pro československé občany, kteří dosáhli 21 let a měli tříměsíční pobyt v obci. Pasivní volební právo náleželo těm, kteří měli minimálně 26 let v obci s nejméně jednorokým pobytem.

Historický proces zrovnoprávnění obou pohlaví v oblasti volebního práva v Československu byl pak završen ústavní listinou z roku 1920, kdy ženy získaly volební právo i do Národního shromáždění. Dosažení práva volit bylo vrcholem ženského hnutí, které započalo v druhé polovině 19. století.

¹⁴⁹ VELEK, V. První v Rakousku! Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a ženského hnutí v habsburské monarchii. In: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha 2007, s. 266.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice, 2007, s. 25-26.

¹⁵² LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 269.

3. Volební soudnictví

3.1. Vznik zákona o volebním soudu

V první Československé republice prvním pokusem upravit problematiku, která se týkala činnosti volebního soudnictví, byly legislativní přípravy, které souvisely s vydáním ústavní listiny. Základní předpis na území samostatného československého státu nám představovalo ustanovení Prozatímní ústavy,¹⁵³ kde bylo zakotveno, že Národní shromáždění se rozšiřuje na 256 členů způsobem a dle klíče, jak vznikl Národní výbor. Tento sbor nazývá se Národním shromážděním. Okolnost, že při tvoření tohoto zákonodárného sboru měl být zachován dosavadní způsob a klíč, znamenalo, že v konkrétním případě připadl na určitou politickou stranu předem stanovený počet poslaneckých míst, který tato strana měla obsadit osobami podle svého volného výběru. Tento výběr osob prováděl pak výkonný výbor příslušné politické strany. Tím se zde vedle sboru Národního shromáždění a politické strany objevuje další orgán jako další činitel, který má právo rozhodovat o osobách, které mají v Národním shromáždění zastupovat strany. V tomto výběru bylo možné spatřovat analogii nepřímých voleb. Zástupci do Národního shromáždění nebyli přímo voleni straníky, neboť příslušníky politické strany podle stanov volil pouze výkonný výbor, který pak sám rozhodoval o osobách, které přicházeli v úvahu pro poslaneckou funkci.¹⁵⁴

V tomto období Národní shromáždění nešlo považovat za parlament přímo volený, avšak lze zde spatřovat jisté prvky, které v pozdější době při definitivní úpravě státního zřízení byly naplněny. Již v samotné skutečnosti, že již první Národní shromáždění bylo sborem zástupců politických stran, bylo možné vidět náznaky, které určovaly budoucí definitivní státní formu i vládní systém, tj. formu demokratické republiky s vládním systémem parlamentní většiny. Dále zde figurovala i okolnost, která dala politickým stranám poprvé faktické oprávnění jmenovat určitý počet osob, které byly dle názoru strany schopné zastávat funkci poslance. Z tohoto způsobu navrhování si politická strana přivlastňovala další oprávnění, které mělo v pozdější době důležitý význam při úpravě volebních zákonů vůbec, zejména při úpravě zákona o volebním soudu. Jelikož politická strana poslanecký úřad sama

¹⁵³ § 1 úst. zákona č. 37/1918 Sb. z. a n., ze dne 13. listopadu 1918.

¹⁵⁴ WEYR, F. *Soustava čs. práva státního*. Brno 1921, s. 59.

takto propůjčovala, v podstatě si za určitých okolností činila oprávnění poslanecký úřad také odnímat.¹⁵⁵

Způsob a klíč, který byl stanoven pro vytvoření Národního shromáždění, platil i pro jeho doplňování, jakmile některý člen odpadl.¹⁵⁶ Při původním tvoření nebo při pozdějším doplňování zákonodárského sboru mohla tak politická strana jmenovat počet poslanců, který na ní konkrétně připadl. Jelikož forma tohoto jmenování nebyla žádnými právními předpisy stanovena, nedostatek těchto zákonných předpisů mohla politická praxe použít takové řešení, které zájmu politických stran vyhovovalo nejlíp. V této souvislosti zde hrál roli také jednací řád Národního shromáždění,¹⁵⁷ podle kterého kancelář Národního výboru měla členům Národního shromáždění vydat průkazní listiny. A jak bylo zmíněno, žádného jiného předpisu nebylo, bylo patrné, že o členství v Národním shromáždění tehdy výlučně a fakticky rozhodovaly pouze politické strany, a ani sněmovna, ani jiný orgán neměly právo, jakkoliv zkoumat podmínky platnosti členství v Národním shromáždění.¹⁵⁸

Z výše uvedeného způsobu, jak bylo prozatímní Národní shromáždění tvořeno, a z okolností, že předpisy zde existující, měly značné mezery a byly doplňovány právě politickou praxí, ovlivnilo pak tvorbu mnohých ustanovení pozdějšího zákona o volebním soudu.

Zákon o volebním soudu č. 125/1920 Sb. z. a n. byl vyhlášen zároveň s ústavní listinou č. 121/1920 Sb. z. a n. Tímto aktem bylo naznačeno, že v československém státě úprava volebního soudnictví náleží zásadně do těsného sousedství úpravy nejzákladnějších otázek celého státního zřízení. Podle Ústavy z roku 1920 mělo být dvoukomorové Národní shromáždění voleno podle všeobecného, rovného, přímého, tajného hlasovacího práva podle zásady poměrného zastoupení.¹⁵⁹ Přijetí těchto zásad vyvolalo zároveň i doplnění zákonné úpravy otázek, které spadaly pod pojem volebního soudnictví. To ostatně je patrné již v samotné Ústavě z roku 1920, které po vytyčení zásad volebního práva do Národního shromáždění ve svém ustanovení stanovila,¹⁶⁰ že o platnosti voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu rozhoduje Volební soud a podrobnosti upravuje zákon.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Dle § 2 úst. zákona č. 37/1918 Sb. z. a n.

¹⁵⁷ § 1 zákona č. 36/1918 Sb. z. a n., ze dne 9. listopadu 1918.

¹⁵⁸ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 47-48.

¹⁵⁹ §§ 8 a 13 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

¹⁶⁰ § 19 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

Ústavou zakotvená existence Volebního soudu a jeho kompetence rozhodování o platnosti voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu v Ústavě výslovně uvedená, došlo k poskytnutí zvýšené ochrany ztížením podmínek zákonodárského procesu pro ten případ, kdyby v budoucnu mělo dojít buď vůbec ke zrušení Volebního soudu, nebo přinejmenším k suspenzi jeho výše uvedené kompetence.¹⁶¹

Dikce, která byla užitá v ustanovení Ústavy,¹⁶² tj., že o platnosti voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu rozhoduje Volební soud, se poté již ale v žádném pozdějším právním předpise nevyskytovala. Především ustanovení zákona o volebním soudu,¹⁶³ uvádělo jednotlivé působnosti Volebního soudu způsobem, který se po této stránce podstatně odchyloval od zmíněného textu Ústavy z roku 1920.¹⁶⁴

Poprvé a výhradně se podrobnou úpravou právního postavení Volebního soudu zabýval vládní návrh ze dne 8. listopadu 1919.¹⁶⁵ K tomuto vládnímu návrhu byla také připojena důvodová zpráva, která uváděla obšírně motivy, které odůvodňovaly zřízení Volebního soudu. Vlastní osnova obsahovala jednotlivá ustanovení, které se týkaly organizace, působnosti Volebního soudu a řízení před ním.

Důvodová zpráva zdůrazňovala otázky ověřování voleb do Národního shromáždění i otázky rozhodování o stížnostech do těchto voleb. U těchto otázek se zabývala problematikou, kterému orgánu tyto kompetence mají být svěřeny. V důvodové zprávě se doslovně uvádělo následující: „Při úpravě otázky (sc. Kterému orgánu má býti svěřeno ověřovati volby a rozhodovat o stížnostech), vycházela vláda z úvahy, že otázku tu dlužno, nehledíc na cizí vzory upravit tak, aby úprava poskytla dostatečné záruky, že rozhodování o tak eminentně důležitých otázkách veřejného práva, jakými jsou ověřování voleb do zákonodárského sboru a rozhodování o stížnostech na tyto volby, bude se díti nestranně, odborně a urychleně. Vycházejíc z těchto zásadních hledisk nemohla se vláda rozhodnouti pro to, aby rozhodování uvedených otázek bylo svěřováno výhradně sboru zákonodárnému, resp. jeho jednotlivým komorám. Nesluší totiž přehlížeti všeobecně známý zjev, že právě ve

¹⁶¹ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 52.

¹⁶² § 19 úst. zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.

¹⁶³ § 8 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁶⁴ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 52.

¹⁶⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákon o volebním soudu. Tisk posl. sněm. 1819 Nár. shrom. 1919.

státech, kde parlament jest výhradním forem pro rozhodování uvedených otázek, nebyly sporné volby, vyřízeny ani včas, tj. na počátku volebního období, ani nestranně...¹⁶⁶

V důvodové zprávě se dále konstatovalo: „Rovněž nemohla se vláda rozhodnouti pro to, aby rozhodování předmětné otázky svěřeno bylo zvláštnímu tribunálu, jenž by byl orgnisován jako samostatný soud tak, aby členové jeho, ať již vesměs, ať pouze z části byli soudci z povolání, kteří by byli ustanovováni výhradně pro tento soud, u něhož by byli trvale zaměstnáni. Tento způsob řešení by byl spojen se značným nákladem, který by nebyl v nižádném poměru s výkonností soudu, ježto soud takto organisovaný nebyl by – jak z povahy věci plyne – pravidelně a trvale zaměstnán. Vláda řeší tento složitý problém tím způsobem, že rozhodování o otázkách shora vytčených svěřuje zvláštnímu, na zákonodárném sboru nezávislému orgánu – volebnímu soudu – který připíná k instanci nejvyššího správního soudu.“

Tyto výše uvedené obšírnější důvody rozhodly pak o zásadním zřízení Volebního soudu. Důvodová zpráva obsahovala také celou řadu dalších podrobných předpisů, od kterých se ale pak upustilo a do konečného textu zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. nebyly pojaty.

V případě těchto předpisů, které nebyly pak do zákona pojaty, se jednalo např. o předpisy týkající se organizace volebního soudu. Podle vládního návrhu se volební soud měl skládat vyjma prezidenta a stálých referentů ještě z přisedících, z jejichž celkového počtu devíti měla Poslanecká sněmovna volit dvě třetiny a ostatní Senát. Poměr mezi počtem přisedících, který volí Poslanecká sněmovna (2/3) a počtem, který volí Senát (1/3), měl být zachován i při sestavování jednotlivých senátů.

Důvodová zpráva k výše uvedenému poznamenala, že „těmito ustanoveními vyhověla osnova plně zásadám demokratického státního zřízení, neboť poskytuje vynikající účasti při rozhodování o politických právech občanův osobám, jež volí každá z obou sněmoven zákonodárného sboru.“¹⁶⁷

Ačkoliv osnova stanovila zvláštní podmínky pro volitelnost za přisedícího – československou státní příslušnost, volitelnost do senátu a znalost práva – přesto postrádala ustanovení, na jakou dobu se má úřad přisedícího vztahovat. Patrně mělo jít o úřad trvalý,

¹⁶⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákon o volebním soudu. Tisk posl. sněm. 1819 Nár. shrom. 1919.

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákon o volebním soudu. Tisk posl. sněm. 1819 Nár. shrom. 1919.

kterého se pozbývalo jen za určitých okolností povahy výlučně osobní, jako bylo dovršení sedmdesáti let života nebo pozbytí volitelnosti do Senátu. Požadavek nezávislosti Volebního soudu na zákonodárném sboru měl být splněn stanovením neslučitelnosti úřadu přisedícího a stálého referenta se členstvím v Národním shromáždění. V případě, kdy byl přisedící volebního soudu zvolen za člena Národního shromáždění, úřad přisedícího sice neztrácel, ale nemohl ho vykonávat po dobu trvání mandátu.¹⁶⁸

Ve srovnání s pozdější úpravou byla ve vládním návrhu poměrně úzce vymezena působnost Volebního soudu. Dle vládního návrhu byla působnost volebního soudu zásadně omezena pouze na věci voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu, ať již šlo o zkoumání a ověřování voleb do těchto dvou komor nebo o rozhodování o stížnostech podaných do voleb členů těchto dvou komor či o rozhodování o pozbytí poslaneckého nebo senátorského mandátu. Z toho bylo patrné, ostatně na to poukazovala a připomínala důvodová zpráva, že se působnost volebního soudu původně neměla vztahovat na věci voleb do župních zastupitelstev, okresních výborů, zastupitelstev a rad obecních a do jiných veřejnoprávních korporací.¹⁶⁹

Další odchylku oproti konečnému znění zákona lze spatřovat v úpravě řízení, kdy vládní osnova rozlišovala mezi pojmem spolužalované strany a pojmem zúčastněné strany. První z nich měla zvláštní procesní práva, zatímco druhá měla právo pouze nahlížet do spisů a být zvána k veřejnému ústnímu líčení o stížnostech. Do textu zákona o Volebním soudu nepřešlo další ustanovení ve smyslu, že ověřování voleb nebylo v žádném směru omezeno nebo že k pozbytí mandátu stačilo, když se příslušník volební strany, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen, se svou stranou rozešel, aniž byla nutná nějaká bližší kvalifikace této skutečnosti apod.

Na vládním návrhu byly pak provedeny věcné i formální změny ze strany ústavního výboru. Zpráva ústavního výboru byla pak předložena na 125. schůzi Poslanecké sněmovny dne 27. února 1920.¹⁷⁰ Zpravodaj v Poslanecké sněmovně poslanec dr. Ivan Dérer vystoupil se svou řečí, kde konstatoval mimo jiné následující: „Při tom však sriaduje tento volebný súd tak, že on nebude úplne bez všetkého kontaktu s týmto parlamentom, bez

¹⁶⁸ Srv. HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 54.

¹⁶⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákon o volebním soudu. Tisk posl. sněm. 1819 Nár. shrom. 1919.

¹⁷⁰ Zpráva ústavního výboru, tisk posl. sněm. 2424 Nár. shrom. 1920.

kontaktu se skutečným politickým životem, ale že tento volebný súd bude takmer krv z krvi a kosť z kosti tohoto parlamentu... Toto druhé ustanovenie (pokud jde o ztrátu mandátu z důvodů nízkých a nečesných) je snád' asi jediné v zákonodárstve všetkých civilizovaných štátov nám známých a je to následok poměrného zastúpenia. Při pomernem zastúpení dostávajú mandát jednotlivé strany, jednotlivé politické skupiny, smery, programy, a preto by byla konsekvencia tohoto poměrného zastúpenia tá, že jako náhle niektorý poslanec prestal byť členom tej politickej skupiny, na ktorej program byl zvolený a na ktorú politickú skupinu při volbách pripadol istý počet hlasov a istý počet mandátov, že jako náhle on prestane byť členom tejto politickej skupiny, má byť pozbavený mandátu a má na jeho miesto nastúpiť náhradník z tej istej politickej skupiny, lebo len takto sa dá zachrániť výsledok, dosažený při volbách. Ovšem ústavný výbor nemohol ist' do takých krajností, tým viac, že je to ešte pole uplne nevýskúmané a preto bylo tu třeba obezřetného postupu... Predloha táto ma význam dalekosahly, lebo ona uzákoňuje inštitúciu, ktorá má byť tražcom čistoty volieb, tedy čistoty najvážnejšieho prejavu národa a zároveň má byť tato inštitúcia aj strážcom čistoty politických mravov a strážcom zásady, že v politike a v politických mravoch máme sa pridržať vžy tých zásad, ktoré nás vedú a ktoré za dobré a správne uznáváme i v ostatním obecnom životě.“¹⁷¹

Jelikož pozměňovací návrhy zde nebyly navrhnuty, bylo na 126. schůzi Poslanecké sněmovny dne 28. až 29. února 1920 provedeno hlasování vždy o několika paragrafech najednou a navrhovaný zákon o volebním soudu odhlasován a schválen.¹⁷²

Zákon o volebním soudu byl během období první Československé republiky dvakrát novelizován, a to roku 1924 a 1934. K první novelizaci zákona došlo v souvislosti s projednáváním návrhu zákona o neslučitelnosti, kdy vládní návrh ze dne 2. dubna 1924 byl na 225. schůzi Poslanecké sněmovny přikázán dne 3. dubna 1924 ústavně-právnímu výboru k vypracování zprávy. Zpráva ústavně-právního výboru ze dne 12. dubna 1924 byla dána na pořad 263. a 264. schůze Poslanecké sněmovny ve dnech 15. a 16. dubna 1924, kdy o ní byla provedena obšírná rozprava.

Např. poslanec Luschka předložil názor, že „u předlohy o volebním soudě nebude nikomu divno, že novým úkolem, který se volebnímu soudu ukládá nově vytvořenou kompetencí v případech inkompatibilních, jest nutno částečně novelisovati zákon původní.

¹⁷¹ Těsnopis zpráv posl. sněm. Revolučního Národního shromáždění, s. 2694 a 3694.

¹⁷² Těsnopis zpráv posl. sněm. Revolučního Národního shromáždění, s. 3872.

Nebylo však třeba podle našeho názoru, aby při tom bylo také použito příležitosti k podstatné změně předpisů o složení volebního soudu a především měniti jej zásadně ve složení...¹⁷³

Další poslanec strany sociálních demokratů Ulrich se vyjádřil následovně „projednáváme dnes zákon, který s povděkem uvítá naše veřejnost, neboť je to zákon, kterým má býti provedena hluboká mravní očista a který má naši veřejnosti poskytnouti pevnou záruku, že ti, kdož svobodnou vůlí národa povoláni byli k funkci nanejvýš čestné a důležité, býti zákonodárci svého národa a státu, funkce této nikdy nezneužijí k osobnímu svému obohacení a na úkor celku.“¹⁷⁴

Komunistický poslanec Haken novelu zákona o volebním soudě zkritizoval slovy „oklešťuje občanské svobody, oklešťuje imunitu poslanců, chce umlčeti každého, kdo se odváží kritiky.“¹⁷⁵

Zpráva ústavně-právního výboru se v podstatě opírala o vládní osnovu, provedla některé změny v organizaci, kompetenci a řízení Volebního soudu. K nejdůležitějším změnám patřilo zavedení instituce náhradníků za přisedící, přechodně nebo trvale zaneprázdněné, bylo změněno volební období přisedících a náhradníků, na místo původního období 10 let na volební období shodné s volebním obdobím Poslanecké sněmovny a stanoveno rozšíření pléna pro některé případy.

Z těchto změn zasluhuje větší pozornosti navrhované znění § 5, odst. 3 volebního zákona, do kterého byla vsunuta nová věta, která obsahovala ustanovení, že má-li se učinit usnesení odchylné od právního názoru dřívějšího usnesení, je třeba, aby bylo přítomno alespoň o jednoho přisedícího (náhradníka) více, než při dřívějším usnesení, a aby pro nové usnesení bylo odevzdáno o jeden hlas více, než pro usnesení dřívější, vždy ale alespoň tři pětiny hlasů všech přítomných. Změna byla provedena také v textu § 13, lit. b) při rozhodování o pozbytí mandátu, přestal-li být člen Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva příslušníkem strany, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen, kdy místo znění „z

¹⁷³ Stenoprotokol o 264. Schůzi Národního shromáždění republiky Československé v Praze ze středy 16. dubna 1924.

¹⁷⁴ Stenoprotokol o 264. Schůzi Národního shromáždění republiky Československé v Praze ze středy 16. dubna 1924.

¹⁷⁵ Tamtéž.

důvodů nízkých a nečestných“ bylo použito disjunktivní formulace „z důvodů nízkých nebo nečestných.“

Proti zprávě ústavně-právního výboru bylo podáno celkem šest pozměňovacích návrhů. Např. návrh poslance Tauby směřoval proti tomu, aby volební období přisedících a náhradníků Volebního soudu bylo uvedeno ve shodě s volebním obdobím Poslanecké sněmovny či návrh poslance Fischera mířil proti požadavku zvýšených kautel pro změny judikatury volebního soudu nebo návrh poslance dr. Holitscher, který se vyslovoval proti rozšíření pléna v některých případech. Po závěrečném slovu zpravodaje dr. Josefa Patejdlu byly všechny pozměňovací návrhy zamítnuty a zpráva ústavně-právního výboru se po zkráceném jednání stala zákonem č. 145/1924 Sb. z. a n., ze dne 30. května 1924.¹⁷⁶

Druhou novelou zákona o volebním soudu představoval zákon č. 87/1934 Sb. z. a n., který se měnilo ustanovení § 4 zákona o volebním soudu, avšak jen v tom smyslu, že členové volebního soudu měli nárok na náhradu, jejíž výši mělo stanovit vládní nařízení. K provedení tohoto zákona bylo pak vydáno vládní nařízení č. 139/1934 Sb. z. a n. ze dne 4. července 1934, s účinností ode dne 14. července 1934.

Roku 1938 došlo také ke změnám v otázce personálního složení Volebního soudu. Tato problematika se týkala těch členů Volebního soudu, kteří byli zároveň členy Nejvyššího správního soudu, tj. prezidenta volebního soudu, viceprezidenta, senátních prezidentů, stálých referentů a votantů. Všechny tyto výše jmenované členy volebního soudu, postihoval jako soudce ustanovení vládního nařízení,¹⁷⁷ o snížení věkové hranice těchto soudců na 65 let, od 1. ledna 1940 na 63 let a od 1. ledna 1941 na 62 let. K věkové hranici rozhodné pro výslužbu mělo se přihlížet závčas u jednotlivých členů Nejvyššího správního soudu, kteří měli být přiděleni zároveň k Volebnímu soudu, tj. při sestavování jednotlivých senátů vždy počátkem kalendářního roku, aby funkce těchto soudců u volebního soudu po dobu celého nastávajícího roku nebyla z tohoto důvodu ohrožována.

Pokud však došlo přesto ke změně ve složení senátu z výše uvedeného důvodu i během kalendářního roku. Měl by pak prezident Volebního soudu za ubylého člena povolát jeho náhradníka, který byl již počátkem roku ustanoven prezidentem při sestavování senátu.

¹⁷⁶ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 58.

¹⁷⁷ § 22 vládního nařízení č. 379/1938 Sb. z. a n.

Z toho je patrné, že citované vládní nařízení, nijak neohrozilo chod Volebního soudu, neboť byly dostatečně stanoveny prostředky, kterými bylo možno předejít účinkům, pokud k nim došlo a jak je napravit.

Změnou vnitřních politických poměrů a jejich ústavně-právního uspořádání podle zákonů č. 299/1938 a 328/1938 Sb. z. a n. došlo ke změně účinků v oblasti působnosti Volebního soudu. Tyto předpisy přispěly jednak k tomu, že z jedné strany rozšiřovaly působnost Volebního soudu, ze strany druhé některé dosavadní kompetence Volebního soudu prakticky napříště nemohly přicházet v úvahu.

V případě první záležitosti je nutno uvést ustanovení článku V, odst. 2 ústavního zákona č. 299/1938 Sb. z. a n. o autonomii Slovenské krajiny, dle kterého platnost voleb do prvního sněmu Slovenské krajiny rozhodoval Volební soud.¹⁷⁸ Za Volební soud zde byl považován volební soud, který v době vyhlášení citovaného ústavního zákona existoval, tj. Volební soud, který byl zřízen podle zákon č. 125/1920 Sb. z. a n.

Působnost soudu, který byl dle ústavního zákona č. 299/1938 Sb. z. a n., byla však již podle znění příslušných článků citovaného zákona omezena jak ve směru časovém, tak ve směru věcném. Zejména působnost Volebního soudu měla být pouze dočasná, neboť se měla vztahovat na volby jen do prvního sněmu Slovenské krajiny. Okolnost, že se tato nově stanovená kompetence Volebního soudu vztahovala jen na jedny, a to zcela konkrétní volby, lze vysvětlit, proč příslušná zákonná ustanovení, přesto že byla obsažena v zákoně označeném jako ústavní zákon, nebyla prohlášena za součást bývalé ústavní listiny.¹⁷⁹

V případě mezí, které byly stanoveny nové kompetenci Volebního soudu po stránce věcné, souviselo těsně s otázkou, jak vykládat větu, kde se praví, „že volební soud rozhoduje o platnosti voleb do sněmů v tomto předpise uvedených“.¹⁸⁰ Tato dikce připomínala obdobný způsob vyjádření v paragrafu 19 ústavní listiny č. 121/1920 Sb. z. a n., podle kterého volební soud rozhodoval o platnosti voleb do Poslanecké sněmovny i do Senátu Národního shromáždění, která se však nepřimykala k terminologii paragrafu 8 zákona o

¹⁷⁸ Obdobně tomu bylo dle ustanovení čl. V, odst. 2 ústavního zákona č. 328/1938 Sb. z. a n. o autonomii Podkarpatské Rusi ve znění vládní vyhlášky č. 329/1938 Sb.

¹⁷⁹ HORA, V. Volební soud v nových politických poměrech. *Moderní stát. Revue pro vědy státní*. Roč. XII., Praha 1939, s. 75.

¹⁸⁰ Čl. V, odst. 2 úst. zákona č. 299/1938 Sb. z. a n., o autonomii Slovenské krajiny.

volebním soudu č. 125/1920 Sb. z. a n., v němž byly přesně vymezeny jednotlivé působnosti volebního soudu.

Pod pojmem „rozhodování o platnosti voleb“ bylo možno rozumět tehdy buď při restriktivním výkladu rozhodování pouze o těch volbách, proti kterým byla podána stížnost, anebo při extenzivním výkladu rozhodování o všech volbách, jejichž výsledek byl jakýmkoliv přípustným způsobem brán v pochybnost. V tomto směru nepomůže ani výklad paragrafu 19 ústavní listiny z roku 1920, neboť zde mohlo spíše jít o otázku, která z působnosti Volebního soudu, vypočtené v paragrafu 8, byla kryta ústavou a která nikoliv. Lze říci, že při úpravě paragrafu 19 ústavy z roku 1920 šlo zejména pouze o to, aby ústavní listinou byla kryta především existence Volebního soudu, a proto jeho působnost byla ústavou označena a uvedena pouhou všeobecnou zásadou.¹⁸¹

Pod pojmem rozhodování o platnosti voleb ve smyslu čl. 5, odst. 2 zákona č. 299/1938 Sb. z. a n.,¹⁸² se rozumělo i rozhodování o stížnostech podaných do voleb,¹⁸³ i ověřování voleb.¹⁸⁴ Navíc zákon č. 299/1938 Sb. z. a n. neukládal Volebnímu soudu, do jaké doby byl povinen rozhodnout o podaných stížnostech, resp. do jaké nejzazší lhůty měl provést ověření voleb.¹⁸⁵

Pokud šlo o skutečnosti, které způsobily, že některé kompetence Volebního soudu byly prakticky nepoužitelné, je třeba říci, že na podkladě výslovného zákonného předpisu byla toho času suspendována působnost Volebního soudu stanovená v paragrafu 8, č. 1 voleb zákona o volebním soudu, tj. jeho kompetence rozhodovat o stížnostech do výsledků reklamačního řízení, provedeného podle zákona č. 663/1919 Sb., o stálých seznamech voličských. Ustanovení § 2 vládního nařízení č. 286/1938 Sb. z. a n. stanovil, že sestavení a vyložení voličských až na další odpadá a další ustanovení § 3 tohoto vládního nařízení dále pak stanovilo, že vládním nařízením bude stanoveno, kdy a s jakými změnami, které vyplývaly ze změněných právních poměrů, dojde k novému jmenování přisedících a náhradníků místních volebních komisí a reklamačních komisí a k novému sestavení a

¹⁸¹ HORA, V. Volební soud v nových politických poměrech. *Moderní stát. Revue pro vědy státní*. Roč. XII., Praha 1939, s. 76.

¹⁸² Taktéž ve smyslu zákona č. 338/1938 Sb. z. a n. v případě Podkarpatské Rusi.

¹⁸³ Ve smyslu ustanovení § 8, č. 3 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁸⁴ Ve smyslu ustanovení § 8, č. 2 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁸⁵ HORA, V. Volební soud v nových politických poměrech. *Moderní stát. Revue pro vědy státní*. Roč. XII., Praha 1939, s. 76.

vyložení voličských seznamů. Suspenze této působnosti Volebního soudu byla určena tedy tím, že ode dne vyhlášení vládního nařízení,¹⁸⁶ nemohly být podávány k Volebnímu soudu nové stížnosti do výsledků reklamačního řízení, neboť až do nové úpravy odpadlo sestavení a vyložení stálých seznamů voličských.¹⁸⁷

V důsledku politických události došlo i ke změnám úpravy řízení před Volebním soudem. Po dobu branné pohotovosti státu bylo nutné mít na zřeteli ustanovení vládního nařízení,¹⁸⁸ podle kterého platilo obdobně i pro řízení Volebního soudu. V těchto případech šlo v podstatě o to, aby před procesními újmami byl chráněn ten, komu bylo znemožněno provést určitý úkon z důvodů, které mohly vzejít z mimořádných poměrů, způsobenou brannou pohotovostí státu. Toto ustanovení pozbylo pak svého významu dnem 28. února 1939, kdy byl podle vládní vyhlášky č. 28/1939 Sb. z. a n. ukončen stav branné pohotovosti.

Výše uvedené změny, které nastaly na základě politických událostí tehdejší doby, výrazně tak zasáhly instituci Volebního soudu, která byla ale vytvořena v období, které bylo velmi příznivé všem demokratickým a parlamentárním institucím, a kdy právě Volební soud měl být ochráncem demokratického státního zřízení, neboť mu byla svěřena soudní kontrola nad prováděním voleb do nejpodstatnějších a nejdůležitějších zastupitelských sborů.

3.2. Postavení a působnost volebního soudu

Volební soud byl postaven na roveň řádným soudům.¹⁸⁹ Do působnosti Volebního soudu zejména náleželo rozhodování o stížnostech podaných do voleb. Úprava byla stanovena zákonem č. 125/1920 Sb. z. a n.,¹⁹⁰ podle které Volební soud zkoumal a ověřoval volby členů Národního shromáždění a župních zastupitelstev. Výslovně rozhodoval o stížnostech do voleb do Národního shromáždění, župních zastupitelstev, župních výborů a komisí.¹⁹¹ Z výše uvedeného je patrné, že Volební soud získal dvě základní působnosti volebního soudnictví, kterými bylo rozhodování o stížnostech do voleb a ověřování voleb.

¹⁸⁶ Od 16. listopadu 1938.

¹⁸⁷ HORA, V. Volební soud v nových politických poměrech. *Moderní stát. Revue pro vědy státní*. Roč. XII., Praha 1939, s. 76.

¹⁸⁸ § 8 vládního nařízení č. 210/1938 Sb. z. a n.

¹⁸⁹ § 7 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁹⁰ § 8 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁹¹ § 8, odst. 1, č. 3 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

Dle ustanovení volebního zákona Volební soud tedy konkrétně:¹⁹²

- rozhodoval o stížnostech do výsledků reklamačního řízení provedeného podle zákona o stálých seznamech voličských ze dne 19. prosince 1919, čís. 663 Sb. z. a n.
- zkoumal a ověřoval volby členů Národního shromáždění a župních zastupitelstev
- rozhodoval o stížnostech do voleb do Národního shromáždění, župních zastupitelstev, župních výborů a komisí
- rozhodoval o ztrátě mandátu.¹⁹³

Svou další působnost získal podle zákona č. 144/1924 Sb. z. a n., dle něhož dále rozhodoval o tom, zda u člena Národního shromáždění nastal případ neslučitelnosti.¹⁹⁴

3.3. Personální obsazení Volebního soudu a jeho rozhodování

Dle zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. bylo stanoveno složení Volebního soudu. Volební soud byl složen z prezidenta, kterým byl dočasný prezident Nejvyššího správního soudu. Jako viceprezident zastupoval prezidenta druhý prezident Nejvyššího správního soudu. Volební soud dále tvořilo dvanáct přisedících a potřebný počet stálých referentů.¹⁹⁵ Osoby přisedících volila Poslanecká sněmovna na období deseti let. Volitelní byli státní občané Československé republiky, kteří byli znalí práv, dosáhli věku čtyřiceti let, státními občany Československé republiky byli alespoň deset let a nebyli vyloučeni z práva volit do obcí.¹⁹⁶

Volební zákon pamatoval i na neslučitelnost funkce člena Volebního soudu.¹⁹⁷ Funkce člena volebního soudu byla neslučitelná s funkcí člena župního zastupitelstva a Národního shromáždění. V případě, že by se člen Volebního soudu ucházel o mandát do župního zastupitelstva nebo Národního shromáždění, nemohl vykonávat úřad člena Volebního soudu až do voleb. V případě, že získal mandát v těchto sborech, členství u Volebního soudu mu zaniklo.

¹⁹² § 8 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁹³ V případech stanovených § 13 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. K tomu blíže dále v textu.

¹⁹⁴ SCHELLE, K., BÍLÝ, J. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 291.

¹⁹⁵ § 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁹⁶ § 2 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁹⁷ § 3 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

V řízení před Volebním soudem byl rozhodujícím subjektem vždy stát reprezentovaný volebním soudem. Volební soud se skládal, jak bylo již výše naznačeno z prezidenta, senátních prezidentů, z přísedících, ze stálých referentů a votantů.

Prezidentem Volebního soudu byl první prezident Nejvyššího správního soudu. Prezidenta Volebního soudu zastupoval viceprezident, druhý prezident Nejvyššího správního soudu.¹⁹⁸ Pokud by ho nemohl zastoupit ani poslední výše jmenovaný, pak ho měl zastupovat služebně nejstarší člen Nejvyššího správního soudu.¹⁹⁹ V senátech zastupovali prezidenta Volebního soudu senátní prezidenti Nejvyššího správního soudu, určení prezidentem Volebního soudu.²⁰⁰

Prezident Volebního soudu svolával a předsedal plenárnímu shromáždění,²⁰¹ a mohl předsedat jednotlivým senátům.²⁰² V pravomoci prezidenta Volebního soudu bylo sestavování senátů Volebního soudu,²⁰³ přidělování stálých referentů,²⁰⁴ určení stálého referenta plenárních schůzí,²⁰⁵ určení votantů i pořadí, ve kterém nastupují,²⁰⁶ a přikázání rozhodnutí senátům Volebního soudu.²⁰⁷ Prezident volebního soudu rozhodoval jen při rovnosti hlasů, jinak nehlasoval.²⁰⁸

Volební soud rozhodoval buď v plenární schůzi, nebo senátech.

Plenární schůze mohla být trojího druhu: Normální, rozšířená podle § 9 zákona o volebním soudu nebo rozšířená podle § 23 zákona o volebním soudu. Normální plénium se skládalo z prezidenta, popř. viceprezidenta, pěti přísedících a stálého referenta.²⁰⁹ Rozšířené plénium podle zákona o volebním soudu se skládalo z přísedících, kterých musela být přítomna alespoň polovina, tj. šest, ze tří votantů a z referenta, kteří na plenární schůzi museli

¹⁹⁸ § 1, I, III zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

¹⁹⁹ § 1 nařízení o jednacím řádu Nejvyššího správního soudu č. 209/1907 ř.z.

²⁰⁰ § 1, III zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁰¹ § 3 a § 5 jednacího řádu Nejvyššího správního soudu č. 209/1907 ř.z.

²⁰² § 3 jednacího řádu Nejvyššího správního soudu č. 209/1907 ř.z.

²⁰³ § 5 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁰⁴ § 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁰⁵ § 5 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁰⁶ § 9, II. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. s novel.

²⁰⁷ § 9, III. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁰⁸ § 5, IV. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁰⁹ § 5 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

být všichni přítomni. Rozšířené plénum podle § 23 zákona o volebním soudu se skládalo z prezidenta, přísedících, senátních prezidentů a ze všech referentů.

V plénu rozhodoval Volební soud o stížnostech proti volbám do Národního shromáždění a župních zastupitelstev, o ztrátě mandátu, o ověřování voleb členů Národního shromáždění a o inkompatibilitě, vyjma stížnosti proti výsledkům reklamačního řízení.²¹⁰ Pravidelně bylo příslušné normální plénum, pouze v případech, kdy se rozhodovalo o ztrátě mandátu nebo inkompatibilitě bylo nutné rozšířit. Plénum, které bylo rozšířené podle § 23 zákona o volebním soudu, se mohlo usnášet na změně jednacího řádu.

Prostřednictvím plenární schůze měl prezident Volebního soudu také disciplinární pravomoc nad přísedícími Volebního soudu,²¹¹ kteří jinak před nástupem do své funkce museli složit slib prezidentu republiky, že budou šetřit zákonů a svůj úřad vykonávat nestranně. V případě disciplinárního řízení nad přísedícími plenární schůze rozhodovala v neveřejném líčení a mohla se usnést na písemném napomenutí, na peněžité pokutě do 10 000,- korun nebo na návrhu zbavení členství. O návrhu poté rozhodovala Poslanecká sněmovna. Ode dne, kdy se na takovém návrhu usnesl Volební soud, až do dne, kdy rozhodla Poslanecká sněmovna, nemohl přísedící vykonávat svůj úřad. Pokud byl přísedící Poslaneckou sněmovnou zbaven členství, byl pak na dalších deset let nevolitelný do Volebního soudu.

Senáty se skládaly z prezidenta (senátního prezidenta), tří přísedících a stálého referenta. Senátní prezidenti byli jmenováni prezidentem Volebního soudu počátkem každého kalendářního roku ze senátních prezidentů Nejvyššího správního soudu.²¹² Senátní prezidenti zastupovali prezidenta Volebního soudu a předsedali místo něj v senátu Volebního soudu.²¹³ Počátkem každého kalendářního roku měl dle zákona prezident Volebního soudu sestavit čtyři senáty a jmenovat jejich členy a náhradníky.²¹⁴

²¹⁰ K reklamačnímu řízení a principům, na kterých bylo reklamační řízení položeno, viz níže v textu práce.

²¹¹ § 6 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²¹² § 1, III. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²¹³ § 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²¹⁴ § 5 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

Senáty rozhodovaly o zápisu do stálých seznamů voličských. Avšak jen tehdy, pokud by prezident Volebního soudu jim toto rozhodování přikázal.²¹⁵ Prezident Volebního soudu mohl tak toto rozhodování zcela nebo zčásti vyhradit plenární schůzi Volebního soudu.²¹⁶

Přisedícím Volebního soudu mohl být každý státní občan Československé republiky, znalý práv, starší čtyřiceti let, který byl alespoň deset let státním občanem, a který nebyl vyloučen z práv volit do obcí. Dvanáct přisedících bylo voleno Poslaneckou sněmovnou na její volební období a zůstali ve svém úřadu tak dlouho, dokud nebyli zvoleni noví přisedící. Ve výběru přisedících byla Poslanecká sněmovna omezena ustanovením zákona v tom smyslu, že čtyři přisedící a všichni náhradníci, museli být v sídle soudu, tj. z Prahy.²¹⁷

Náhradníci byli voleni vždy hned za určitého přisedícího a nastupovali za přisedící, kteří nemohli, byť i přechodně, vykonávat svůj úřad.²¹⁸ Pokud ubyl trvale nějaký přisedící, popř. náhradník, Poslanecká sněmovna na žádost prezidenta Volebního soudu sama zvolila nového náhradníka.²¹⁹ O náhradnících platilo jinak vše, co o přisedících.²²⁰

Referenti byli jmenováni prezidentem Volebního soudu z radů Nejvyššího správního soudu.²²¹ Rozlišovali se referenti senátní po jednom pro každý senát,²²² a referenta pro plenární schůzi, přičemž ale zákon nezakazoval, aby obě tyto funkce byly kumulovány do jedné osoby. Úkolem těchto referentů bylo podávat referáty o záležitostech projednávaných před soudem,²²³ a vyhotovovat rozsudky, pokud se nepřičili jejich přesvědčení.²²⁴

Počátkem každého kalendářního roku byli určováni prezidentem Volebního soudu tři votanti. Jednalo se o osoby, které zasedaly v některých plenárních schůzích Volebního soudu.²²⁵ Zákonem byly tyto osoby označeny velmi stručně, zákon ani nehovořil, z jakých osob budou jmenovány. V nedostatku opačného ustanovení byly tyto osoby rovny ostatním přisedícím.

²¹⁵ § 9 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²¹⁶ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 36.

²¹⁷ § 2 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²¹⁸ § 20 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. s novel.

²¹⁹ § 3, V. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. s novel.

²²⁰ § 2 a) zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. s novel.

²²¹ § 1, II. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²²² § 5 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²²³ § 17 jednacího řádu Nejvyššího správního soudu.

²²⁴ § 27 jednacího řádu Nejvyššího správního soudu.

²²⁵ § 9, II. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. s novel.

Všichni členové Volebního soudu, tj. prezident a jeho zástupci, přisedící, referenti a votanti byli ve svém soudcovském úřadě samostatní a neodvislí jako soudcové. Zejména pro ně platilo ustanovení Ústavy z roku 1920.²²⁶ Pokud šlo o přisedící, jejich přísaha,²²⁷ byla nahrazena slibem.²²⁸

Členové Volebního soudu nesměli být členy Národního shromáždění ani zemského zastupitelstva.²²⁹ Pokud se člen Volebního soudu ucházel o takový mandát, nemohl až do vykonané volby vykonávat úřad člena Volebního soudu. Pokud byl člen Volebního soudu zvolen za člen výše uvedených orgánů, přestal být členem Volebního soudu.²³⁰

Otázkou je, zda tato inkompabilita se vztahovala i na jmenované členy zemského zastupitelstva. Z. Peška byl toho názoru, že „Tito nijak – ať jde o nabytí členství, ať o pozbytí – nejsou odvislí od V.S.“ Poukazuje na ustanovení § 12 II zemsk. zřiz. A dále konstatuje „Není tu tedy žádného důvodu neslučitelnosti. Přesto však doslov zákona (§ 3 o V.S.) svědčí pro neslučitelnost nejza – snad z nedopatření – novou úpravou dotčen.“²³¹

3.4. Reklamační řízení

Volební soud nerozhodoval o stížnostech do výsledků reklamačního řízení, provedeného podle zákona O stálých seznamech voličských ze dne 19. prosince 1919.²³² Reklamační řízení bylo zvláštním druhem správního řízení upravené v ustanovení paragrafu 10 až 12 výše citovaného zákona.

3.4.1. Principy ovlivňující průběh reklamačního řízení

Reklamační řízení bylo upraveno na principu dispozičním, materiální pravdy, koncentrace a písemnosti.

²²⁶ Zejména ustanovení § 98 a §99 Ústavy.

²²⁷ Dle § 98 Ústavy.

²²⁸ Viz § 6, II. zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²²⁹ § 3 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²³⁰ § 3 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²³¹ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 35.

²³² Zákon č. 663/1919 Sb. z. a n.

3.4.1.1. Princip dispoziční

Základní podmínkou, aby mohlo být reklamační řízení v konkrétním případě zahájeno, bylo to,²³³ že občan, který byl oprávněn podat námitky proti vyloženým voličským seznamům, tyto námitky skutečně podal. Reklamační řízení tak spočívalo na návrhu. Námitky bylo nutné podat písemně u obecního úřadu ve lhůtě osmi dnů, jejichž počátek i konec byl určen ve vyhlášce o vyložení voličských seznamů.²³⁴ Pokud by námitky ze strany voliče nebyly podány, nemohla pak reklamační komise v konkrétním případě vůbec svou činnost zahájit.²³⁵

Jelikož tak nemohla reklamační komise řízení zahájit ex offo, nebyla tak zpravidla oprávněna ve voličských seznamech něco měnit. Tento princip se promítl i v nálezech volebního soudu, pokud rozhodoval o oprávnění reklamační komise ex offo vyškrtnout z voličských seznamů voliče tam zapsaného.²³⁶

Avšak je třeba se zmínit o tom, že původně zákonodárcem byly pro reklamační komisi stanoveny z výše uvedeného pravidla následující výjimky. Podle zákona č. 44/1920 Sb. z. a n. (§4),²³⁷ měl předseda reklamační komise povinnost vyškrtnout z voličských seznamů voliče, o kterém se zjistilo, že v den vyložení seznamu ještě nenabyl věku potřebného pro volební právo a také i toho, o jehož stáří vzešly pochybnosti, a který ačkoliv byl vyzván, aby své stáří doložil, tak ve lhůtě jemu poskytnuté neučinil. Dle výslovného ustanovení § 4 skončila tato povinnost předsedovi reklamační komise dne 6 března 1920. To potvrdil i náleze volebního soudu č. 335 ze dne 5. června 1920.²³⁸

Další výjimku stanovil zákon č. 123/1920 Sb. z. a n.,²³⁹ kdy předseda reklamační komise měl povinnost vyškrtnout z voličských seznamů osoby, které neměly československé státní občanství. Platnost tohoto zákona byla také výslovně omezena pouze na dobu přechodnou, a to do 31. prosince 1920.

²³³ § 10 odst. 3 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²³⁴ § 8 odst. 3 a § 10 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²³⁵ Tento princip vyplývá tak i z ustanovení § 11 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²³⁶ Např. viz náleze volebního soudu č. 782 ze dne 8. dubna 1922 nebo náleze volebního soudu č. 563 ze dne 29. 5. října 1927.

²³⁷ Tento zákon ze dne 23. ledna 1920 doplňoval zákon č. 663/1919 Sb. z. a n., o voličských seznamech.

²³⁸ Viz náleze volebního soudu č. 335 ze dne 5. června 1920.

²³⁹ Článek III citovaného zákona ze dne 29. února 1920.

Poslední výjimku představovalo vládní nařízení č. 67/1927 Sb. z. a n.,²⁴⁰ o volebním právu příslušníků branné moci a četnictva, na základě kterého, předseda reklamační komise měl pravomoc z úřední moci vyškrtnout z voličských seznamů vojenské osoby v činné službě,²⁴¹ které neměly být zapsány ve stálých voličských seznamech. Dále měl předseda reklamační komise pravomoc uložit toto provedení starostovi obce v seznamech, které jsou u obce uloženy.

Z dispozičního principu vyplývalo, že zápis do voličských seznamů nebylo všeobecně uloženou povinností, tak aby každý, kdo vyhovoval zákonným podmínkám aktivního volebního práva, bezpodmínečně musel být zapsán do seznamu, i když zákon o správnost a úplnost seznamů předpokládal zavedením velmi široké kontroly. Tak se jednak dělo sestavováním voličských seznamů místní volební komisí,²⁴² či jejich opravováním, resp. doplňováním v reklamačním řízení.²⁴³

Na místě je třeba říci, že pozdější dispozice strany podávající námítky neměly vliv na řízení, které bylo z jejího podnětu zahájeno. Zde se právě projevil charakter správního řízení,²⁴⁴ v němž námítky strany určovaly směr úřední činnosti, avšak zpětvzetí námitek či stížnosti neznamenal konec zahájeného řízení, a to proto, že veřejné zájmy, o jejichž ochranu se konkrétně jednalo, odůvodňovalo, aby se pokračovalo v zahájeném řízení i proti vůli stěžovatele.²⁴⁵ Samotný zákon neobsahoval ustanovení o tom, že by se v reklamačním řízení mohli odvolat námítky.

3.4.1.2. Princip materiální pravdy

Princip materiální pravdy se vztahoval na zjištění skutkových podkladů rozhodnutí, které mělo být v již zahájeném řízení vydáno. Tento princip ovládl celé řízení v jeho průběhu, bez ohledu na to, kdo dal podnět k zahájení řízení. Pro úřad, u kterého bylo řízení zahájeno, z tohoto principu vyplývala povinnost zajistit si skutkové podklady svého rozhodnutí. Tento princip nebyl v zákoně výslovně uveden, avšak lze ho nepřímou dovést z jeho ustanovení,²⁴⁶ dle kterého je strana povinna uvést v námítkách skutečnosti, které poslouží k jejich

²⁴⁰ § 7 citovaného vládního nařízení ze dne 28. května 1927, kterým se prováděl zákon č. 56/1927 Sb. z. a n. ze dne 8. dubna 1927.

²⁴¹ Tyto osoby byly uvedeny a vyjmenovány v § 2 citovaného vládního nařízení.

²⁴² § 5 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁴³ § 10 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁴⁴ HOETZL, J. *Československé správní právo*. Praha: Melantrich, 1934, s. 332.

²⁴⁵ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 93.

²⁴⁶ § 10 odst. 6 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

odůvodnění a má podle možností osvědčit správnost tvrzených skutečností. Dle zákona nebyla však především strana povinna podat důkaz o pravdě svého tvrzení, nýbrž pouze stačilo, když reklamační komisi poskytla možnost úsudku o pravděpodobnosti skutečností, které tvrdila.²⁴⁷

Právě z výše citovaného ustanovení vyplývalo, že strana byla povinna správnost tvrzených okolností osvědčit podle možnosti, že toto osvědčení nebyla zákonem chápána jako nutná podmínka zahájení řízení a rozhodnutí, takže řízení muselo být zahájeno a provedeno, i když takového osvědčení nebylo. Z toho zároveň vyplývalo, že v těchto případech musela se sama reklamační komise ujmout zjišťování údajů strany a nemohla např. odmítat námitky z toho důvodu, že jsou nedostatečně doložené.²⁴⁸

Pokud se jednalo o způsob, jak má reklamační komise zjišťovat skutkový základ, byla reklamační komise vázána pouze v jediném případě. Dle ustanovení zákona o voličských seznamech,²⁴⁹ tak tehdy, pokud šlo o námitky proti zápisu voliče, měla být tomuto voliči námitka ihned oznámena s doložkou, že do tří dnů může u obecního úřadu podat své vyjádření v písemné formě, a pokud nemohl psát, ve formě ústní.

3.4.1.3. Princip koncentrace

Podle zákona o voličských seznamech byly námitky vázány na osmidenní lhůtu, jejichž počátek i konec musel být uveden ve vyhlášce o vyložení voličských seznamů. V téže lhůtě a zároveň s námitkami musela strana uvést skutečnosti k jejich odůvodnění a osvědčit podle možností správnost tvrzených skutečností. Z ustanovení citovaného zákona je patrné,²⁵⁰ že zákon kladl důraz na to, aby skutkový základ, pokud šlo o námitky, byl zjištěn v určitém časovém období řízení, které předcházelo před rozhodnutím reklamační komise.

Princip koncentrace se tak uplatňoval v určitém a zákonnou lhůtou vázaném období řízení, které předcházelo před rozhodnutím reklamační komise. V tomto časovém horizontu se uplatňoval princip koncentrace v tom smyslu, že stěžovatel přednesl všechny rozhodné skutkové okolnosti pro reklamaci, neboť rozhodnutí reklamační komise se mělo opírat pouze

²⁴⁷ HORA, V. *Československé civilní právo procesní: se stálým zřetelem ke Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl II. Praha 1932, s. 312.

²⁴⁸ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 95.

²⁴⁹ § 10 odst. 7 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁵⁰ Tamtéž.

o ty skutečnosti, které a pokud je stěžovatel v námitkách uvedl, a dále v tom smyslu, aby i ten občan, proti jehož zápisu námitky směřovaly, uvedl ve svém vyjádření, opět v zákonné třídní lhůtě, všechny skutkové okolnosti ke své obraně. Tímto tak zásada koncentrace, ovládající řízení před reklamační komisí, nepřipouštěla, aby ve stížnosti podané proti rozhodnutí reklamační komise k volebnímu soudu byla uváděna nová fakta.²⁵¹

3.4.1.4. Princip písemnosti

Zákonem o voličských seznamech byla stanovena také forma, jak mají být předkládány skutkové okolnosti reklamační komisi k rozhodnutí. Zákonem bylo výslovně stanoveno,²⁵² že námitky proti vyloženým seznamům je třeba podat písemně u obecního úřadu, a osoby, které nemohli psát,²⁵³ měli právo podat námitky u obecního úřadu ústně, který měl povinnost je sepsat.

3.4.2. Vlastní reklamační řízení před reklamační komisí

V případě reklamační komise šlo o orgán, který ve vztahu k Volebnímu soudu, byl orgánem nižším, nalézacím. V zásadě pouze rozhodnutí vydaná reklamační komisí mohla být předmětem přezkumné činnosti Volebního soudu.

Reklamační komise byla dle zákona o voličských seznamech zřízena k rozhodování o námitkách podaných proti voličským seznamům.²⁵⁴ Jak bylo výše v mé práci uvedeno, voličské seznamy sestavovala místní volební komise, když po předchozím prozkoumání hmotných podmínek zápisu u každého jednotlivého občana rozhodovala o tom, zda má či nemá být do seznamu zapsána.

Vznesené námitky v reklamačním řízení pak napadaly správnost tohoto rozhodnutí místní volební komise, a tudíž popíraly správnost údajů vyložených voličských seznamů. Reklamační komise měla při tomto rozhodování dbát na formální i materiální náležitosti, které byly v přímé souvislosti se sporným nárokem na zápis.

²⁵¹ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 95.

²⁵² § 10 odst. 1 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁵³ § 10 odst. 2 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁵⁴ § 11 odst. 1 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

Reklamační komise měl zejména dbát na to, aby byly zachovávány principy reklamačního řízení, pokud přicházely v úvahu v řízení přímo před touto komisí. Reklamační komise měla dále zkoumat, zda jsou opravdu dány zákonné podmínky pro sporný zápis.

V této působnosti byla však reklamační komise omezena přesným označením,²⁵⁵ co je předmětem námitek. Zákon přesně vypočítával důvody, pro které jediné námitky mohou být podány, tj. buď proto, že došlo k neoprávněnému zapsání občana, či proto, že občan oprávněný k volbě do voličských seznamů nebyl zapsán, nebo že datum narození voličova bylo nesprávně uvedeno, nebo volič byl nesprávně označen. Tato působnost reklamační komise všeobecně uvedená,²⁵⁶ byla v jeho ustanovení § 10 odst. 4 vypočtením důvodů námitek po obsahové stránce vymezena zcela přesně. Kompetence reklamační komise byla tímto ustanovením vymezena takovým způsobem, z kterého již v tomto stádiu vyplývala ochrana subjektivního práva voliče a nepřipuštění námitek tam, kde by šlo pouze o takové formální vady, které by se subjektivního práva voliče nedotkly.²⁵⁷

Rozhodnutím reklamační komise bylo reklamační řízení ukončeno. Proti rozhodnutí reklamační komise bylo možné podat stížnost k Volebnímu soudu (dále viz níže v textu).²⁵⁸ Rozhodnutí reklamační komise muselo být především rozhodnutím o podaných námitkách a zároveň toto rozhodnutí o podaných námitkách muselo být konečné. Pojem „rozhodnutí konečné“ v zákoně uvedený znamenal, že tímto rozhodnutím reklamační komise pro sebe definitivně vyřizuje námitky.

3.5. Vlastní řízení před Volebním soudem

3.5.1. Instituce stížnosti do voleb

Velmi podrobně byla zákonem upravena instituce stížnosti. Aby mohl někdo vůbec podat stížnost, o které by pak rozhodoval Volební soud, musel zde být takový akt, z něhož by bylo i navenek zřejmé, že volební řízení bylo ukončeno. Tak tomu bylo, když volební řízení probíhající v postupných fázích kompetenčními oblastmi různých volebních orgánů dospělo k orgánu in concreto nejvyššímu, který na základě materiálu, který získal součinností všech

²⁵⁵ § 10 odst. 4 1 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁵⁶ § 11, odst. 1 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁵⁷ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 11.

²⁵⁸ § 13 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

orgánů, které až dosud ve volebním řízení spolupůsobily, mohl oznámit konečný výsledek volby. Podstatnou součástí tohoto konečného výsledku volby bylo nepochybně rozhodnutí o tom, která osoba má být pokládána za zvolenou.²⁵⁹

Dle toho předmětem stížnosti do voleb byl výsledek volby v tom rozsahu a v té formě, jak ho konstatovala buď ústřední volební komise nebo ministerstvo vnitra při volbách do Poslanecké sněmovny či do senátu Národního shromáždění nebo župní volební komise při volbách do župních zastupitelstev, příp. zvláštní komise pro volbu župního výboru nebo komisí župního zastupitelstva. Teprve na tento konečný akt volebního řízení mohla reagovat veřejnost. Zákon stanovil, kdo je ke stížnosti legitimován.

Podle zákona mohl či mohli stížnost podat:²⁶⁰

1. V případech § 8, č. 1 a § 11, písm. a občané, kteří v stálých voličských seznamech kterékoli obce téhož volebního kraje byli zapsáni, nebo jejichž námítka týkající se zápisu do seznamů byly zamítnuty reklamační komisí
2. V případech § 8, č. 3
 - volební strany, které předložily příslušnému úřadu platné kandidátní listiny pro volbu, jejíž výsledek byl předmětem stížnosti. Volební strany byly platně zastoupeny zmocněncem nebo jeho náhradníkem, ustanoveným podle volebního řádu
 - ten, kdo tvrdil, že mu nezákonným postupem byla kandidátní listina odmítnuta
 - občan, o jehož volbu šlo
 - šlo-li o volbu člena župního výboru nebo komise, kterýkoliv člen župního zastupitelstva.

3.5.1.1. Důvody stížnosti

Stížnost nebylo možné podat z jakéhokoliv důvodu. Zákon o volební soudě zakotvil důvody, o které se musela stížnost opírat. Stížnost dle ustanovení zákona bylo možné podat v těchto případech:²⁶¹

- pro nezákonný postup ve volebním řízení

²⁵⁹ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 123.

²⁶⁰ § 12 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁶¹ Dle § 11, písm. b), c), d) zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

- protože zvolený nebyl v čas volby volitelný
- protože úřadem byla nezákonně popřena volitelnost zvoleného

Tyto skutečnosti zákon označil za důvody stížnosti. Jedná se tedy o taxativní výčet, kterým byla jasně vymezena hranice, která oddělila skutkové okolnosti uznané zákonem za důvod stížnosti od těch, které takovým důvodem nebyly.

Avšak dle Hory mohly pochybnosti nastat v jiném směru, a to při výkladu jednotlivých zákonných důvodů stížnosti, neboť způsob, jak tyto důvody byly v zákoně formulovány, v různých souvislostech připouští i různost výkladu.²⁶²

3.5.2. Procesní zásady uplatňované před Volebním soudem

3.5.2.1. Zásada dispoziční

Své podstatné místo v řízení před Volebním soudem měla zásada dispoziční, neboť zahájení řízení před tímto soudem se zpravidla dělo k podnětu, který vyšel od subjektu řízení.

3.5.2.2. Zásada projednací

Jelikož Volební soud měl rozhodnout konkrétní otázku, zjišťoval skutkový děj tak, že ponechal především na stranách, aby mu předložily příslušné důkazy a rozhodné skutečnosti. Avšak Volební soud mohl, pokud zjistil, že k rozhodnutí je třeba doplnit spisy v jakémkoliv směru, uložit toto doplnění ministerstvu vnitra. I po doplnění spisu mohl volební soud nařídit, aby jednotlivá šetření, zejména průvody, byla vykonána některým členem Volebního soudu nebo zapisovatelem přiděleným senátu, za přítomnosti zúčastněných stran, anebo je při ústním přelíčení sám předsevízt a k tomu konci uložit zúčastněným stranám, aby nejpozději při tomto líčení předložily důkazy, požadované soudem.

Zásada projednací byla v řízení před Volebním soudem tak velmi modifikována zásadou vyhledávací, která dovoluje, aby si Volební soud během zahájeného řízení znalost skutkového stavu opatroval sám i bez pomoci stran.²⁶³

²⁶² K tomu blíže HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 124-135.

²⁶³ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 172.

3.5.2.3. Zásada rovného slyšení stran

Tato zásada se projevovala v tom, že subjekty mohli ke stížnosti podat odpověď.²⁶⁴ Dále dávala příležitost osobě, jejíž volitelnost se stala pochybnou,²⁶⁵ příležitost, aby se do lhůty soudem stanovené vyjádřila.²⁶⁶ Rovněž poskytovala členovy Národního shromáždění, o kterého šlo při řízení o návrhu podle § 14 inkomp. zákona,²⁶⁷ příležitost, aby se do lhůty stanovené soudem vyjádřil.

3.5.2.4. Zásada ústnosti

Zásada ústnosti se projevovala v tom, že Volební soud po skončeném přípravném řízení měl o stížnosti ustanovit veřejné líčení a pozvat k němu ministerstvo vnitra a účastníky.²⁶⁸ Veřejné líčení bylo v řízení před Volebním soudem pravidlem. Zásada ústnosti nebyla uznána bezvýjimečně. Vyloučena byla v řízení ověřovacím a omezen byla při stížnostech ve věcech reklamačních.

3.5.2.5. Zásada veřejnosti

Zásada veřejnosti platila jako pravidlo pro líčení před Volebním soudem. Jediné omezení této zásady bylo možné v tom případě, kdy veřejnost líčení mohla být usnesením soudu vyloučena z důvodu mravnosti nebo veřejného pořádku.²⁶⁹

3.5.3. Subjekty řízení a řízení před volebním soudem

Budeme-li se zabývat problematikou subjektů řízení před Volebním soudem, musíme rozlišovat zároveň, o jaké řízení jde.²⁷⁰

²⁶⁴ § 13, odst. 1, písm. b) zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁶⁵ § 18 odst. 2 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁶⁶ § 13 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁶⁷ Zákon č. 144/1924 Sb. z. a n.

²⁶⁸ § 19, odst. 1 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁶⁹ § 23, odst. 1 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁷⁰ Vycházím z HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 174-181.

3.5.3.1. Řízení o stížnost do konečného rozhodnutí o námitkách, podaných proti stálým voličským seznamům

Pokud šlo o řízení, které souviselo s výkonem působnosti Volebního soudu, **o stížnost do konečného rozhodnutí o námitkách, podaných proti stálým voličským seznamům.** V těchto případech byla oprávněna k podání stížnosti pouze fyzická osoba – jednotlivec. Přičemž se vyžadovala určitá kvalifikace této osoby, neboť stížnost mohli podat občané, kteří ve stálých voličských seznamech kterékoliv obce téhož volebního kraje byli zapsáni, nebo jejichž námitky týkající se zápisu do seznamů byly zamítnuty reklamační komisí.²⁷¹

V tomto výše uvedeném řízení, se řízení zahajovalo tím, že oprávněný subjekt předložil volebnímu soudu podnět ve formě stížnosti. Stížnost musela mít náležitosti stanovené zákonem. K náležitostem stížnosti náležela písemná forma stížnosti,²⁷² tj. stížnost bylo nutno podat písemně. Stížnost nebylo možné podat k Volebnímu soudu do tzv. protokolu, neboť tento způsob podání by musel mít oporu ve zvláštním předpise, který by tuto formu podání stížnost do protokolu připouštěl.²⁷³

Dalším požadavkem bylo řádné instruování stížnosti. To se projevovalo v tom, že stížnost musela být podána v tolika stejnopisech, aby ministerstvo vnitra a každá ze zúčastněných stran obdržely po jednom tiskopisu,²⁷⁴ a dále ke stížnosti, pokud se k ní připojovaly nějaké přílohy nebo doklady, bylo nutné připojit tolik opisů všech příloh a dokladů, aby jeden opis všech příloh, resp. dokladů, bylo možno se stejnopisem stížnosti dodat ministerstvu vnitra i každé ze zúčastněných stran.

Další náležitostí stížnosti byl podpis advokáta.²⁷⁵ Stížnost musela být podepsána advokátem v každém případě, a to i tehdy, když stěžovatel nebyl advokátem zastoupen. Volební soud tuto náležitost vyložil velmi přísně, neboť v jeho judikatuře je hovořeno, že „podpis advokátův nenahrazuje ani faksimile jeho podpisu ani otisk razítka advokátovy kanceláře na stížnost“.²⁷⁶ Z toho jasně vyplývá, že podpis advokáta musel být vlastnoruční.

²⁷¹ § 12, č. 1 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

²⁷² § 14 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁷³ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 182.

²⁷⁴ § 14, odst. 1, § 16, odst. 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁷⁵ § 15, odst. 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁷⁶ Např. Usnesení volebního soudu č. 761 ze dne 22. dubna 1920.

Mezi náležitosti stížnosti náleželo také zřetelné označení rozhodnutí, proti němuž stížnost směřovala. Při stížnostech do výsledků reklamačního řízení bylo nutné zřetelně uvést, o kterou reklamační komisi a u kterého okresního úřadu šlo, označení data jejího rozhodnutí a případně udání příslušného jednacího čísla.

Další náležitostí stížnosti bylo přesné uvedení stížnostních bodů.

Další náležitostí stížnosti bylo udání kalendářního dne, kdy naříkané rozhodnutí bylo stěžujícímu si subjektu doručeno. Touto náležitostí bylo možné ale vyhovět pouze tam, kde stěžující si subjekt byl o rozhodnutí reklamační komise zvlášť vyrozuměn, nikoliv však tam, kde straně rozhodnutí reklamační komise doručeno vůbec nebylo.

Z toho plyne, že bylo potřebné udat kalendářní den doručení při stížnostech do výsledků reklamačního řízení, pokud nejde o takové změny ve stálých voličských seznamech, o nichž stěžovatele není potřeba vyrozumět.²⁷⁷ Hora byl toho názoru, že „Avšak přesto nutno požadovat, aby i v těch případech, kdy stěžovatel vyrozuměn nebyl, byl přesto ve stížnosti udán den, kdy se o rozhodnutí stěžovatel dozvěděl.“²⁷⁸

Další náležitostí stížnosti byly konečné návrhy. Tato náležitost nebyla zákonem o volebním soudě ani jiným předpisem výslovně stanovena. Avšak dle názoru Hory, bylo třeba na ni trvat, a to „i v tomto případě na požadavku, že strana musí ve stížnosti naznačiti, jaké příznivější rozhodnutí by si přála a v kterém směru. Jak tyto konečné návrhy v konkrétním případě vyzní, nelze ovšem předem všeobecně říci, neboť jiný petit bude obsahovati stížnost do rozhodnutí reklamační komise, jiný návrh bude míti stížnost podaná do provedených voleb.“

Pokud došlo k podání stížnosti, musel zejména Volební soud zkoumat, zda byly splněny všechny formální náležitosti, které byly v zákoně pro stížnost stanoveny. Při svém zkoumání pak došel k závěru, že formální náležitosti stížnosti splněny jsou či nejsou.

Pokud formální náležitosti stížnosti nebyly splněny, zaležel další postup Volebního soudu na tom, která formální náležitost stížnosti nebyla splněna. Volební soud tak přihlížel

²⁷⁷ § 14 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁷⁸ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 184.

k tomu, o jakou vadu v konkrétním případě šlo a stížnost buď odmítl bez dalšího řízení, nebo vyzval stěžovatele k doplnění stížnosti.

Volební soud odmítal stížnost bez dalšího řízení,²⁷⁹ pokud stížnost nevyhovovala ustanovení zákona,²⁸⁰ neboť strana, která si stěžovala, nepatřila k žádnému ze subjektů, které mohli podat stížnost, dále pokud nevyhovovala ustanovení zákona,²⁸¹ neboť nebyla podepsána advokátem, dále pokud nevyhovovala ustanovení zákona,²⁸² proto, že volební soud byl povolán přezkoumávat teprve rozhodnutí, vydané podle § 12 zákona o voličských seznamech reklamační komisí jako konečný výsledek reklamačního řízení a o takovýto konečný výsledek v daném případě nešlo.

V posledním případě Volební soud odmítal stížnost bez dalšího řízení, pokud byla zmeškána lhůta k podání stížnosti. Ke zmeškání lhůty došlo, pokud stížnost byla podána u volebního soudu po uplynutí čtrnácti dnů, které se počítaly v případech uvedených v § 11, písm. a) ode dne,²⁸³ kdy bylo stěžovateli doručeno rozhodnutí reklamační komise, nebo šlo o změny ve voličských seznamech, o nichž nebyla povinnost stěžovatele vyrozumět, od posledního dne lhůty určené pro vyložení opravených voličských seznamů,²⁸⁴ v ostatních případech ode dne úřední vyhlášky konečného výsledku volby. Den podání na poštu se počítal za den podání u volebního soudu.²⁸⁵

Navrácení v předešlý stav, proti uplynutí této lhůty nebylo přípustné, a žádosti o takové navrácení byly odmítnuty z úřední povinnosti.

Strana, které bylo doručeno odmítací usnesení, mohla podat stížnost znovu, avšak jen za předpokladu, že jí původní lhůta k podání stížnosti ještě běžela.

V případě, že soud vyzval stranu k doplnění stížnosti. Stížnost se tak ze strany volebního soudu vrátila stěžovateli, aby ji ve lhůtě osmi dnů, počítané ode dne doručení tohoto usnesení doplnil udáním, kterého dne mu bylo doručeno naříkané rozhodnutí

²⁷⁹ Dle § 17 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁸⁰ § 11, § 12 a § 15 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁸¹ § 15 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁸² § 11 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁸³ § 14 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁸⁴ Dle § 12 663/1919 Sb. z. a n.

²⁸⁵ § 24, odst. 2 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

reklamační komise, nebo připojením nedostávajícího se stejnopisu stížnosti pro ministerstvo vnitra nebo pro zúčastněnou stranu, nebo potvrzením obecního starosty, že stěžovatel je zapsán do voličských seznamů obce.

Pokud stěžovatel předložil opravenou stížnost znovu ve stanovené lhůtě, Volební soud prozkoumal, zda jsou splněny veškeré formální náležitosti, a pokud tomu tak bylo, zahájil přípravné řízení. Avšak pokud byla opravená stížnost předložena po uplynutí stanovené lhůty, odmítl soud tuto stížnost bez dalšího řízení.

V tomto případě ale bylo přípustné navrácení v předešlý stav dle § 18, odst. 1 j.ř.o.n.s.s. č. 191/1937 Sb. z. a n. Navrácení v předešlý stav mohlo být povoleno k návrhu stěžovatele, pokud osvědčil, že bylo nepředvídatelnou nebo neodvratitelnou událostí bez viny jeho nebo zástupce znemožněno, aby stanovenou lhůtu uloženou soudem dodržel. Pakli-že bylo navrácení v předešlý stav povoleno, zahájil Volební soud přípravné řízení. Pokud stížnost, která byla ze strany Volebního soudu vrácena k doplnění a nebyla znovu vůbec předložena, uložila se věc usnesením ke spisům.

Kromě doplnění mohl volební soud nařídit také doplnění do spisů v jakémkoliv směru ministerstvu vnitra.²⁸⁶ A po tomto doplnění spisů mohl Volební soud nařídit ještě další šetření a provedení důkazů a dát je provést buď členem Volebního soudu, nebo zapisovatelem přiděleným senátu za přítomnosti zúčastněných stran, nedal-li ovšem přednost tomu, aby provedl tyto průvody sám při ústním líčení. V tomto případě uložil zúčastněným stranám, aby důkazy soudem žádané předložily nejpozději při tomto líčení.²⁸⁷

Pokud byly formální náležitosti stížnosti splněny, mohl tak Volební soud přikročit k dalšímu stádiu řízení, a to řízení přípravného. Podstatou přípravného řízení bylo dodání stížnosti zúčastněné straně,²⁸⁸ která měla stanovenou lhůtu k podání odpovědi. Dalším úkonem Volebního soudu v přípravném řízení bylo zaslání jednoho stejnopisu stížnosti ministerstvu vnitra, kterému se zároveň ze strany soudu ukládalo, aby v určité lhůtě soudem stanovené předložil volebnímu soudu správní spisy a případně se v téže lhůtě vyslovil o důvodech stížnosti.

²⁸⁶ § 18, odst. 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁸⁷ § 18, odst. 3 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁸⁸ § 16 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

3.5.3.2. Řízení o stížnost do Národního shromáždění, zemských zastupitelstev, zemských výborů a komisí

Pokud se jednalo o řízení, které se vztahovalo na výkon působnosti Volebního soudu,²⁸⁹ **o stížnost do Národního shromáždění, zemských zastupitelstev, zemských výborů a komisí**, byla k podání stížnosti oprávněna fyzická osoba nebo volební strana.

V případě fyzické osoby, ta musela mít pro podání stížnosti opět zvláštní kvalifikaci. Mohla ji podat ta osoba, která tvrdila, že mu nezákonným postupem byla odmítnuta kandidátní listina,²⁹⁰ nebo občan,²⁹¹ o jehož volbu běží, nebo jde-li o volbu člena zemského výboru nebo komise, kterýkoliv člen zemského zastupitelstva.²⁹²

V případě volební strany se muselo jednat o takovou volební stranu,²⁹³ která příslušnému úřadu předložila platnou kandidátní listinu pro volbu, jejíž výsledek je předmětem stížnosti.

V tomto výše uvedeném řízení, se řízení zahajovalo tím, že oprávněný subjekt předložil Volebnímu soudu podnět ve formě stížnosti. Stížnost musela mít náležitosti stanovené zákonem. K náležitostem stížnosti náležela písemná forma stížnosti,²⁹⁴ tj. stížnost bylo nutno podat písemně. Stížnost nebylo možné podat k volebnímu soudu do tzv. protokolu, neboť tento způsob podání by musel mít oporu ve zvláštním předpise, který by tuto formu podání stížnost do protokolu připouštěl.²⁹⁵

Dalším požadavkem bylo řádné instruování stížnosti. To se projevovalo v tom, že stížnost musela být podána v tolika stejnopisech, aby ministerstvo vnitra a každá ze zúčastněných stran obdržely po jednom tiskopisu,²⁹⁶ a dále ke stížnosti, pokud se k ní připojovaly nějaké přílohy nebo doklady, bylo nutné připojit tolik opisů všech příloh a

²⁸⁹ Podle § 8, odst. 1, č. 3 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁹⁰ § 12, č. 2, písm. b) zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁹¹ § 12, č. 2, písm. c) zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁹² § 12, č. 2, písm. d) zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁹³ § 12, č. 2 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁹⁴ § 14, odst. 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁹⁵ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 182.

²⁹⁶ § 14, odst. 1, § 16, odst. 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

dokladů, aby jeden opis všech příloh, resp. dokladů, bylo možno se stejnopisem stížnosti dodat ministerstvu vnitra i každé ze zúčastněných stran.

Další náležitostí stížnosti byl podpis advokáta.²⁹⁷ Stížnost musela být podepsána advokátem v každém případě, a to i tehdy, když stěžovatel nebyl advokátem zastoupen. Volební soud tuto náležitost vyložil velmi přísně, neboť v jeho judikatuře je hovořeno, že „podpis advokátův nenahrazuje ani faksimile jeho podpisu ani otisk razítka advokátovy kanceláře na stížnost“.²⁹⁸ Z toho jasně vyplývá, že podpis advokáta musel být vlastnoruční.

Mezi náležitosti stížnosti náleželo také zřetelné označení rozhodnutí, proti němuž stížnost směřovala. Při stížnosti podané do voleb bylo zapotřebí označit příslušnou volební komisi a její rozhodnutí. V případě, že šlo o stížnosti opírající se o důvod uvedený v § 11, písm. b) bylo nutno zřetelně naznačit, která část tohoto rozhodnutí nebyla podle názoru stěžovatele správná a který úsek volebního řízení a v jakém rozsahu má být zrušen pro tvrzený nezákonný postup.

Další náležitostí stížnosti bylo přesné uvedení stížnostních bodů. V případě stížností do voleb, důležitou roli hrál nálezný Volebního soudu, podle kterého „námitky vytykající nezákonný postup ve volebním řízení musí býti již ve stížnosti k volebnímu soudu podané náležitě konkretisovány, tj. musí v ní býti konkrétně uvedeny všechny okolnosti, všechna data a čísla, z nichž lze bezpečně souditi na rozsah tvrzené nezákonnosti a na to, na kolik jest provedená volba pro tuto nesprávnost neplatná a v jakém poměru je tato neplatná část volby k ostatnímu platnému zbytku.“²⁹⁹

Další náležitostí stížnosti bylo udání kalendářního dne, kdy naříkané rozhodnutí bylo stěžujícímu si subjektu doručeno. Při stížnostech do voleb se doporučovalo uvést alespoň den, kdy byl úředně vyhlášen konečný výsledek voleb, neboť tento den byl rozhodný pro výpočet čtrnáctidenní lhůty ke stížnosti.

²⁹⁷ § 15, odst. 1 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

²⁹⁸ Např. Usnesení volebního soudu č. 761 ze dne 22. dubna 1920.

²⁹⁹ Nález volebního soudu č. 606 ze dne 19. prosince 1924.

3.5.3.3. Řízení o rozhodování v případech o ztrátě mandátu

Pokud šlo o řízení, které se týkalo výkonu působnosti Volebního soudu,³⁰⁰ **při rozhodování v případech o ztrátě mandátu**, byla subjektem fyzická osoba nebo volební strana.

Fyzickou osobou byl předseda příslušného sboru,³⁰¹ který Volebnímu soudu oznamoval, že nastala ztráta volitelnosti u člena sboru anebo že člen přestal být příslušníkem své strany.

Volební strana se mohla domáhat rozhodnutí Volebního soudu,³⁰² avšak muselo se jednat o volební stranu, z jejíž kandidátní listiny byl člen, o něhož šlo, zvolen. Osoba, o jejíž volitelnosti vzešla pochybnost, anebo osoba, o níž se tvrdí, že přestala být příslušníkem své strany, dostala příležitost, aby se vyjádřila.³⁰³

V případě volební strany ji zákon o volebním soudě nechápal jako stranu politickou,³⁰⁴ tj. jako trvalou organizaci občanů, ale jako stranu volební, bez ohledu na to, zda za ní stojí politická strana či přechodné sdružení občanů nebo jiné politické nebo nepolitické sdružení, zřízené jen za účelem volby.³⁰⁵ Výše uvedené plyne přímo z ustanovení zákona o volebním soudu,³⁰⁶ kde se hovoří „z jejíž kandidátní listiny byl zvolen“ a také z označení „volební strana“.³⁰⁷

I když právní řád do určité míry uznával souvislost volebních stran se stranami politickými, jak je vidět v ustanovení zákona o stálých voličských seznamech,³⁰⁸ kde se zmiňuje o stranách, čímž je nutno toto chápat jako strany politické, neboť před zahájením voleb, přesněji před podáním kandidátek, nelze stanovit, zda nějaká politická strana bude skutečně volební stranou.³⁰⁹

³⁰⁰ Podle § 8, odst. 1, č. 4 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³⁰¹ Podle § 13, odst. 2 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³⁰² Podle § 13, odst. 2, zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³⁰³ § 18, odst. 2 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³⁰⁴ K této problematice blíže STIEBER, M. Politické a volební strany. *Sborník věd právních a státních*. Praha 1926, roč. 26.

³⁰⁵ Srv. PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 21.

³⁰⁶ Viz § 13 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³⁰⁷ § 13, odst. 2, zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³⁰⁸ § 5 zákona č. 663/1919 Sb. z. a n.

³⁰⁹ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 22.

Nicméně i zákon o volebním soudu předpokládal ve svém ustanovení určitý zájem u politických stran na zákonném průběhu budoucích voleb.³¹⁰ Tuto souvislost uznávalo především ustanovení (novelizace) § 22 volebního řádu, které stanovilo, že „V řízení před volebním soudem, nezastupuje stranu zmocněnec, nýbrž zástupce ústředního výkonného výboru strany.“ Původně zastupoval stranu volební zmocněnec i před Volebním soudem. Jeho funkce sama byla přechodného rázu ad hoc určitých voleb, právě jako mohla být přechodnou existencí volební strany. Novelou byl naproti tomu ale uznán za reprezentanta strany výkonný výbor, tj. pravidelně trvalý organ, který se periodicky obnovoval. Tím se počítalo se stranou, jakožto trvalou organizací voličů.³¹¹

Politické strany byly tak uznávány jen potud, pokud vystupovaly jako strany volební, nebo že byly způsobilé k právům a právním činům pouze potud, pokud jednaly prostřednictvím volební strany. Ve svém nálezu Volební soud nazýval volební stranu zákonnou mandatářkou všech stran ať politických či zájmových, nebo obojího druhu, jež jsou v ní sloučeny.³¹²

Podnětem k zahájení řízení o ztrátě mandátu bylo buď oznámení předsedy příslušného sboru o tom, že nastala ztráta volitelnosti anebo, že člen přestal být příslušníkem své strany nebo návrh volební strany, z jejíž kandidátní listiny byl člen, o jehož mandát šlo, zvolen. Návrh volební strany z díky zákona se mohl týkat pouze případu, kdy člen Národního shromáždění přestal být příslušníkem strany z důvodů nízkých nebo nečestných, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen.

V případě oznámení podávané předsedou příslušného sboru má být sdělení o tom, že nastala ztráta volitelnosti nebo, že člen přestal být příslušníkem své strany. Podle zákona mělo jít pouze o oznámení,³¹³ tj. o sdělení určitých skutečností. Toto oznámení bylo zcela odlišné od stížnosti a bylo zákonem o volebním soudě upraveno.

V případě návrhu, jímž se volební strana, z jejíž kandidátní listiny byl člen zvolen „mohla domáhati“ rozhodnutí volebního soudu musel tento návrh obsahovat projev vůle, aby poslanec byl zbaven mandátu. Navíc návrh musel být přesně odůvodněn uvedením jednotlivých bodů a připojeny k němu eventuální doklady.

³¹⁰ § 5 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³¹¹ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 22.

³¹² Viz nálezy volebního soudu č. 122 ze dne 12. dubna 1924.

³¹³ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 18 an

V řízení o ztrátě mandátu se postupovalo tak, že došlo-li Volebnímu soudu oznámení předsedy příslušného sboru o tom, že nastala ztráta volitelnosti, nebo že člen přestal být příslušníkem své strany, nebo došel mu návrh volební strany na zbavení mandátu, jeho úkony směřovaly k tomu, že oznámení, resp. návrh sdělil osobě, o kterou šlo, a poskytl jí příležitost, aby se vyjádřila do lhůty, kterou ji Volební soud stanovil.

3.5.3.3.1. Ztráta mandátu

Tato působnost³¹⁴ Volebního soudu se opírá o ustanovení § 8, odst. 1, č. 4. Zde je stanoveno, že Volební soud rozhoduje o ztrátě mandátu v případech stanovených v § 13 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. Jednalo se o dva případy, kdy Volební soud rozhodoval, zda člen Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva pozbyde mandátu. Za první člen po volbě ztratil volitelnost, za druhé přestal být z důvodů nízkých anebo nečestných příslušníkem strany, z jejíž kandidátní listin byl zvolen.

Ustanovení vztahující se na oba případy mají povahu výjimečných předpisů, kterou lze spatřovat zejména v tom, že výrok Volebního soudu, opírající se o tato ustanovení má za následek ztrátu subjektivní pozice, kterou jednotlivec svým zvolením za člena zastupitelského sboru získal, tedy zásah do jeho subjektivních práv. Výrok Volebního soudu měl povahu nepřezkoumatelného výroku první a zároveň poslední instance.³¹⁵

Tato výše nastíněná problematika pak byla probírána zejména ze strany tehdejších právníků – především pokud šlo o zevní formu těchto ustanovení, tj. zda-li zákonodárce pro tuto úpravu namísto obyčejného zákona neměl zvolit formu ústavního zákona. Např. Adler i Hartmann dospěli k závěru,³¹⁶ že v prvním případě, tj. kdy člen ztratil volitelnost, bylo formy obyčejného zákona použito právem, neboť dle nich nešlo o takový výrok Volebního soudu, který by způsoboval ztrátu mandátu z důvodu, který by byl v rozporu s případy pozbytí mandátu, které uvádí ústava. V druhém případě, tj. kdy člen přestal být z důvodů nízkých a nečestných příslušníkem strany, z jejíž kandidátních listin, byl zvolen, se stavěli k názoru, že mělo být užito formy ústavního zákona, a to z důvodu, že šlo o úpravu případu v ústavě neuvedeného, tudíž o změnu, resp. doplnění ústavy.

³¹⁴ K této působnosti blíže HOETZEL, J. *Československé správní právo*. Praha: Melantrich, 1934, s. 478 an.

³¹⁵ Blíže k tomu HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 138.

³¹⁶ HARTMANN, P. *Die politische Partei in der Tschechoslowakischen Republik: eine juristische Studie*. Brünn: Rohrer, 1931, s. 221.

Zákonnému znaku „přestal býti příslušníkem strany z důvodů nízkých a nečestných“ byla věnována poměrně velká pozornost, kterou nám dokládá vládní návrh a k němu důvodová zpráva a návrh ústavně-právního výboru.³¹⁷

Vládní návrh zákona o volebním soudu v § 10 stanovil,³¹⁸ že „volební soud rozhoduje...o tom,...že člen poslanecké sněmovny nebo senátu za volebního období pozbývá mandátu proto, že...přestal býti příslušníkem volební strany (skupiny), z jejíž kandidátní listiny byl zvolen“. Návrh zákona, který vyšel z ústavního výboru,³¹⁹ vyhrazoval v § 13, odst. 1, písm. b) tuto působnost volebního soudu případům, kdy člen Národního shromáždění „...pozbývá mandátu proto, že přestal býti z důvodů nízkých a nečestných příslušníkem strany, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen“.

K tomu příslušná důvodová zpráva uváděla doslova následující: „Odpovídá to zásadě poměrného zastoupení, neboť vystoupí-li poslanec ze strany, na jejíž kandidátní listině byl zvolen, přichází tím voličstvo, které se za tuto stranu postavilo, o své zastoupení. Ovšem nelze zbaviti poslance mandátu při vystoupení ze strany za každých okolností, neboť někdy vystoupení může se státi za takových poměrů, že odpovídá vůli voličstva, anebo aspoň vůli takové části voličstva, která representuje počet připadající na jednoho poslance.“.

Z toho je patrné, že ústavní výbor uvažoval o tom, aby poslanec byl zbaven mandátu pouze tehdy, když jeho vystoupení ze strany stalo se za okolností, že odporovalo by podtržení mandátu politické morálce. Avšak by šlo o pojem velmi nejasný, a proto došlo ze strany ústavního výboru k usnesení na stylizaci tak, že pozbývá mandátu, „kdo přestal býti příslušníkem strany z důvodů nízkých a nečestných“.

Další vládní návrh v článku I. uváděl,³²⁰ aby v § 13, odst. 1, písm. b) zákona o volebním soudě byla vynechána slova „nízkých“, neboť jsou prý totiž, jak se uvádí v důvodové zprávě, „možné případy, že určité jednání jest zřejmě nečestné, avšak přesto nelze je shledávati nízkým, a přece jest tak závažným, že jeví se potřeba učiniti je ve smyslu § 13, písm. b) důvodem pro zbavení mandátu. Spadá sem zejména případ, kdy poslanec nebo

³¹⁷ Níže v textu vycházím z HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 154-160.

³¹⁸ Tisk posl. sněm. 1819 Nár. shrom. 1919.

³¹⁹ Tisk posl. sněm. 2424 Nár. shrom. 1920.

³²⁰ Tisk posl. sněm. 4519 Nár. shrom. 1924.

senátor poruší vědomě čestný závazek dobrovolně své straně daný, což jest zajisté jednání nečestné, nemusí však býti vždy zároveň jednáním nízkým“.

Podle návrhu ústavně-právního výboru došlo pak k „novelisaci uskutečněné zákonem č. 145/1924 Sb. z. a n., podle níž místo ‚z důvodů nízkých a nečestných‘ bylo použito disjunktivní spřežky ‚z důvodů nízkých nebo nečestných‘, ježto má býti touto formulací zabráněno slučování pojmu nízkosti s nečestností, vyskytnou-li se u některého člena, nutno považovati za důvody nízké, kterážto poslední kvalifikace snižuje dobrou pověst dotčeného způsobem velice úhonným“.³²¹

Výše uvedenému znaku věnovala také pozornost právnická obec a přímo pak svými nálezy volební soud. Například Svěrák či Stránský byli toho názoru, že vystoupení nebo vyloučení ze strany je jedním ze znaků skutkové podstaty § 13, odst. 1, písm. b) volebního zákona a že druhým znakem je označení motivu tohoto rozchodu, totiž že se tak stalo právě z důvodů nízkých a (nebo) nečestných.³²² Svěrák pod pojmem nízkost a nečestnost rozuměl podle vykládacích pravidel porušení zásad všeobecné mravnosti, nikoliv mravnosti politické, „neboť pro výklad mravnosti politické, která jest ve smyslu společenském jiným pojmem než obyčejná mravnost, nemluví ani zákon ani úmysl zákonodárce“.³²³

Z dalších např. Weyr tvrdil, že vedle obecné morálky „jest zde ještě morálka specificky politická, mnohem přísnější a jemnější než ona, podobně jako předčí onu obecnou morálku, jíž jsme vázáni všichni, specifická morálka obchodníků, státních úředníků, akademických občanů atd.“ Weyr byl toho názoru, že „dlužno přihlížeti v přísnější morálce politické“, který podepřel vývojem moderního zákonodárství, jmenovitě novelou k obecnímu volebnímu řádu č. 253/1922 Sb. z. a n., dle které každá ztráta členství ve straně má za následek ztrátu mandátu.³²⁴

³²¹ Tisk posl. sněm. 4568 Nár.shrom. 1924.

³²² SVĚRÁK, Zákon ze dne 29. února 1920, č. 125 Sb. z. n., o volebním soudě s novelou ze dne 30. května 1924, č. 145 Sb. z. a n., a zákon ze dne 18. června 1924, č. 144 Sb. z. a n., o inkompatibilitě (neslučitelnosti). *Časopis pro právní a státní vědu*. 1924, roč. VII, s. 193; STRÁNSKÝ, K otázce ztráty poslaneckého mandátu výrokem volebního soudu. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1923, roč. VI., s. 182.

³²³ SVĚRÁK, Zákon ze dne 29. února 1920, č. 125 Sb. z. n., o volebním soudě s novelou ze dne 30. května 1924, č. 145 Sb. z. a n., a zákon ze dne 18. června 1924, č. 144 Sb. z. a n., o inkompatibilitě (neslučitelnosti). *Časopis pro právní a státní vědu*. 1924, roč. VII, s. 194.

³²⁴ WEYR, F. K otázce ztráty poslaneckého mandátu výrokem volebního soudu. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1923, roč. VI., s. 252.

Ve svém prvním nálezu, který se týkal výše uvedené problematiky, byl Volební soud toho názoru,³²⁵ že „...v pojmu ‚nečestnosti‘ zahrnut jest již pojem ‚nizkosti‘. V dalším nálezu volebního soudu se pravilo, že „nečestným jednáním jest každé jednání, jež stojí v rozporu s pojmem cti, jak pojem tento vytvořilo obecné mínění a běžné přesvědčení onoho společenského prostředí, k němuž osoba, o níž jak náleží...“.³²⁶

Ze strany právníků a volebního soudu byla velmi diskutována též problematika, zda výše citované ustanovení § 13, odst. 1, písm. b) je povahy kogentní či dispozitivní.

Aby byl plně vystižen obsah ustanovení § 13, odst. 1, písm. b) nastala ještě jedna otázka, zda jde o kogentní či dispozitivní ustanovení. Volební soud se postavil na stanovisko,³²⁷ že „omezení z důvodů nízkých a nečestných dal zákonodárce jednak ve prospěch držitele mandátu, jednak v zájmu úrovně politické a parlamentní morálky.“ V prvním chtěl naznačit, že se sám nechce naprosto stavět proti každé změně politického přesvědčení, třeba by i měla nutně vzápětí změnu příslušenství k dosavadní politické straně, spočívávali tato změna na motivech, které nelze prohlásit za nízké a nečestné.

V druhém směru však vytknul, že nelze slušně trpět politické přeběhlictví, je-li jeho příčina rázu nečestného a nízkého. A dále konstatoval „Proto postavil sám určitou mez podle jeho vůle nejzazší, až ke které opuštění dosavadní strany bez morální úhony lze snést...Posunutí této nejzazší dovolené hranice z vůle strany, tj. úmluva toho obsahu, že účinek § 13. nemá nastati ani tenkrát, když by se stalo opuštění strany z důvodů nízkých a nečestných, jest proto vyloučeno... Jinak však, pokud by šlo o to, hranici tuto zúžití, tj. účinek § 13. Vázati na podmínky pro poslance přísnější než předpis tento stanoví. Pak by nešlo o porušení veřejného zájmu, jaký zákon má na zachování alespoň nejnižší míry nutné politické morálky, nýbrž naopak o jeho plnější uplatnění. Dotčen by byl jen soukromý zájem poslance tím, že by obmezena nebo vyloučena byla ona výhoda, kterou jemu zákon propůjčuje pro případ, že chce opustiti svoji volební stranu. Tento zájem právě proto, že jest jen jeho zájmem osobním, jest již předmětem volné dispozice dotčeného poslance.“

³²⁵ Nález volebního soudu č. 181 ze dne 17. prosince 1921.

³²⁶ Nález volebního soudu č. 599 ze dne 20. prosince 1924.

³²⁷ Nález volebního soudu č. 383 ze dne 22. června 1923.

Nálezu Volebního soudu oponoval Z. Peška, který byl toho názoru, že tento výklad volebního soudu je nesprávný,³²⁸ kdy hovořil, že zákon v § 13, písm. b) „nechrání ani veřejnou politickou morálku, ani soukromý zájem nositele mandátu, nýbrž má prostě umožnit, aby strana mohla disponovat mandátem, když se nositel mandátu s ní rozejde z nízkých nebo nečestných důvodů. Nechrání několik zvláštních a oddělených zájmů. Je jí třeba posuzovat v celku: hájí zájem strany, pokud se s ní nositel mandátu rozejde z uvedených důvodů a teprve tím nepřímo zájem veřejné morálky, poněvadž umožňuje stranám bez oslabení mocenské pozice vyloučiti nízce nebo nečestně jednající nositele mandátů. Nechrání však nijak nositele mandátů.“

Svou myšlenku pak rozvíjí s odkazem na Stránského,³²⁹ kdy dále hovoří „jak Stránský správně podotýká – nositel mandátu ‚podrží mandát, protože náš právní řád nikde neustanovuje, že v takovém případě (rozchodu se stranou vůbec) mandát se uprázdní a podržel by jej, i kdyby žádného § 13. nebylo.‘ Kdyby tu měl předpis § 13. chránit zájem poslancův, bylo by nutno, aby nejprve tento zájem byl porušen. Jak však může být porušen, nemůže-li nikdo jiný zbavit poslance mandátu, než právě volební soud? Pro toto stanovisko svědčí i předpis o tom, kdo se může domáhat výroku volebního soudu na základě § 13. Jest to především strana nositele mandátu.“ Dle Pešky by pak bylo absurdní se domnívat, že „by měl být chráněn zájem nositele mandátu, avšak tento vůbec neměl urgence na zahájení řízení. Tu by musel mít, kdyby se mohl dovolávat u volebního soudu normy § 13. proti některému činiteli, který by vyslovil ztrátu mandátu nebo mu bránil ve výkonu mandátu; také ji skutečně má při obnově v řízení inkompatibilním.“

Dále konstatoval, že ustanovení paragrafu 13 nehovořilo o vůli zúčastněných stran, tedy že vůle zúčastněných stran a jejich sdružení není vůbec ani pozitivně ani negativně známkou skutkové podstaty předpisu o zbavení mandátu. „Vůle procesních stran má volnost jenom potud, pokud jde o volební skupiny, totiž že se může, ale nemusí dovolávat zakročení volebního soudu, což je však oslabeno předpisem – a ještě více by bylo správným výkladem předpisem o oznámení předsedou sboru. Jest tedy předpis § 13. lit. b) předpisem kogentním a nelze jeho účinek změnit jakoukoliv smlouvou mezi jednotlivými činiteli. Volební strana může se vzdát jeho účinku jen tak, že se nedovolá volebního soudu. Stejně neoprávněný je

³²⁸ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 29 an.

³²⁹ STRÁNSKÝ, J. K otázce ztráty poslaneckého mandátu. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1923, roč. VI., s. 185.

názor volebního soudu, že ‚může-li poslanec mandát mu přiznaný vůbec beze všeho zákonného obmezení odmítnout, nebo mandát již přijatý kdykoliv volně složit... může dojistá projevem své vůle, tedy smlouvou se svojí stranou, vzdáti se oné zákonné výhody...‘ Tu se směřují dvě věci, naprosto k sobě nenáležející. Platnost resignace plyne ze zvláštního zákonného předpisu (§ 21 úst. list.). Avšak poslanec může se mandátu vzdáti nebo si jej ponechat, nemůže však zvoliti nějakou střední cestu mezi vzdáním a ponecháním, ani nemůže vůbec modifikovati zákonné předpisy o jeho výkonu. Byl-li by § 21. pouze nejzazší hranicí, ku které by poslanec směl jíti, bylo by možno stejně dobře tvrditi, že např. sice může si mandát ponechat, avšak může si smluviti se svým náhradníkem, že bude tento dejme tomu po určitou dobu místo něj navštěvovati schůze sboru, tam hlasovati apod., výsledek to zřejmě absurdní. Nositel mandátu může se ovšem vzdáti mandátu – nikoliv mandátu nabýti – sub conditione. Pak však nemůže nikdo žádati volební soud, aby vyslovil, že nastala ona okolnost, na které bylo složení mandátu učiněno závislým a že tedy dotčená osoba přestala býti nositelem mandátu, ale žadatel musí se obrátiti na ministerstvo vnitra, aby povolalo náhradníka na místo ipso facto uprázdněné. Kdyby však nositel mandátu jen slíbil, že nastane-li určitá okolnost, teprve pak podá resignaci, a kdyby svůj slib nesplnil, není žádného fora, kde by strana slib přijavší mohla uplatniti svůj nárok. Tedy ani z tohoto předpisu § 21. úst. listiny nelze odvozovati, že by bylo možno úmluvou mezi účastněnými stranami měniti působnost § 13. lit. b) zákona o volebním soudu.

3.5.3.4. Řízení o tom, zdali u určitého člena Národního shromáždění nastal případ neslučitelnosti

Pokud se jednalo o řízení, které se týkalo působnosti Volebního soudu,³³⁰ rozhodoval volební soud podle zákona č. 144/1924 Sb. z. a n. **o tom, zdali u určitého člena Národního shromáždění nastal případ neslučitelnosti.**

V tomto případě oprávněným subjektem podat návrh,³³¹ byla fyzická osoba, tj. předseda poslanecké sněmovny nebo senátu. Z ustanovení tak vyplývalo, že tento návrh nemohl podat sám člen Národního shromáždění, o jehož činnost šlo.³³² Avšak z druhé strany i

³³⁰ Podle § 8, odst. 1, č. 5 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n.

³³¹ Dle § 14 zákona č. 144/1924 Sb. z. a n.

³³² HOETZEL, J. *Inkompatibilita*. In: Slovník veřejného práva československého. 1932, Sv. II., s. 10.

v tomto případě zákon poskytoval tomuto členu Národního shromáždění příležitost, aby se do určité lhůty vyjádřil.

3.5.3.4.1. Inkompatibilita (neslučitelnost)

Oblast kompetence Volebního soudu byla rozšířena o další významný obor působnosti,³³³ a to zákonem č. 144/1924 Sb. z. a n. ze dne 18. června 1924, o inkompatibilitě (neslučitelnosti) členství v Národním shromáždění s určitými činnostmi, které byly v tomto zákoně vypočítány v §§ 1 až 8.

Podle tohoto zákona měl Volební soud také rozhodovat nálezem i o tom, zda-li u určitého člena Národního shromáždění nastal případ neslučitelnosti podle tohoto zákona či nikoliv.³³⁴ Pokud měl být takto znějící návrh ústavně právního výboru přijat, bylo nutné, aby pak i předpisy o věcné příslušnosti Volebního soudu obsažené v zákoně č. 125/1920 Sb. z. n. byly doplněny. Tak se i stalo článkem I. zákona č. 145/1924 Sb. z. a n. ze dne 30. května 1924, kterým se doplňuje a mění zákon o volebním soudě. Do textu § 8 zákona č. 125/1920 Sb. z. a n. byl vsunut nový odstavec 5. Toho znění, že volební soud „rozhoduje podle zákona ze dne 18. června 1924, č. 144 Sb. z. a n., o tom, zdali u určitého člena Národního shromáždění nastal případ neslučitelnosti“.

Dle výše uvedených ustanovení obou zákonů volební soud mohl uznat, že nastal případ neslučitelnosti a nálezem vyslovit, že dotčený člen je povinen do čtrnácti dnů ode dne doručení nálezu zanechat činnosti, která byla uznána za neslučitelnou nebo dotčeného člena zbavit mandátu. K výroku o ztrátě mandátu mohlo dojít ihned, tj. v prvním nálezu volebního soudu, pokud se zjistilo, že dotčený člen byl veden pohnutkami nečestnými a při tom buď vážně poškodil státní zájem nebo se obohatil,³³⁵ nebo později, tj. když Volební soud nález již vynesl, ale člen, o kterého šlo, i po svém písemném prohlášení, že tomuto nálezu volebního soudu vyhověl, pokračoval v neslučitelné činnosti. V tomto případě vydal Volební soud nález další, v němž se ale omezil pouze na výrok o ztrátě mandátu.³³⁶

³³³ K této působnosti volebního soudu srv. především HOETZEL, J. *Inkompatibilita*. In: Slovník veřejného práva československého. 1932, Sv. II., s. 6 an.

³³⁴ § 13 zákona č. 144/1924 Sb. z. a n.

³³⁵ § 15 zákona č. 144/1924 Sb. z. a n.

³³⁶ HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 162.

Při rozhodování o neslučitelnosti byla působnost Volebního soudu již ze zákona v určitých směrech jasně omezena. Zejména tomu bylo ve směru osobním, neboť tato působnost Volebního soudu se mohla týkat pouze členů Národního shromáždění.³³⁷ Z toho zároveň vyplývá, že v žádném případě se nemohla tato působnost Volebního soudu vztahovat na členy jiných zastupitelských sborů, zejména ne na členy župního zastupitelstva. Ve směru věcném byla tato působnost výslovně vymezena tak, že mohlo jít pouze o případy neslučitelnosti, které byly uvedeny v §§ 1-8 zákona č. 144/1924 Sb. z. a n.

Řízení o případu neslučitelnosti mohl být zahájeno na návrh, který podal předseda příslušné sněmovny na základě usnesení plné schůze předsednictva. Předsednictvo mělo členovi sněmovny poskytnout možnost vyjádření se k věci. Aby návrh mohl být podán k volebnímu soudu, bylo zapotřebí souhlasu příslušné sněmovny. Podle okolností případu si mohlo předsednictvo napřed vyžádat zásadní usnesení inkompatibilního výboru.

Návrh tak musel být doložen dokladem o usnesení plné schůze předsednictva, dokladem o souhlasu příslušné sněmovny a vyjádřením dotčeného člena. Návrh pak mohl směřovat k tomu, aby volební soud uznal, že u určitého člena nastal případ neslučitelnosti, a nálezem vyslovil, že dotčený člen je povinen neslučitelné činnosti zanechat, nebo mohl obsahovat přímo návrh na ztrátu mandátu.

Procesní úkony Volebního soudu v případě tohoto řízení se provedly tak, že volební soud sdělil členovi Národního shromáždění obsah došlého návrhu a poskytl mu příležitost, aby se vyjádřil do lhůty, které mu volební soud stanovil. Zvláštní povaha řízení ukládala v tomto případě Volebnímu soudu provést z úřední moci potřebná šetření. Především Volební soud si mohl vyžádat prostřednictvím předsedy vlády podrobnější vysvětlení od vlády nebo od příslušného ministerstva nebo si opatřit vyjádření zájmových nebo stavovských korporací nebo organizací apod.

³³⁷ Viz § 8, odst. 1, č. 5 novelizovaného zákona č. 125/1920 Sb. a § 13 zákona č. 144/1924 Sb. z. a n.

3.6.K otázky verifikace mandátů

3.6.1. K otázkám verifikace mandátů ve vybraných zemích

Předmětem této kapitoly je nástin způsob rozhodování o pravosti voleb, zejména verifikaci či ověřování mandátů v některých dalších zemích.³³⁸ Původně v novověkém parlamentarismu bylo ověřování mandátu přikázáno samotným parlamentům, jednalo-li se o volené sněmovny. Především anglický parlament již od dob Stuartovců vykonával volební soudnictví autonomně. Tento způsob se odůvodňoval politickými důvody – odpor proti královskému soudnictví za bojů parlamentu s panovníkem.

Tento způsob se však neosvědčil, a to ze dvou důvodů. Jednak stále se měnící poslanci neměli dostatek přehledu a praxe ve vyhledávání precedenčních případů, zvláště významných v anglickém soudnictví. Dalším důvodem bylo, že tato moc sváděla ke zneužití. Podle Hatscheka strana, která měla v době ověření voleb v dolní sněmovně většinu, dovedla v rozhodujících výborech nebo v samotné sněmovně tak zneužít své moci, že nejnepoctivější volby straníků většiny prošly bez jakýkoliv obtíží, a naproti tomu nejbezdějnější volby protivníků byly prohlášeny za neplatné.³³⁹

Proto v Anglii bylo přistoupeno k reformě a došlo ke změně výše uvedené zásady. Roku 1868 bylo volební soudnictví přikázáno zvláštnímu dvoučlennému Volebnímu soudu. Mimo něj rozhodovala zvláštní královská komise, dosazená buď sdělil-li volební soud, že korupce je příliš rozšířena nebo podali-li voliči parlamentu petici. Královskou komisi tvořili tři členové, soudcové byli jmenováni na návrh parlamentu panovníkem, Volební soud neodvisle od parlamentu. V případě komise se nejednalo o druhou instanci, nadřízenou volebnímu soudu. Jejím úkolem nebylo stanovení správnosti voleb nebo ověřovat mandát, ale vyšetřovat korupci při volbách. Vedle toho sama sněmovna mohla rozhodnout o neplatnosti mandátu, pokud byla patrna nevolitelnost zvoleného. Existovaly i právní názory, že se dolní sněmovna mohla přenést přes rozhodnutí volebního soudu a vypsát volbu novou, i když volba

³³⁸ V této kapitole vycházím zejména z PEŠKA, Z. *Ověřování parlamentních voleb a volební soudnictví. Všeohrđ.* Praha 1922-23. roč. IV., s. 1-11.

³³⁹ HATSCHEK, J. *Englisches Staatsrecht mit Berücksichtigung der für Schottland und Irland geltenden Sonderheiten.* Band I. Tübingen: Verlag von J.E.B. Mohr, 1905, s. 300

byla prohlášena za platnou, a to z toho důvodu, že privilegium rozhodovat o svém složení bylo dolní sněmovně výslovně ponecháno.³⁴⁰

V Anglii tak panoval trialismus velmi různých paralelních orgánů. Volební soud, který však rozhodoval o volbách jen na základě sporu, kde byl žalobce a žalovaný (poslanec), a to na základě přednesených důkazů. Dalším orgánem byla tedy komise, která postupovala inkvizičně, avšak nebyla volebním soudem ale institucí výjimečnou. A třetím orgánem byla autonomní sněmovna.

Tato úprava byla pro Anglii charakteristická a měla své historické důvody, neboť jedním z úkolů reformy z roku 1868 bylo potírat korupci voličů a poslanců.³⁴¹ Úkolem volebního soudu a komise bylo především vyhledávání korupce a ilegálních praktik, nikoliv konstatování správného získání mandátu. Zvláštnosti řízení před volebním soudem v první řadě plynuly z nedostatku administrativního řízení v Anglii vůbec. Anglie neznala soudnictví, kde byly pouze dva subjekty, tedy i nově roku 1868 zřízený Volební soud, i když složením i činnostmi velmi specializovaný byl přizpůsoben principu trojího subjektu v soudním řízení.

Tato výše uvedená zásada byla přijata ústavou Spojených států, kde bylo stanoveno, aby obě komory kongresu samy rozhodovaly o správnosti voleb a volebních zápisů a o právoplatném zvolení svých členů.³⁴²

O výše uvedenou zásadu se vesměs opíraly i francouzské ústavy po velké revoluci. Např. ústava z roku 1875 ve svém článku 10 stanovila, že sněmovny mají výhradní moc rozhodovat o volbách a fungují jako soudní orgán (jako tzv. generální rada), který rozhoduje o tom, i při ostatních volbách (jako tzv. pefekturální rada).³⁴³ Obdobné rozdělení kompetence lze spatřit v rakouském právu, kde zásadně ke zkoumání mandátů byla povolána říšská rada, i když i říšský soud činil nároky na tento přezkum.³⁴⁴ V rozhodnutí z roku 1881 se pravilo, že kompetence poslanecké sněmovny a na druhé straně říšského soudu k rozhodování o volbách do říšské rady jsou dle svého předmětu i obsahu rozdílné, neboť poslanecká sněmovna

³⁴⁰ HATSCHEK, J. *Staatsrecht des Vereinigten Königreich Grossbritannien-Irland*. Tübingen: Verlag von J.E.B. Mohr, 1914, s. 44 an.

³⁴¹ Velmi podrobně k této reformě z roku 1868 MEYER, G. *Das parlamentarische Wahlrecht*. Berlin. Verlag von O. Haering, 1901.

³⁴² Čl. 1§ 5 Ústavy Spojených států z roku 1787.

³⁴³ LEBON, A. *Das Verfassungsrecht der französischen Republik*. Tübingen: Verlag von J.C.B. Mohr, 1909, s. 131.

³⁴⁴ A to na základě čl. 3 zákona o říšském soudu.

rozhoduje pouze o právo zvolených, naproti tomu říšský soud o právu voličů. Jelikož volební právo je právem politických, i když není zajištěno základním zákonem, přesto spočívá na volebním řádu do říšské rady a je proto právo ústavně zaručené, náleží každému oprávněnému voliči stížnosti proti tomu porušení.

Také bývalé zákony německé říše přikazovaly rozhodování sněmu, avšak upravovaly rozdílně řízení o těch volbách, proti kterým byla vznesena stížnost, nebo když většina příslušného oddělení sněmu (sněm se rozdělil losem na sedm oddělení, kterým losem bylo přikázáno projednat jednotlivé volby) kde se volba projednávala, podala nebo podalo-li deset členů toho oddělení zvláště odůvodněné připomínky. V těchto případech byly volby přiděleny k přezkumu zvláštní sněmovní komisi, volené na celé zasedání. Jinak byly prostě po přezkumu v sekci za právoplatně uznané volby oznámeny prezidentem na zasedání sněmu.³⁴⁵

Ve většině evropských států rozhodovaly parlamenty o svém složení až do roku 1918. K novým poměrům dochází po první světové válce, kdy některé nové ústavy těchto států nastoupily většinou kompromisní cestu. Tak tomu bylo např. v případě Bavorska, kdy v bavorské ústavě z roku 1919 bylo zásadně stanoveno,³⁴⁶ že sněm zkoumá právo členů a rozhoduje o platnosti voleb. Avšak tuto pravomoc mohl delegovat na soudní dvůr. Patrně zde šlo předně o přikázání zkoumání mandátů z určitých speciálních voleb, i když ustanovení zákona nechávalo možnost trvalé delegace, tedy suspendaci zásadní úpravy ústavy.

Některé ústavy činily rozdíl mezi volbami, proti kterým byl podán protest, a těm, proti kterým protest nebyl podán. Tak tomu bylo např. v případě polské ústavy z roku 1921, kde bylo stanoveno „Sejm sprawdza ważność wyborów nie zaprotestowanych – tedy proti kterým nebyl podán protest.³⁴⁷ Ústava dále upravovala řízení o volbách, jsou-li podány námitky, o ostatních mandátech se nezmiňovala. Obdobně rakouský zákon o volebním soudu z roku 1919 hovořil pouze o naříkaných volbách a nikoliv o prosté verifikaci mandátu. Jako polská ústava měla podobná ustanovení z německých států, jako bylo Württembersko,³⁴⁸ či Hessensko.³⁴⁹ Podle ústavy v Anhaltsku³⁵⁰ a Thuringensku³⁵¹ se rozhodování nechalo zásadně

³⁴⁵ LABAND, P. *Deutsches Reichsstaatsrecht*. Tübingen: Verlag von J.C.B. Mohr, 1907, s. 74.

³⁴⁶ § 33 Ústavy z roku 1919.

³⁴⁷ Čl. 19 Ústavy z roku 1921.

³⁴⁸ § 14 Ústavy z roku 1919.

³⁴⁹ Čl. 27 Ústavy z roku 1929.

³⁵⁰ § 26 Ústavy z roku 1919.

³⁵¹ § 9 Ústavy z roku 1921.

na sněmu, avšak žádala-li toho jedna šestina (v Thuringenu bylo zapotřebí jedné třetiny) poslanců, deleguje se rozhodování na volební soud. Tento rozdíl činil jiným způsobem pruský zákon o volbě státní rady, kdy pruská rada zkoumala sama platnost vlastních mandátů. O stížnostech voličů rozhodovala státní rada, avšak bylo možné podat žalobu k vrchnímu správnímu soudu.

Ve většině zbylých států se zásadně moc zkoumat platnost mandátů ponechala volebním soudům. Tak tomu bylo např. v Československu. Avšak i u nás mohly být omezeny zákonem. Např. u nás u voleb, soud ověřoval volby do Národního shromáždění a rozhodoval o stížnostech proti nim, pokud však jednal z úřední povinnosti, mohl zkoumat, neodporuje-li volba člena Národního shromáždění ustanovení o současném členství obou sněmoven a dále pokud jde o volitelnost. Tedy i u nás nebyl zcela proveden princip verifikace voleb po všech stránkách.

Další odstupňování od autonomie sněmovny k úplnému odejmutí se jevílo ve složení soudu a zejména v ingerenci na soud. Německé státy se většinou přidržovaly úpravy, že část členů soudů je vysílána příslušným parlamentem, část nejvyššími soudy země. Např. říšská (výmarská) ústava stanovila, že volební soud se skládá ze tří členů říšského soudu a dvou soudců. Tito jsou delegováni říšským správním soudem.

Obdobně tomu bylo u pruské ústavy, kdy soudce vysílal nejvyšší správní soud.³⁵² Stejná proporce je zachována u württemberského volebního soudu, kam byli vysláni čtyři členové nejvyšším zemským soudem, dva správním soudem a osm sněmem. Podobně tomu bylo v Hessensku a Thuringenu, kde se Volební soud skládal z předsedy správního soudu a dvou nejstarších členů a čtyř členů sněmu. Anhaltský volební soud byl tvořen předsedou jmenovaného státní radou, dvou soudců a dvou poslanců.

Vedle tohoto řešení existovalo i řešení, kde sněmy měly buď takřka celou ingerenci na složení soudu, nebo vůbec žádnou. Skoro výlučný vliv měly v Československé republice, kdy kromě prezidenta bylo dvanáct členů volebního soudu voleno Poslaneckou sněmovnou.

³⁵² Čl. 12 Ústavy z roku 1920.

Výlučný vliv pak nalézáme pak v Rakousku, kde dle rakouské ústavy z roku 1920,³⁵³ prezidenta, viceprezidenta a polovinu členů a náhradníků volila národní rada a ostatní spolková rada na doživotí. Oproti tomu žádný neměl žádný vliv na složení soudu parlament dle derogovaného zákona rakouského,³⁵⁴ kde volební soud se skládal z prezidenta (prezidenta správního soudu) a ze tří členů ústavního soudu, tří správního soudu a tří z nejvyššího soudu.

Úprava celkové kompetence volebního soudu se také v jednotlivých státech různila. Některé ústavy hovoří přímo o volebním soudu, avšak ani u těchto nebyla vymezena kompetence volebního soudu. Např. výmarská ústava hovořila o soudu pro zkoumání voleb, ten však rozhodoval ale i o ztrátě mandátu. Dle volebního řádu o opakování volby, avšak zde se dělil o kompetence s ministerstvem vnitra. Volební soud v Československé republice měl širší kompetenci omezenou však jen omezenou na volební věci. Dle rakouského zákona z roku 1919 byl volební soud omezen jen na žaloby proti volbám a časově jen na volby do ústavodárného národního shromáždění.

Některé zákony přidělovaly zvláštnímu soudu věci politického charakteru. Např. ve Württenberku státní soud rozhodoval také o obžalobě ministrů. Ústavní soud v Rakousku dle rakouské ústavy z roku 1920 v sobě slučoval několik kompetencí. Rozhodoval o věcech, které dříve náležely soudu říšskému.

Z výše uvedeného přehledu jsou patrné základní elementy volebního soudnictví. Přidělení rozhodování o pravosti voleb bylo především řízeno politickými aspekty. Tam kde panoval dualismus státní moci – panovník – parlament – bylo postulátem parlamentu samostatné soudnictví při ověřování voleb. To souviselo s bojem o imunitu poslanců. Jakmile nastal trialismus mocí, a čím více parlament získával na politickém i právním významu ve státě, tím více se jevila potřeba vložit rozhodování o volbách do rukou nezávislého orgánu. Parlamentní majorita, která měla faktický vliv na administrativu a která přitom mohla prohlásit nejnepřávanější volby a nejméně oprávněné poslance za zvolené se stávala politickým nebezpečím. K této nápravě přesto dochází až po roce 1918, přesto, že toto nebezpečí bylo všeobecně známo.

³⁵³ Čl. 147 Ústavy z roku 1920.

³⁵⁴ Zákon z 6. února 1919.

3.6.2. K otázce verifikace mandátu v 1. Československé republice

Zákon o volebním soudu stanovil,³⁵⁵ že verifikaci prováděl Volební soud tak, že zkoumal a ověřoval volby členů Národního shromáždění a župních (zemských) zastupitelstev. Soud zkoumal pouze to,³⁵⁶ neodporovala-li volba člena Národního shromáždění ustanovení § 1 zákona o složení a pravomoci senátu,³⁵⁷ dále volitelnosti členů Národního shromáždění a župních zastupitelstev i jejich náhradníků,³⁵⁸ a ověřoval volby usnesením. V usnesení Volební soud také stanovil,³⁵⁹ kdo je místo poslance, jehož mandát nebyl verifikován, zvolen do příslušného zastupitelského sboru.

Pravomoc Volebního soudu ověřovat volbu členů zastupitelských sborů byla vykonávána z úřední moci, přičemž Volební soud vystupoval jako speciální kontrolní orgán v oblasti této působnosti.³⁶⁰ K zahájení řízení nebylo zapotřebí žádného podnětu ve věci ověření volby. Volební soud ověřoval volbu všech členů zastupitelských sborů, u nichž mu dával zákon tuto pravomoc. V případě verifikačního řízení Volební soud zkoumal pouze to, zda poslanec či senátor byl volitelný v okamžiku volby, pozdější ztráta volitelnosti musela být řešena jiným způsobem, a to řízením ve věci ztráty mandátu.³⁶¹

Verifikace se prováděla usnesením z toho důvodu, aby byla ulehčena pozdější změna ověřovacího aktu. Ohledně povahy rozhodování Volebního soudu v případě verifikačního řízení se vedly diskuse o tom, zda rozhodnutí Volebního soudu bylo čistě deklaratorní, případně jestli obsahovalo i konstitutivní prvky. Judikatura volebního soudu se přikláněla spíše k prvnímu výše uvedenému názoru, tj. že usnesení Volebního soudu bylo deklaratorní.³⁶² Jiní byli toho názoru, že usnesení Volebního soudu obsahovalo i konstitutivní prvky.³⁶³

³⁵⁵ § 8, odst. 2 zákona 125/1920 Sb. z. a n.

³⁵⁶ § 10, odst. 1 zákona 125/1920 Sb. z. a n.

³⁵⁷ § 1 zákona č. 124/1920 Sb. z. a n., o složení a pravomoci senátu.

³⁵⁸ § 5 zákona č. 123/1920 Sb., kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny.

³⁵⁹ § 21 zákona 125/1920 Sb. z. a n.

³⁶⁰ PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927, s. 17.

³⁶¹ Podle § 13, odst. 1, písm. a) zákona 125/1920 Sb. z. a n.

³⁶² HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938, s. 110.

³⁶³ TROJANEC, J., FISCHER, J. *Komentované řády volení do obou sněmoven Národního shromáždění a zákony související, zvláště zákon o zastavování a rozpouštění politických stran a zákon o volebním soudě*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1935, s. 170.

Závěr

V období 1. Československé republiky v oblasti volebního práva a volebního soudnictví došlo k výrazným změnám oproti předcházejícímu období. Došlo k vydání celé řady volebních předpisů, z nichž prvním byl zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., o volbách do obecní samosprávy, který upravil volební právo do obcí. Prosazení tohoto zákona bylo poměrně komplikované, neboť se objevila celá řada rozporů, např. ohledně věkové hranice aktivního a pasivního volebního práva, hlasování, dělení mandátů a celé řady dalších otázek.

Tento zákon se jevil významný především tím, že zakotvil všeobecné, rovné a přímé volební právo s tajným hlasováním, a poprvé volební právo získali ženy a vojáci. U aktivního volebního práva byla stanovena věková hranice 21 let a tříměsíční pobyt v obci. U pasivního volebního práva pak byla stanovena věková hranice 26 let a jednoroční pobyt v obci. Zákon zároveň stanovil povinnost volit a přijmout funkci, do níž byl občan zvolen.

Volit mohl pouze ten, kdo byl zapsán ve voličském seznamu. Zásady sestavování a vedení voličských seznamů obsahoval další právní předpis zákon č. 663/1919 Sb., o stálých voličských seznamech, který se týkal všech voleb. Rozdělování mandátu se provádělo podle zásad poměrného zastoupení, ale existovaly výjimky z tohoto pravidla. Volby dle tohoto zákona řídila volební komise, která se skládala ze zástupců volebních stran.

Po přijetí zákona do obcí a zákona o voličských seznamech se začal připravovat volební zákon do Národního shromáždění. Obdobně jak tomu bylo u volebního zákona do obcí, objevilo se také mnoho rozporů v případě osnovy tohoto zákona. Základem úpravy voleb do Národního shromáždění se stala Ústava z roku 1920 – zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. a zákony č. 123/1920 Sb. z. a n. a č. 124/1920 Sb. z. a n. o volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu, které byly přijaty ve stejný den jako ústavní zákon.

Podle výše citovaných předpisů do Poslanecké sněmovny bylo voleno 300 poslanců a do Senátu 150 senátorů všemi občany staršími 21 let na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva s tajným hlasováním. Hranice volitelnosti do Poslanecké sněmovny byla stanovena na 30 let, volební období poslance na 6 let, hranice volitelnosti do Senátu byla stanovena na 45 let, volební období senátora na 8 let.

Zákonem byl rozdělen stát na volební kraje a stanoveno kolik mandátů připadá na jednotlivé kraje. Mandáty se přidělovaly výlučně podle zásady poměrného zastoupení. Volby řídily obvodní a krajské volební komise a ústřední volební komise, které byly složeny ze zástupců volebních stran.

V dalším období 1. Československé republiky dochází ke změnám volebního práva. První změna nastala v roce 1922, kdy došlo k novelizaci volebního zákona do obcí na základě zákona č. 253/1922 Sb. z. a n. Za nejdůležitější změnu můžeme považovat to, že do zákona byla přímo vřazena zásada, podle které ztrácel členství v obecním zastupitelstvu ten, kdo byl vyloučen či vystoupil ze strany, na jejíž kandidátce byl původně zvolen.

Další změnu představoval zákon č. 56/1927 Sb. z. a n., který odňal volební právo příslušníkům branné moci a četnictva, a to tak, že se napříště po dobu, kdy byli ve služebním poměru, resp. konali základní vojenskou službu, nezapisovali do voličských seznamů.

S reformou územní správy byl v roce 1927 přijat zákon č. 126/1927 Sb. z. a n., o volbách zemských a okresních zastupitelstev. Úprava tohoto zákona se v základních věcech nijak nelišila od právní úpravy, která platila pro volby do obcí a Národního shromáždění. Jako nejvýraznější odlišnost lze spatřovat v tom, že se nevolili všichni členové zemských a okresních zastupitelstev, ale jednu třetinu jmenovala vláda z řad odborníků. Avšak tito odborníci museli předem prohlásit, za kterou stranu budou hlasovat.

Roku 1933 byla schválena další novela zákona o volbách do obcí – zákon č. 122/1933 Sb. z. a n. Hlavní změnou, která tato novelizace přinesla, bylo prodloužení volebního období zastupitelstva na šest let a zavedení tzv. přednostních hlasů, kterými byl z části prolomen systém přísně vázaných kandidátních listin. Starosty nově v jejich funkci potvrzoval zemský úřad nebo ministr vnitra. V následujícím roce byl vydán zákon č. 270/1934 Sb. z. a n., na základě kterého se prodlužovalo funkční období stávajících zemských a okresních zastupitelstev.

Roku 1935 se připravovaly parlamentní volby a v souvislosti s tím byla přijata další novela volebních předpisů do Národního shromáždění – zákon č. 58/1935 Sb. z. a n. Hlavním podkladem v tomto zákoně se stal princip, kdy strany, které se mohly účastnit rozdělování

hlasů ve druhém a třetím kole, musely získat na svoji kandidátku 120 tisíc hlasů v rámci celého státu, resp. 20 tisíc v jednom volebním kraji.

Poslední změnou volebních zákonů v období 1. Československé republiky byl zákon č. 111/1937 Sb. z. a n., kdy obce měly povinnost platit náklady na tisk kandidátek strany, které nezískaly žádný mandát.

Právní úprava volebního práva v období 1. Československé republiky dávala občanům možnost podílet se na vytváření všech zastupitelských sborů. Úpravou volebního práva byly dodržovány základní demokratické zásady, a i když lze v ní najít některé nedostatky, nepochybně převažovaly kladné, demokratické stránky právní úpravy.

V počátečním období konstituování volebního soudnictví v oblasti kontroly voleb se rozlišovaly dva základní modely, a to model kontroly zákonodárnou mocí a model, kdy průběh voleb kontrolovala soudní moc. Tomuto tématu se podrobně věnoval Z. Peška, který shrnul vývoj volebního soudnictví s poukazem na tyto modely v jednotlivých zemích. Budeme-li se jakkoliv dívat na problematiku zásahu soudní moci do procesu voleb, je patrně v dnešní době více vyhovuje kontrola voleb nezávislým soudním orgánem, nikoliv zastupitelským sborem.

Po roce 1918 některé státy zůstaly u modelu kontroly zákonodárnou mocí, některé přistoupily na kompromisní řešení. V první Československé republice bylo ryze užito modelu, kdy kontrolu prováděl soudní orgán – volební soud. Základem pro existenci Volebního soudu bylo ustanovení § 19 Ústavní listiny z roku 1920, kde bylo stanoveno, že o platnosti voleb do Poslanecké sněmovny a Senátu rozhoduje Volební soud.

Volební soud byl do právního řádu Československé republiky zaveden zákonem č. 125/1920 Sb. z. a n., o volebním soudu, který byl přijat Národním shromážděním dne 29. února 1920. Rozhodování o volbách tak nebylo svěřeno výhradně zákonodárnému sboru, jak tomu bylo za Rakousko-Uherské monarchie, ale zvláštnímu, na zákonodárném sboru nezávislému orgánu, který byl úzce spjat s Nejvyšším správním soudem.

Zákon o volebním soudu byl rozčleněn do tří částí, které se týkaly organizace Volebního soudu, jeho působnosti a řízení před Volebním soudem. V případě personálního

složení platilo, že Volební soud byl úzce spjat s Nejvyšším správním soudem. Volební soud byl tvořen prezidentem, viceprezidentem, přísedícími a stálými referenty. Působnost Volebního soudu byla zákonem o volebním soudu taxativně vymezena.

Volební soud rozhodoval o stížnostech do výsledků reklamačního řízení provedeného podle zákona č. 663/1919 Sb. z. a n., o stálých seznamech voličských, zkoumal a ověřoval volby členů Národního shromáždění, župních zastupitelstev, župních výborů a komisí, rozhodoval o ztrátě mandátu a dále o tom, zda u člena Národního shromáždění nastal případ inkompatibility.

Jako odvolací instance fungoval Volební soud v případě stížnosti proti výsledkům reklamačního řízení, neboť přezkoumával rozhodnutí tzv. reklamační komise. Stěžovatel se mohl u Volebního soudu domáhat zapsání někoho do voličských seznamů, nebo naopak vyškrtnutí určité osoby. Ověřování voleb členů Národního shromáždění probíhalo tak, že Volební soud z úřední moci zkoumal podmínky volitelnosti zastupitelů a ověřoval volby usnesením.

Volební soud dále rozhodoval o stížnostech na průběh voleb do Národního shromáždění, přičemž bylo možné podat stížnost pro nezákonný postup ve volebním řízení, protože zvolený nebyl včas volby volitelný nebo protože úřadem byla nezákonně popřena volitelnost zvoleného. Volební soud dále mohl rozhodovat o tom, zda u člena Národního shromáždění nastal případ inkompatibility podle zákona č. 144/1924 Sb. z. a n.

Další jeho pravomocí bylo rozhodování o ztrátě mandátu. Volební soud rozhodoval, že člen Národního shromáždění pozbyl mandátu proto, že po volbě ztratil volitelnost nebo přestal být z důvodů nízkých nebo nečestných příslušníkem strany, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen.

Volební soud rozhodoval zásadně v plenární schůzi, výjimečně v senátech. Plenu předsedal prezident Volebního soudu, za přítomnosti nejméně pěti přísedících a jednoho stálého referenta. V případě rozhodování o ztrátě mandátu člena zastupitelského sboru se plenární schůze rozšířila připráním čtyř votantů, které určil prezident Volebního soudu.

V případě právní úpravy řízení před Volebním soudem bylo podstatné ustanovení § 23 zákona o volebním soudu, podle kterého pokud zákon o volebním soudu nestanovil jinak, platila pro Volební soud, zejména pro řízení před ním, obdobně ustanovení zákona o Nejvyšším správním soudě. Proces před Volebním soudem byl ovlivněn principem dispozičním, projednacím, rovného slyšení stran a principem ústnosti a veřejnosti. Projednací princip byl však výrazně modifikován. Vylíčení rozhodných okolností a předložení důkazů bylo sice ponecháno stranám, nicméně platilo, že Volební soud mohl provádět ještě další vlastní šetření.

K novelizaci zákona o volebním soudu došlo během období první Československé republiky pouze dvakrát. První novela proběhla roku 1924. Tato novela představovala významnou úpravu působnosti Volebního soudu. Tato novela, která byla spojena s přijetím nového zákona č. 144/1924 Sb. z. a n., o inkompatibilitě, se zabývala především úpravou řízení ve věci neslučitelnosti funkce poslance a senátora s určitými činnostmi. Při této příležitosti byly zároveň provedeny i některé změny v organizaci, působnosti a řízení Volebního soudu. Druhou a poslední novelou byla novela z roku 1934, která se týkala peněžitých náhrad členů Volebního soudu. Tato novela již nepřinesla nějaké větší změny, týkající se Volebního soudu.

Československý model byl velmi moderní a kvalitní. Velký význam volebního soudu lze spatřovat i v tom, že v období první Československé republiky, kdy byla velmi silná role politických stran, přispěl volební soud svou judikaturou v mandátových věcech, když bránil politické svobodě jednotlivých poslanců, které podřizoval stranickému vedení. Tak se stal důležitým a silným hráčem v politickém systému, především ve vztahu k fungování politických stran.

Poměrně velkým problémem ale bylo personální složení Volebního soudu. V případě rozhodování Volebního soudu hráli důležitou roli přísedící, kteří byli voleni Poslaneckou sněmovnou. Na půdě Poslanecké sněmovny se ustálila praxe, že za přísedící byli voleni straníci, kteří byli vysláni k Volebnímu soudu hájit zájmy politických stran. Např. pak při rozhodování o ztrátě mandátu bylo složení rozhodným faktorem pro podobu judikatury. Personální obsazení bylo totiž hlavní a přímou příčinou judikatury Volebního soudu, včetně rozhodovací praxe v mandátových věcech.

Volební soud získal velmi širokou působnost, když ke standartním pravomocem, jako bylo např. rozhodování o stížnostech na průběh voleb či verifikační řízení, přidal zákonodárce i rozhodování o ztrátě mandátů a později i řízení ve věcech neslučitelnosti. Jak se potom ukázalo, mezi nejdůležitější pravomoci Volebního soudu se stalo rozhodování o ztrátě mandátů poslanců nebo senátorů, kteří přestali být příslušníky strany, na jejíž kandidátní listině byli zvoleni.

Velice rozsáhlá byla judikatura Volebního soudu. Během období 1. Československé republiky řešil Volební soud tisíce případů. Ve své judikatuře se vyjadřoval k celé škále otázek – ke svým organizačním záležitostem, k procesu před Volebním soudem, k vymezení kompetencí Volebního soudu, k mandátovým věcem, k verifikačnímu řízení, k zápisu do stálých voličských seznamů, kde především řešil záležitosti spojené se státním občanstvím, trvalým pobytem osob, procesní otázky, které se týkaly řízení před reklamační komisí a další.

Resumé

During the first Czechoslovak republic the electoral law and electoral judiciary underwent substantial changes as compared to the previous era. An entire set of new electoral regulation was adopted, the first of them being the Act on Elections of Municipal Self-governance Authorities (No. 75/1919 Sb. z. a n.) enacting the municipal electoral rights. This Act was rather difficult to enforce as a range of disparities occurred, ex. in terms of the age limits for active and passive electoral rights, voting, distribution of mandates, and in many other issues.

This Act seemed important mainly by enacting universal, equal, and direct voting right with secret ballot, and by providing women and soldiers with electoral right for the first time. In case of active electoral right the age limit was set at 21 years (with three months of residence in the municipality), for passive electoral right the age limit was set at 26 years (with one year of residence in the municipality). The Act also enacted an obligation to vote and to accept the office into which a citizen was elected.

Only those on the voter list were allowed to vote. The principles of establishing and keeping the voter lists were enacted by another regulation – the Act on Permanent Voter Lists (No. 663/1919 Sb. z. a n.) that applied to all types of elections. The distribution of mandates followed the principles of proportionate representation with some deviations from this rule. The election as performed according to the former Act were managed by an electoral commission composed of representatives of electoral parties.

After the Acts on Municipal Elections and on Voter Lists were enacted, work on an Act on Elections to the National Assembly got under way. Just like in case of the Municipal Elections Act, the preparation of the outline of this Act also featured many disparities. In the end this level of electoral law was based on three Acts – the 1920 Constitution (Act No. 121/1920 Sb. z. a n.) and the Acts on Elections to the Chamber of Deputies (Act No. 123/1920 Sb. z. a n.) and to the Senate (Act No. 124/1920 Sb. z. a n.), both enacted on the same day as the constitutional law.

According to the above regulations there were 300 deputies elected to the Chamber of Deputies and 150 senators elected to the Senate by all citizens above 21 years of age on the

basis of universal, equal, and direct voting right with secret ballot. The age-limit for the passive electoral right was set at 30 years in case of deputies and 45 years in case of senators, the term of office was 6 years for the former and 8 years for the latter.

The Act divided the state into electoral regions and established the number of mandates corresponding to individual regions. The mandates were distributed exclusively according to the principles of proportionate representation. The elections were managed by district and regional electoral commissions and by the central electoral commission, all composed of representatives of electoral parties.

Subsequent developments in the era of the first Czechoslovak republic brought about further changes to the electoral law. The first one occurred in 1922 with amendments to the Municipal Elections Act as performed by the Act No. 253/1922 Sb. z. a n. The most important change can be seen in the enactment, in the Act itself, of the principle that any person who was expelled from the party on the ballot of which he or she had been elected to the municipal assembly (or who left the party on his/her own volition) lost the membership in that assembly.

Further change was enacted by Act No. 56/1927 Sb. z. a n., depriving the members of the military and of the gendarmerie of their voting rights: for the subsequent election such persons were not to be listed in the voter lists for the duration of their service – permanent or under conscription.

The reform of territorial governance, enacted in 1927, was coupled with the Act on Elections to the Land and District Assemblies (No. 126/1927 Sb. z. a n.). The basics of this legislation differed little from the regulation of municipal and National Assembly elections. The most important difference was in the fact that not all members of the land and district assemblies were elected – one third were experts appointed by the government. Such expert, however, had to make a prior declaration on what party he or she will vote with.

1933 featured the enactment of another set of amendments to the Municipal Elections Act – by the Act No. 122/1933 Sb. z. a n. The main changes brought about by this amending act were the prolongation of the term of office of municipal assemblies to 6 years and the establishment of “preferential votes,” deviating from the principle of strictly established ballots. Mayors were to be approved in their office by the land authorities or by the Minister

of Interior. In the following year the Act No. 270/1934 Sb. z. a n. was enacted, prolonging the terms of office of the existing land and district assemblies.

In 1935, in preparation of the parliamentary elections, another act amending the regulation of elections to the National Assembly was enacted – the Act No. 58/1935 Sb. z. a n. This Act was based on the principle that in order to take part in the second and third rounds of mandates distribution, electoral parties had to gain 120 000 votes nationwide or 20 000 votes in given electoral region.

The last change of electoral legislation during the first Czechoslovak republic was brought about by Act No. 111/1937 Sb. z. a n. enacting the obligation of the parties that gained no mandates to cover the expenses of the municipality linked to the printing of their ballots.

Electoral legislation of the first Czechoslovak republic provided the citizens with the right to participate in creating all representative assemblies. It was in conformity with all basic democratic principles, and although some flaws could be found therein, too, positive and democratic features of this legislation were clearly prevalent.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc, 2001.

HARTMANN, P. *Die politische Partei in der Tschechoslowakischen Republik: eine juristische Studie*. Brün: Rohrer, 1931.

HATSCHEK, J. *Englisches Staatsrecht mit Berücksichtigung der für Schottland und Irland geltenden Sonderheiten*. Band I. Tübingen: Verlag von J.E.B. Mohr, 1905.

HATSCHEK, J. *Staatsrecht des Vereinigten Königreich Grossbritannien-Irland*. Tübingen: Verlag von J.E.B. Mohr, 1914.

HOETZL, J. *Československé správní právo*. Praha: Melantrich, 1934.

HOETZEL, J. *Inkompatibilita*. In: *Slovník veřejného práva československého*. 1932, Sv. II.

HORA, V. *Volební soudnictví*. Praha 1938.

HORA, V. *Volební soud v nových politických poměrech*. *Moderní stát. Revue pro vědy státní*. Roč. XII., Praha 1939.

HORA, V. *Československé civilní právo procesní: se stálým zřetelem ke Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Díl II. Praha 1932.

CHITILEK, R., ŠEDO, J., LEBEDA, T., ČALOUD, D. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009.

KADLECOVÁ, M., MATES, P., SCHELLE, K. a kol. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

KOŘALKA, J. Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912. In: *Ženy v dějinách Prahy*. Documenta Pragensia XIII. Praha 1996.

KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional publishing, 2006.

KREJČÍ, O. *Kniha o volbách*. Praha 1994.

LABAND, P. *Deutsches Reichsstaatsrecht*. Tübingen: Verlag von J.C.B. Mohr, 1907.

LEBON, A. *Das Verfassungsrecht der französischen Republik*. Tübingen: Verlag von J.C.B. Mohr, 1909.

LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999.

MALINSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2010.

MEYER, G. *Das parlamentarische Wahlrecht*. Berlin. Verlag von O. Haering, 1901.

MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice 2007.

NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999.

PEŠKA, Z. *Československý volební soud*. Praha 1927.

PEŠKA, Z. *Ověřování parlamentních voleb a volební soudnictví. Všeherd*. Praha 1922-23. roč. IV.

PEROUTKA, F. *Budování státu III 1920*. Praha: Lidové noviny, 1991.

SHELLE, K. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002.

SHELLE, K. *Vývoj volebního práva do obecních orgánů*. Brno 1994.

SHELLE, K. et. al. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

SHELLE, K., BÍLÝ, J. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018.

SVĚRÁK, Z. Zákon ze dne 29. února 1920, č. 125 Sb. z. n., o volebním soudě s novelou ze dne 30. května 1924, č. 145 Sb. z. a n., a zákon ze dne 18. června 1924, č. 144 Sb. z. a n., o inkompatibilitě (neslučitelnosti). *Časopis pro právní a státní vědu*. 1924, roč. VII.

STIEBER, M. Politické a volební strany. *Sborník věd právních a státních*. Praha 1926, roč. 26.

STRÁNSKÝ, K. Otázka ztráty poslaneckého mandátu výrokem volebního soudu. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1923, roč. VI.

TROJANEC, J., FISCHER, J. *Komentované řády volení do obou sněmoven Národního shromáždění a zákony související, zvláště zákon o zastavování a rozpouštění politických stran a zákon o volebním soudě*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1935.

VELEK, V. První v Rakousku! Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a ženského hnutí v habsburské monarchii. In: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha 2007.

WEYR, F. *Soustava čs. práva státního*. Brno 1921.

WEYR, F. K otázce ztráty poslaneckého mandátu výrokem volebního soudu. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1923, roč. VI.

Prameny:

Zákony

Zákon č. 58/1859 ř.z.

Zákon č. 18/1862 ř.z.

Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n.

Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n.,

zákona č. 44/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 126/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 330/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 234/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 125/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 161/1920 Sb. z. a n.

Zákon č. 144/1924 Sb. z. a n.

Zákon č. 125/1927 Sb. z. a n.

Zákon č. 299/1938 Sb. z. a n.

Vládní nařízení

Vládní nařízení č. 379/1938 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 210/1938 Sb. z. a n.

Internetové zdroje

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0027_00.htm.

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0087_00.htm.

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0302_01.htm.